Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯେ

ସଳାଯତନୱଗ୍ଗଟୀକା

୧। ସଳାଯତନସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଅନିଚ୍ଚୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅଜ୍ଝତ୍ତାନିଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧। ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ଞାଣଂ, ଯଥାସଭାୱତୋ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଜାନନେନ ସମୱିସମଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱିଯ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ମଂସଚକ୍ଖୁ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ରୂପଦସ୍ସନେ ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ। ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଚକ୍ଖୂତି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ, ଅସାଧାରଣତୋ ହି ସତ୍ତସନ୍ତାନେସୁ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି ଅନୁଲୋମିକଞାଣଯଥାଭୂତଞାଣାନଞ୍ଚେୱ କାମରାଗାନୁସଯାଦୀନଞ୍ଚ ଯାଥାୱତୋ ୱିଭାୱିତଞାଣଂ ଆସଯାନୁସଯଞାଣଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣଞ୍ଚ। ହେଟ୍ଠିମା ତଯୋ ମଗ୍ଗା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୁ ୱୁତ୍ତାକାରେନ ପୱତ୍ତିଯା ଧମ୍ମେ ଚକ୍ଖୂତି ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ, ତଥା ତେସଂ ଫଲାନି ତଂତଂପଟିପକ୍ଖେସୁ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପହାନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚସାଧନତୋ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ। ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବତୋ ଦେୱାନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ୱିଯାତି ତଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ, ଅଭିଞ୍ଞାୱିସେସୋ। ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ରୂପଦସ୍ସନତୋ ‘‘ଆଲୋକଫରଣେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀ’’ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୫) ନଯେନ ଆଗତତ୍ତା ଚତୁସଚ୍ଚପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣଂ ‘‘ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଦିଦଂ ‘‘ୱିପସ୍ସନାଞାଣ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ‘‘ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣାନୀ’’ତି ଅପରେ।

ପଚ୍ଚଯଭୂତେହି ଏତେହି ଅଭିସମ୍ଭରୀଯନ୍ତୀତି ସମ୍ଭାରା, ଉପତ୍ଥମ୍ଭଭୂତା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପା। ସହ ସମ୍ଭାରେହୀତି ସସମ୍ଭାରଂ। ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ପସୀଦତୀତି ପସାଦୋ। ଅକ୍ଖିକୂପକେ ଅକ୍ଖିପଟଲେହୀତି ଉଭୋହି ଅକ୍ଖିଦଲେହି। ସମ୍ଭୱୋତି ଆପୋଧାତୁମେୱ ସମ୍ଭୱଭୂତମାହ। ଇଧ ‘‘ତେରସ ସମ୍ଭାରା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯଂ (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୫୯୬) ପନ ସଣ୍ଠାନେନ ସଦ୍ଧିଂ ‘‘ଚୁଦ୍ଦସ ସମ୍ଭାରା’’ତି ଆଗତଂ। ତତ୍ଥ ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ୱଣ୍ଣାଯତନମେୱ ପରିମଣ୍ଡଲାଦିସଣ୍ଠାନଭୂତଂ। ୱିସୁଂ ୱଚନଂ ପନ ନେସଂ ତଥାଭୂତାନଂ ଅତଥାଭୂତାନଞ୍ଚ ଆପୋଧାତୁୱଣ୍ଣାଯତନାନଂ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ମଂସପିଣ୍ଡେ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ସମ୍ଭୱସ୍ସ ଚତୁଧାତୁନିସ୍ସିତେହି ସହ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଧାତୁତ୍ତଯନିସ୍ସିତତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଦିଟ୍ଠିମଣ୍ଡଲେତି ଅଭିମୁଖଂ ଠିତାନଂ ପଟିବିମ୍ବପଞ୍ଞାଯନଟ୍ଠାନଭୂତେ ଚକ୍ଖୁସଞ୍ଞିତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତେ ମଣ୍ଡଲେ। ସନ୍ନିୱିଟ୍ଠନ୍ତି ଏତେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ଅନେକକଲାପଗତଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତଥା ହି ସୋ ସତ୍ତ ଅକ୍ଖିପଟଲାନି ଅଭିବ୍ଯାପେତ୍ୱା ୱତ୍ତତି। ଯସ୍ମା ସୋ ସତ୍ତ ଅକ୍ଖିପଟଲାନି ବ୍ଯାପେତ୍ୱା ଠିତେହି ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଭୂତେହି କତୂପକାରଂ ତଂନିସ୍ସିତେହେୱ ଆଯୁୱଣ୍ଣାଦୀହି ଅନୁପାଲିତପରିୱାରିତଂ ତିସନ୍ତତିରୂପସମୁଟ୍ଠାପକେହି ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିଯମାନଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱସେନ ରୂପାଯତନଦସ୍ସନସମତ୍ଥଂ। ୱିତ୍ଥାରକଥାତି ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନୋ ସୋତାଦୀନଞ୍ଚ ହେତୁପଚ୍ଚଯାଦିୱସେନ ଚେୱ ଲକ୍ଖଣାଦିୱସେନ ଚ ୱିତ୍ଥାରକଥା।

ସମ୍ମସନଚାରଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ୱିପସ୍ସିତବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ। କେଚି ‘‘ୱିପସ୍ସନୁପଗତକିରିଯମଯଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ। ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତସ୍ସ ପାପନୱସେନ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା।

ଅଜ୍ଝତ୍ତାନିଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୩। ଅଜ୍ଝତ୍ତଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨-୩।ଦ୍ୱେଲକ୍ଖଣାନୀତି ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଲକ୍ଖଣାନି। ଏକଂ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ। ସେସାନୀତି ୱୁତ୍ତାୱସେସାନି ଲକ୍ଖଣାନି। ତେହୀତି ଯେହି ଦୁତିଯତତିଯାନି ସୁତ୍ତାନି ଦେସିତାନି, ତେହି। ସଲ୍ଲକ୍ଖିତାନୀତି ସମ୍ମଦେୱ ଉପଧାରିତାନି। ଏତ୍ତକେନାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଏକସ୍ସେୱ ୱା ଲକ୍ଖଣସ୍ସ କଥନେନ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୬। ବାହିରାନିଚ୍ଚସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪-୬।ୱୁତ୍ତସଦିସୋୱାତି ''ଦ୍ୱେ ଲକ୍ଖଣାନୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ। ନଯୋତି ଅତିଦେସନଯୋ।

ବାହିରାନିଚ୍ଚସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୨। ଅଜ୍ଝତ୍ତାନିଚ୍ଚାତୀତାନାଗତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭-୧୨।ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱାତି ଅତୀତାନାଗତାନଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଗାହସ୍ସ ଦଢହତାଯ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ବଲୱତା ତଣ୍ହାଦିଗାହେନ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିଂ ପଟିପାଦେତୁଂ କିଲମନ୍ତାନଂ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ୱସେନ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତାନିଚ୍ଚାତୀତାନାଗତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅନିଚ୍ଚୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଯମକୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ପଠମପୁବ୍ବେସମ୍ବୋଧସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩-୧୬। ଦ୍ୱୀସୁପି ସୁତ୍ତେସୁ ଆଯତନାନଂ ୱସେନ ଦେସନା ଏକରସାୱାତି ''ପଠମଦୁତିଯେସୂ''ତି ଏକଜ୍ଝଂ ପଦୁଦ୍ଧାରୋ କତୋ। ଆହିତୋ ଅହଂମାନୋ ଏତ୍ଥାତି ଅତ୍ତା, ଅତ୍ତଭାୱୋ। ଅତ୍ତାନମଧି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ଭୱାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି, ତେସଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ନାମ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତଂ , ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ, ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତଂ, ୱିସଯଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତେ ଭୱନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକନ୍ତି ଆହ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନ''ନ୍ତି। ତେସଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତେସୁପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଭାୱୋ ଅଧିକସିନେହୱତ୍ଥୁତାଯାତି ଆହ ''ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତବଲୱତାଯା''ତି। ଇଦାନି ତତ୍ଥ ତମତ୍ଥଂ ପଟିଯୋଗିନା ସଦ୍ଧିଂ ଉଦାହରଣୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମନୁସ୍ସାନଂ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ତଂ ଉତ୍ତାନମେୱ। ବାହିରାନୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକତୋ ବହି ଭୱାନି।

ପଠମପୁବ୍ବେସମ୍ବୋଧସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ପଠମନୋଚେଅସ୍ସାଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୭-୧୮।ନିକ୍ଖନ୍ତାତି ଲୋକତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା। ୱିସଂଯୁତ୍ତା ସଂଯୋଗହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ପହୀନତ୍ତା ନୋ ସଂଯୁତ୍ତା। ନୋ ଅଧିମୁତ୍ତାତି ନ ଉସ୍ସୁକ୍କଜାତା। ୱିମରିଯାଦୀ…ପେ… ଚେତସାତି ୱିଗତକିଲେସୱଟ୍ଟମରିଯାଦତାଯ ନିମ୍ମରିଯାଦୀକତେନ ଚିତ୍ତେନ। ଚତୁସଚ୍ଚମେୱ କଥିତଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଅସ୍ସାଦାଦିନୋ କଥିତତ୍ତା।

ପଠମନୋଚେଅସ୍ସାଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୧୦। ପଠମାଭିନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୯-୨୨।ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟମେୱ କଥିତଂ ଅଭିନନ୍ଦନାନଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଅନୁପୁବ୍ବକଥାତି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପଦତ୍ଥୱଣ୍ଣନା। ନେସନ୍ତି ସୁତ୍ତାନଂ।

ପଠମାଭିନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଯମକଓଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସଚ୍ଚୱଗ୍ଗୋ

୧। ସଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩। ସଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦୋ ପକରଣୱସେନ କତ୍ଥଚି ସପ୍ପଦେସେପି ପୱତ୍ତତୀତି ତତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଅନୱସେସୱିସଯେନ ସଚ୍ଚ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ସଚ୍ଚସଚ୍ଚ''ନ୍ତି, ସଚ୍ଚମେୱ ହୁତ୍ୱା ସଚ୍ଚନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଯତନଭାୱଂ ସଚ୍ଚଂ ଆଯତନସଚ୍ଚଂ, ସେସଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତସ୍ସ ଅୱିସଯାଭାୱତୋ ନ ଅଦିଟ୍ଠମିଧତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀତି। ଇଧାତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ଇଧ ୱା ସଦେୱକେ ଲୋକେ, ଦସ୍ସନଭୂତେନ ଞାଣେନ ଅଦିଟ୍ଠଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଦି ଏୱଂ ଅନୁମାନୱିସଯଂ ନୁ ଖୋ କଥନ୍ତି ଆହ ''ଅଥୋ ଅୱିଞ୍ଞାତ''ନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ଅପଚ୍ଚକ୍ଖମ୍ପି ଅୱିଞ୍ଞାତଂ ତସ୍ସ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ଅଦିଟ୍ଠଂ ଅୱିଞ୍ଞାତଂ ନତ୍ଥି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅତୀତମେୱ ଞେଯ୍ୟଂ ଗହିତଂ, ଅନାଗତଂ ନୁ ଖୋ କଥନ୍ତି ଆହ – ''ଅଜାନିତବ୍ବ''ନ୍ତି, ତସ୍ସ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଜାନିତୁଂ ଞାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ ନାମ ତସ୍ସ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ସଚ୍ଚଂ ଅଭିଞ୍ଞାସୀ''ତିଆଦି।

ସକଲସ୍ସ ସକ୍କାଯଧମ୍ମସ୍ସ ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ସକ୍କାଯସଚ୍ଚଂ। ସଚ୍ଚଧମ୍ମେସୂତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତେସୁ ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ଯସ୍ମା ଛସୁପି ଆରମ୍ମଣେସୁ ଗହିତେସୁ ପଦେସସଚ୍ଚଂ ନାମ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣମତ୍ତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଦେସସଚ୍ଚଂ ସକ୍କାଯସଚ୍ଚଂ ନ ପାପୁଣାତି ତସ୍ସ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ଏକଦେସସ୍ସ ଅସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ। ସକ୍କାଯସଚ୍ଚଂ ଆଯତନସଚ୍ଚଂ ନ ପାପୁଣାତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ଅସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ। ଆଯତନସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଚସଚ୍ଚଂ ନ ପାପୁଣାତି। ଯସ୍ମା ଆଯତନସଚ୍ଚେନ ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମାୱ ପରିଗ୍ଗହିତା, ନ ଲକ୍ଖଣପଞ୍ଞତ୍ତିଯୋ, ଯସ୍ମା ସଚ୍ଚସଚ୍ଚଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ବୁଦ୍ଧଞାଣୱିସଯୋ ଦସ୍ସିତୋ, ତସ୍ମା ''ସଚ୍ଚସଚ୍ଚଂ ନ ପାପୁଣାତୀ''ତି ଏତ୍ଥାପି ''କସ୍ମା…ପେ… ନତ୍ଥିତାଯା''ତି ସଚ୍ଚଂ ଞାତାରମ୍ମଣେନେୱ ପୁଚ୍ଛାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ କତଂ। ''ଆଯତନସଚ୍ଚେପି ଇଧ ୱିପସ୍ସନୁପଗଧମ୍ମାୱ ଗହେତବ୍ବା ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟନିଦ୍ଦେସୱସେନପି ସମ୍ମସନଚାରସ୍ସେୱ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା''ତି ୱଦନ୍ତି।

ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ''ଇଦଂ ସଚ୍ଚଂ ନାମ ନ ହୋତୀ''ତି ଏୱଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ତସ୍ସାତି ''ଅଞ୍ଞଂ ସଚ୍ଚଂ ପଞ୍ଞାପେସ୍ସାମୀ''ତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ। ୱାଚାଯ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ଥୁମତ୍ତକମେୱାତି ୱଞ୍ଝାପୁତ୍ତଗଗନକୁସୁମାଦିୱାଚା ୱିଯ ଏତସ୍ସ ୱାଚାଯ କେୱଲଂ ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ଥୁକମେୱ ଭୱେଯ୍ଯ, ନ ଅତ୍ଥୋ, ୱଚନମତ୍ତକମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ । ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାତି ଅନାମସିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୂତି ୱିଘାତାପଜ୍ଜନଂ କେନ ହେତୁନା। ଯଥା ତଂ ଅୱିସଯସ୍ମିନ୍ତି ଯଥା ଅଞ୍ଞୋପି କୋଚି ଅୱିସଯେ ୱାଯମନ୍ତୋ, ଏୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଯସ୍ମା ପାଠଇଯଂ ''ତଂ କିସ୍ସ ହେତୂ''ତି ୱୁତ୍ତକାରଣମେୱ ଉପନଯନୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାରଣୋପନଯନଞ୍ଚ କାରଣମେୱାତି ''ଯଥାତି କାରଣୱଚନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ ''ଏୱଂ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଅୱିସଯେ''ତିଆଦି।

ସଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪।ସଚ୍ଚସ୍ସାତି ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତସ୍ସ। ପହାନାଯାତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପହାନୱସେନ ପଜହନାଯ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସନ୍ତି ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତଫସ୍ସଂ। ମୂଲପଚ୍ଚଯନ୍ତି ମୂଲଭୂତଂ ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା, ସହଜାତୱେଦନାଯ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଏସେୱ ନଯୋତି ଅପଦେସେନ ''ସୋତସମ୍ଫସ୍ସଂ ମୂଲପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ୱା''ତିଆଦିନା ୱତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ମନୋତି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ମନୋଦ୍ୱାରସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ସହାୱଜ୍ଜନକଜୱନନ୍ତି ସହମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନକଂ ଜୱନଂ। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକତ୍ତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଫସ୍ସୱେଦନାନଂ ମୂଲପଚ୍ଚଯଭୂତା ସବ୍ବେସ୍ୱେୱ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତିତ୍ତା ତଦନୁରୂପତୋ ''ଭୱଙ୍ଗସହଜାତୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସହାୱଜ୍ଜନୱେଦନାଯ ଜୱନୱେଦନା ''ୱେଦଯିତ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ଭୱଙ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ପନ ୱେଦନାଯ ଗହଣେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ଭୱଙ୍ଗତୋ ଅମୋଚେତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଆୱଜ୍ଜନଂ ଗହେତ୍ୱା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯା ପନେତ୍ଥ ଦେସନାତି ଯା ଏତ୍ଥ ''ପହାନାଯା''ତିଆଦିନା ପୱତ୍ତଦେସନା ସବ୍ବୁ ଅନସିଟ୍ଠି ଆଣା। ଅଯଂ ପଣ୍ଣତ୍ତି ନାମ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପକାରତୋ ଞାପନତୋ। ଏତ୍ଥ ସଚ୍ଚଗ୍ଗହଣେନ ସବ୍ବେ ସଭାୱଧମ୍ମା ଗହିତା, ପଞ୍ଞତ୍ତି ପନ କତମାତି ୱିଚାରଣାଯ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯା ପନେତ୍ଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅଭିଞ୍ଞାପରିଞ୍ଞାପହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫।ଅଭିଞ୍ଞାତି ଅଭିଞ୍ଞାୟ। ଯ-କାରଲୋପୱସେନାୟଂ ନିଦ୍ଦେସୋ ‘‘ସୟଂ ଅଭିଞ୍ଞା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮, ୪୦୫; ମ। ନି। ୧।୧୫୪) ୱିୟ, ତଥା ‘‘ପରିଞ୍ଞା’’ତି ଏତ୍ଥାପି। ସବ୍ବନ୍ତି ଆୟତନସବ୍ବଂ। ତଞ୍ହି ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ଅଭିଜାନିତ୍ୱାତି ଅଭିଞ୍ଞାୟ ଜାନିତ୍ୱା। ପରିଜାନିତ୍ୱାତି ତୀରଣପରିଞ୍ଞାୟ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ପରିଜାନିତ୍ୱା। ପଜହନତ୍ଥାୟାତି ପହାନପରିଞ୍ଞାୟ ଅନୱସେସତୋ ପଜହନାୟ।

ଅଭିଞ୍ଞାପରିଞ୍ଞାପହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଠମଅପରିଜାନନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬। ‘‘ଅଭିଜାନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଏତ୍ଥ ଭଗୱା ପଠମଂ କଣ୍ହପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସୁକ୍କପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେତି ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟୱସେନ। ତେନେତ୍ଥ ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ କଥିତଂ।

ପଠମଅପରିଜାନନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦୁତିୟଅପରିଜାନନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତବ୍ବଧମ୍ମୋ ନାମ ରୂପାୟତନମେୱାତି ଆହ ‘‘ହେଟ୍ଠା ଗହିତରୂପମେୱା’’ତି। ଇଧ ଅନାପାଥଗତଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱିଞ୍ଞାତବ୍ବା ଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠା ଆପାଥଗତମ୍ପି ଅନାପାଥଗତମ୍ପି ଗହିତମେୱ ‘‘ଯେ ଚ ରୂପା’’ତି ଅନୱସେସତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତେ ହି ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧା ସହ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବତ୍ତା। ତଥା ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ତେହି ଏକୁପ୍ପାଦଂ ଏକୱତ୍ଥୁକଂ ଏକନିରୋଧଂ ଏକାରମ୍ମଣମେୱ। ସେସପଦେସୁପି ସେସେସୁ ‘‘ଯଞ୍ଚ ସୋତଂ ଯେ ଚ ସଦ୍ଦା’’ତିଆଦିନା ଆଗତେସୁ କଣ୍ହପକ୍ଖେ ପଞ୍ଚସୁ, ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ଛସୁପି ପଦେସୁ। ଏସେୱ ନୟୋତି ଯ୍ୱାୟଂ ‘‘ହେଟ୍ଠା ଗହିତରୂପମେୱ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏସୋ ଏୱ ତତ୍ଥପି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାନୟୋ।

ଦୁତିୟଅପରିଜାନନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଆଦିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮। ଗୟାନାମିକାୟ ନଦିୟା ଅୱିଦୂରେ ପୱତ୍ତୋ ଗାମୋ ଗୟା ନାମ, ତସ୍ସଂ ଗୟାୟଂ ୱିହରତୀତି ସମୀପତ୍ଥେ ଚେତଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ଗୟାଗାମସ୍ସ ହି ଆସନ୍ନେ ଗୟାସୀସନାମକେ ପିଟ୍ଠିପାସାଣେ ଭଗୱା ତଦା ୱିହାସି। ତେନାହ ‘‘ଭଗୱା ତତ୍ଥ ୱିହରତୀ’’ତି।

ତତ୍ରାତି ‘‘ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସୀ’’ତି ଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଆମନ୍ତେସି, ଯଥା ଚାୟଂ ଦେସନା ତେସଂ ସପ୍ପାୟା ଜାତା, ତତ୍ର ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥଦ୍ୱୟେ ୱିଭାୱେତବ୍ବେ ଅୟଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା ସମୁଦାଗମତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅନୁପଟିପାଟିକଥା। ଇତୋତି ଇମମ୍ହା କପ୍ପତୋ। କିରାତି ଅନୁସ୍ସୱନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ପାରମିତାପରିଭାୱନାୟ ପରିପାକଗତେ। ଞାଣେତି ବୋଧିଞାଣେ। କନିଟ୍ଠପୁତ୍ତୋ ୱେମାତିକଭାତା ଭଗୱତୋ। ୱେଠଉଭିତ୍ତିକୁଟିକାହି ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା, ଅନ୍ତୋ ପନ ପଟସାଣୀହି।

ସଙ୍ଖେପେନ ସନ୍ତାନଂ। ପୁଞ୍ଞଚେତନଂ ଅନ୍ତୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ପୱେସେତି। ଭଗୱାପି ତସ୍ସ ପୁତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ‘‘ଅଞ୍ଞେ ତୟୋ ପୁତ୍ତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିପ୍ପକିରିତ୍ୱାତି ପରାଜୟେନ ଅୱିପ୍ପକିରିୟ ଅପଲାୟିତ୍ୱା। ପିଦହୀତି ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋମୀତି ତଥା ଅକାସି। ସଚ୍ଚୱାଦିତାୟ ଗଣ୍ହିଂସୂତି ରାଜକୁଲସ୍ସ ସଚ୍ଚୱାଦିତାୟ ଅତ୍ତନୋ ୱରଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ।

ୱିନିୱତ୍ତିତୁନ୍ତି ପଟିଞ୍ଞାୟ ନିୱତ୍ତିତୁଂ। ଅନ୍ତରାତି ତୁମ୍ହେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲସ୍ସ ଅନ୍ତରା ଏୱ ମତା। ଅଟ୍ଠୱୀସତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଉସଭଂ ନାମ। ଉସଭେ ଅଟ୍ଠୱୀସତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣେ ଠାନେ। ଦାନଗ୍ଗେ ଝ୍ୱାୱଟୋତି ପସୁତୋ।

ସୋତି ଭଗୱା। ତଥାରୂପଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନାପାଟିହାରିୟଂ, ଯଥା ଦେସନାୟ ଗହିତୋ ଅତ୍ଥୋ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ୱିଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ତେନାହ ‘‘ଇମେସଂ…ପେ… ଦେସେସ୍ସାମୀ’’ତି। ସନ୍ନିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚିରକାଲପରିଚିତାଦିତ୍ତଅଗ୍ଗିକାନଂ ଆଦିତ୍ତପରିୟାୟଦେସନାୱ ସପ୍ପାୟାତି ନିଚ୍ଛୟମକାସି।

ପଦିତ୍ତନ୍ତି ପଦୀପିତଂ ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଏକଜାଲୀଭୂତଂ। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତ’’ନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ କଥିତଂ ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଆଦିତ୍ତଭାଵେନ ଦୁକ୍ଖମତାଯ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ କଥିତତ୍ତା।

ଆଦିତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅଦ୍ଧଭୂତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୯। ଅଧିସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ ଅଦ୍ଧସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଅଦ୍ଧଭୂତନ୍ତି ଅଧିଭୂତ’’ନ୍ତିଆଦି। ସେସଂ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ।

ଅଦ୍ଧଭୂତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସମୁଗ୍ଘାତସାରୁପ୍ପସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୦। ମଞ୍ଞିତଂ ନାମ ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀହି ଗହେତବ୍ବଂ ମଞ୍ଞିତଂ। ସବ୍ବସ୍ମିଂ ମଞ୍ଞିତନ୍ତି ସବ୍ବମଞ୍ଞିତଂ, ତସ୍ସ ସମୁଗ୍ଘାତୋ ସେତୁଘାତୋ, ତଦାଵହଂ ସବ୍ବମଞ୍ଞିତସମୁଗ୍ଘାତସାରୁପ୍ପଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ମଞ୍ଞିତଂ ନାମ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଏଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନାଞ୍ଞତ୍ଥା’’ନ୍ତି ଦୁତିଯନଯୋ ଵୁତ୍ତୋ। ଅନୁଚ୍ଛଵିକନ୍ତି ଅନୁରୂପଂ ଅଵିଲୋମଂ। ଇଧାତି ଇଧେଵ ସାସନେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ତଦଭାଵତୋ। ‘‘ତଣ୍ହା-ମାନଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞିତାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ମଞ୍ଞିତତ୍ତଯଂ ସପରସନ୍ତାନେସୁ ପଟିପକ୍ଖଵସେନ ଯୋଜେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ଅହନ୍ତି ଵା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ଅହ’’ନ୍ତି ଇମିନା ଅଜ୍ଝତ୍ତଵିସଯଂ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞିତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି ଅତ୍ତାଭିନିଵେସାହଂକାରଦୀପନତୋ। ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ଇମିନା ତଣ୍ହାମଞ୍ଞିତଂ ମାନମଞ୍ଞିତମ୍ପି ଵା, ପରିଗ୍ଗହମୁଖେନପି ସେଯ୍ୟାଦିତୋ ମାନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି ଇମିନା ନଯେନ ମଞ୍ଞିତଵିଭାଗୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାଵ, ସୋ ଚ ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ତଦଧୀନଵୁତ୍ତିତ୍ତା ‘‘ପରୋ’’ତି ନ ମଞ୍ଞତି। ମମ କିଞ୍ଚନପଲିବୋଧୋ ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ସତି ଲବ୍ଭନତୋ, ଅସତି ନ ମଞ୍ଞତି ତଥାମଞ୍ଞିତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଘାତତୋ। ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ଅହଂ ଚକ୍ଖୁତୋ ନିଗ୍ଗତୋତି ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବୋ ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଚକ୍ଖୁତୋ ନିଗ୍ଗତୋ ତତ୍ଥ ସୁଖୁମାକାରେନ ଉପଲବ୍ଭନତୋ। ମମ କିଞ୍ଚନପଲିବୋଧୋ ଚକ୍ଖୁତୋ ନିଗ୍ଗତୋ ତସ୍ମିଂ ସତି ଏଵ ଉପଲବ୍ଭନତୋ । ସେସଦ୍ଵଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ପରୋତି ପରୋ ସତ୍ତୋ। ମମ ଚକ୍ଖୂତି ନ ମଞ୍ଞତି ଯସ୍ସ ତଂ ଚକ୍ଖୁ, ତସ୍ସ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ଵତ୍ତବ୍ବସ୍ସେଵ ଅଭାଵତୋ। ମମତ୍ତଭୂତନ୍ତି ମମ କାରଣଂ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେଵ। ଏଵମେତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଚକ୍ଖୁରୂପ-ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣ-ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସ-ସୁଖଦୁକ୍ଖାଦୁକ୍ଖମସୁଖଵସେନ ସତ୍ତ ଵାରା ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରେ, ତଥା ସୋତଦ୍ଵାରାଦୀସୂତି ଛ ସତ୍ତକା ଦ୍ଵେଚତ୍ତାଲୀସ। ପୁନ ସବ୍ବାଯଵସେନ ‘‘ସବ୍ବଂ ନ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତଂ, ତେନ ତେଚତ୍ତାଲୀସ। ପୁନ ତେଭୂମକଵଟ୍ଟଂ ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ଗହେତ୍ଵା ‘‘ନ କିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଉପାଦିଯତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ, ତେନ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ହୋନ୍ତି। ଏଵଂ ସବ୍ବଥାପି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଠାନେସୁ ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନା କଥିତାତି ଵେଦିତବ୍ବା। ‘‘ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଧିକସତେସୂ’’ତି କେସୁଚି ପୋତ୍ଥକେସୁ ଲିଖନ୍ତି, ସା ଚ ପମାଦଲେଖା।

ସମୁଗ୍ଘାତସାରୁପ୍ପସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମସମୁଗ୍ଘାତସପ୍ପାଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୧ ।ଉପକାରଭୂତା ତଦାଵହତ୍ତା। ତତୋତି ମଞ୍ଞିତାକାରତୋ। ତନ୍ତି ମଞ୍ଞନାଵତ୍ଥୁଂ। ଅଞ୍ଞଥେନାକାରେନାତି ଯଥା ମଞ୍ଞତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରତୋ, ଅଞ୍ଞେନ ଅନିଚ୍ଚାଦିନା ଆକାରେନ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଥାଭାଵଂ ଵିପରିଣାମନ୍ତି ଉପ୍ପାଦଵଯତାଯ ଅଞ୍ଞଥାଭାଵଂ ଜରାଯ ମରଣେନ ଚ ଦ୍ଵେଧା ଵିପରିଣାମେତବ୍ବଂ। ତଂ ଉପଗମନେନ ଅଞ୍ଞଥାଭାଵୀ, ଏଵଂଭୂତୋ ହୁତ୍ଵାପି ଜୀରଣଭିଜ୍ଜନସଭାଵେସୁ। ଭଵେସୁ ସତ୍ତୋ ଲୋକୋ ଉପରିପି ଭଵଂଯେଵ ଅଭିନନ୍ଦତି। ହେଟ୍ଠା ଗହିତମେଵ ସଙ୍ଖିପିତ୍ଵାତି ‘‘ଚକ୍ଖୁଂ ନ ମଞ୍ଞତୀ’’ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ଗହିତମେଵ ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାତି ଖନ୍ଧାଦିପରିଯାଯେନ ଏକତୋ ଗହେତ୍ଵା ପୁନପି ମଞ୍ଞନାଵତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଵସାନେ ‘‘ତତୋ ତଂ ହୋତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତପଦେନ ସଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବଵାରେସୁ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ହୋନ୍ତୀତି ‘‘ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଠାନେସୂ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ପଠମସମୁଗ୍ଘାତସପ୍ପାଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯସମୁଗ୍ଘାତସପ୍ପାଯସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୨।ଦସ୍ସେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣେ ଅଯଂ ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ, ହେତୁମ୍ହି ୱା। ଅନାଦିସଓସନ୍ତାନଗତଗାହଓଯଲକ୍ଖିତା ହି ସଦ୍ଧୁ, ତିପରିଓଞ୍ଚଦେସନା ତଂନିମିତ୍ତଂ ଯାଓଦେଓ ତପ୍ପହାନାଯ ପଓତ୍ତିତଭାଓତୋ। ଅରହତ୍ତଂ ପାପେତ୍ୱା ଓିପସ୍ସନା କଥିତାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସହ ଓିପସ୍ସନାଯ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା କଥିତା’’ତି।

ଦୁତିଯସମୁଗ୍ଘାତସପ୍ପାଯସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଦ୍ଧଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଜାତିଧମ୍ମଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା

୩୩-୪୨।ନିବ୍ବତ୍ତନସଭାଓନ୍ତି ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନସଭାଓଂ। ଉପ୍ପାଦାନନ୍ତରଂ ବୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତିଯା ଜୀରଣସଭାଓଂ। ଯସ୍ମ ଚକ୍ଖାଦଯୋ, ତସ୍ସେଓ ଓିସଭାଗସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣେନ ବ୍ୟାଧିନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚଯଭାଓେନ ବ୍ୟାଧିସଭାଓଂ। ମରଣସଭାଓନ୍ତି ଓିନାସସଭାଓଂ। ସୋକସଭାଓନ୍ତି ଞାତିବ୍ୟସନାଦିନା ଡଯ୍ହମାନଦୁକ୍ଖସଭାଓଂ। ସଂକିଲେସିକସଭାଓନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଓସେନ ସଂକିଲିସ୍ସନସଭାଓଂ।

ଜାତିଧମ୍ମଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସବ୍ବଅନିଚ୍ଚଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା

୪୩-୫୨।ଞାତପରିଞ୍ଞା ଆଗତା ଓିସଯଓସେନ ତବ୍ବିସଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା। ଇତରା ଦ୍ୱେ ତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାପି ଆଗତା ଏଓାତି ଓେଦିତବ୍ବା, ତାସଂ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମଓିସଯତ୍ତା ଞାଣସ୍ସ ଚ ତୀରଣପହାନପରିଞ୍ଞାସମ୍ଭଓତୋ। ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟପଦେ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଓ ଆଗତା, ପହାତବ୍ବପଦେ ପହାନପରିଞ୍ଞାଓ ଆଗତାତି ଯୋଜନା। ଇତରାପି ଦ୍ୱେ ଗହିତାଯେଓ ତାହି ଓିନା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯା ଅଭାଓତୋ। ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କାତବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣତୋ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପଟିଓିଜ୍ଝନେନ। ଅଓୁତ୍ତାପି ଗହିତାଯେଓ ପରିଜାନନସ୍ସ ଯାଓଦେଓ ପହାନତ୍ଥତ୍ତା। ଏକସଭାଓେନ ଓିନାଭାଓୋ ଅନେକଗ୍ଗତ୍ଥୋ। ଉପସଟ୍ଠରୋଗେନ ଓିଯ ଅନ୍ତୋ ଏଓ ଅଭିହତସବ୍ବତା ଉପହତତ୍ଥୋ।

ସବ୍ବଅନିଚ୍ଚଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୋ ପଣ୍ଣାସକୋ।

୬। ଅଓିଜ୍ଜାଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା

୫୩-୬୨।ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ ତପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦକସମ୍ମୋହୋ। ଅଓିନ୍ଦିଯଂ ଓିନ୍ଦତି, ଓିନ୍ଦିଯଂ ନ ଓିନ୍ଦତୀତି କତ୍ୱା ଓିଜ୍ଜାଯ ପଟିପକ୍ଖୋଓ ଅଓିଜ୍ଜା। ଓିଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଅନଓସେସତୋ ଅଓିଜ୍ଜା ପହୀଯତି, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଓିଜ୍ଜାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଓିଜ୍ଜା’’ତି ଆହ। ନ କେଓଲଂ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଓସେନେଓ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ, ଅଥ ଖୋ ଇତରାନୁପସ୍ସନାଓସେନପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖା…ପେ… ପହୀଯତିଯେଓା’’ତି ଆହ। ସବ୍ବତ୍ଥାତି ଉପରିସୁତ୍ତନ୍ତେ ସନ୍ଧାଯାହ। ତତୋ ଅପରେପି ତଂଅତ୍ଥଲକ୍ଖଣଓସେନ କଥିତସୁତ୍ତନ୍ତେପି। ତାନିପି ହି ତଥା ବୁଜ୍ଝନକପୁଗ୍ଗଲାନମଜ୍ଝାସଯେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି।

ଅଓିଜ୍ଜାଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ମିଗଜାଲଓଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମମିଗଜାଲସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୬୩। ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣେନ ପସ୍ସିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତା’’ତି। କମନୀଯାତି କାମେତବ୍ବା। ମନଂ ଅପ୍ପାଯନ୍ତୀତି ମନାପାତି ଆହ ‘‘ମନଓଡ୍ଢନକା’’ତି। ପିଯାଯିତବ୍ବସଭାଓା ପିଯରୂପା। କାମୂପସଂହିତାତି କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତା। ଆଲମ୍ବିତବ୍ବତା ଏଓ ଚେତ୍ଥ ଉପସଂହିତତାତି ‘‘ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତା ନନ୍ଦୀ ତଣ୍ହାନନ୍ଦୀ, ନ ତୁଟ୍ଠିନନ୍ଦୀଯେଓ ‘‘ନନ୍ଦିଂ ଚରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ଓିଯ। ଗାମନ୍ତି

ଗାମସମୀପଂ। ‘‘ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଯତ୍ଥା’’ତିଆଦିନା।

ଏତ୍ଥାତି ଯଥାନୀହଟେ ପାଠେ। ‘‘ଇମଂ ଏକଂ ପରିଯାଯଂ ଠପେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ତସ୍ସ ‘‘ପନ୍ତାନୀ’’ତିପଦେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା। ଅପ୍ପସଦ୍ଦାନି ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସାନୀତି ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଅଭାୱତ୍ଥୋ।

ପଠମମିଗଜାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସମିଦ୍ଧିଲୋକପଞ୍ହାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮।ଆଯାଚନସୁତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ମିଗଜାଲୱଗ୍ଗେ ଦୁତିଯସୁତ୍ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ପଠମସୁତ୍ତେ ପନ ଦୁତିଯକୱିହାରାଦିଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋତି।

ସମିଦ୍ଧିଲୋକପଞ୍ହାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଉପସେନଆସୀୱିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୯।ଗହେତ୍ୱାତି ପାରୁପନସ୍ସ ସିଥିଲକରଣେନ ୱୀମଂସତୋ ମୋଚେତ୍ୱା। ଲେଣଚ୍ଛାଯାଯାତି ପୁରିମଦିସାଯ ଲେଣଚ୍ଛାଯାଯଂ। ପତିତ୍ୱାତି ଲେଣଚ୍ଛଦନତୋ ଭସ୍ସିତ୍ୱା। ଫୁଟ୍ଠୱିସୋତି ଚତୂସୁ ଆସୀୱିସେସୁ ସୋ ଫୁଟ୍ଠୱିସୋ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ପରିଯାଦିଯମାନମେୱାତି ଖେପେନ୍ତମେୱ, ୱିନାସେନ୍ତମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦେନାତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସପରିଚ୍ଛେଦାନୁରୂପଂ। ଅଞ୍ଞଥାଭାୱନ୍ତି ୱଡ୍ଢଭାୱାଦିପକତିଜହନଂ। ସଭାୱୱିଗମୋତି ୱିନାସୋ।

ଉପସେନଆସୀୱିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଉପୱାଣସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦।ରୂପଂ ପଟିସଂୱେଦିତଂ କରୋତି ଞାତପରିଞ୍ଞାୱସେନ। ରୂପରାଗନ୍ତି ନୀଲାଦିଭେଦେ ରୂପଧମ୍ମେ ରାଗଂ। ପଟିସଂୱେଦିତଂ କରୋତି ‘‘ଅଯଂ ମେ ରାଗୋ ଅପ୍ପହୀନୋ’’ତି। ଏତେନ ସେକ୍ଖାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା କଥିତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱମ୍ପି ଖୋ, ଉପୱାଣ, ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକୋ ଧମ୍ମୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି। ରୂପରାଗଂ ପଟିସଂୱେଦିତଂ କରୋତି ‘‘ନତ୍ଥି ମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପେସୁ ରାଗୋ’’ତି ପଜାନାତି। ଅସେକ୍ଖାନଂ ହାଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା।

ଉପୱାଣସନ୍ଦିଟ୍ଠିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମଛଫସ୍ସାଯତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୧।ଫସ୍ସାକରାନନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାନଂ ଆକରାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନାନଂ, ଚକ୍ଖାଦୀନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନଟ୍ଠୋ ନାମ ଅହନ୍ତି ୱଦତି, ଯୋ ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଯତନାନଂ ସମୁଦଯାଦିଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ସୋ ୱୁସିତୱା, ଇତରୋ ଅୱୁସିତୱା ଅହଞ୍ଚ ତାଦିସୋତି। ଅଯମେୱାତି ଅଯଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ‘‘ନେତଂ ମମା’’ତିଆଦିନା ତିଣ୍ଣଂ ଗାହାନଂ ଅଭାୱୋ ଏୱ।

ପଠମଛଫସ୍ସାଯତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯଛଫସ୍ସାଯତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୨।ଅପୁନବ୍ଭୱୋତି ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱୋ।

୧୧। ତତିଯଛଫସ୍ସାଯତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୩।ପନସ୍ସସନ୍ତି ଏକଂସେନ ନଟ୍ଠୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅତିନଟ୍ଠୋ’’ତି, ଧୁରତୋ ଏୱ ନଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତିଯଛଫସ୍ସାଯତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମିଗଜାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଗିଲାନୱଗ୍ଗୋ

୧-୫। ପଠମଗିଲାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୭୪-୭୮।ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋତି ନାମଗୋତ୍ତତୋ ଚେୱ ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ଚ ଅପ୍ପଞ୍ଞାତୋ ଅୱିସ୍ସୁତୋ। ଥେରମଜ୍ଝିମଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ ନୱୋ।

ପଠମଗିଲାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦୁତିଯଅୱିଜ୍ଜାପହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୦। ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଅଭିନିୱିସନଂ ଅଭିନିୱେସୋ, ସୋ ଏୱ ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରତୋ ଆମସନତୋ ପରାମାସୋ, ସୋ ଏୱ ଗାହୋ। ତେନ ଅଭିନିୱେସପରାମାସଗ୍ଗାହେନ ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତା ଅନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱତ୍ତା। ସଙ୍ଖାରା ଏୱ ପୱତ୍ତିଯା କାରଣଭାୱତୋ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାନି। ଯୋ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଅପରିଞ୍ଞାତାଭିନିୱେସେନ ପସ୍ସିତବ୍ବୋ ଅତ୍ତାକାରୋ, ସୋ ନ ହୋତୀତି ଅଞ୍ଞୋ ଅନତ୍ତାକାରୋ, ତତୋ ଅଞ୍ଞତୋ ପସ୍ସତି। ପରିଞ୍ଞାତାଭିନିୱେସୋତି ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଞାତମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୋ। ପରିଞ୍ଞାତାଭିନିୱେସୋତି ୱା ପରିଞ୍ଞାତୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସୋ। ୱିପସ୍ସନାତି ଅରୂପସତ୍ତକୱସେନ ୱିପସ୍ସନାଯ ପରିଜାନିତବ୍ବା।

ଦୁତିଯଅୱିଜ୍ଜାପହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସମ୍ବହୁଲଭିକ୍ଖୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୧।କେୱଲନ୍ତି ଇତରଲକ୍ଖଣେହି ଅୱୋମିସ୍ସଂ।

୧୦। ଫଗ୍ଗୁନପଞ୍ହାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୩। ତଣ୍ହାଯ ପହୀନାଯ ଦିଟ୍ଠିମାନାପି ପହୀନା ଏୱାତି ''ତଣ୍ହାପପଞ୍ଚସ୍ସ ଛିନ୍ନତ୍ତା ଛିନ୍ନପପଞ୍ଚେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯପଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଧ ସତ୍ତୱୋହାରୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଏୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ପରିନିବ୍ବୁତାନଞ୍ଚ ୱୋହାରୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ସନ୍ନିସ୍ସଯେନେୱ, ନାଞ୍ଞଥାତି ଅତିକ୍କନ୍ତବୁଦ୍ଧେହି ପରିହରିତାନି ଚକ୍ଖୁସୋତାଦୀନି ପୁଚ୍ଛାମୀତି ପୁଚ୍ଛତି ''ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ଭନ୍ତେ''ତିଆଦିନା। ଚକ୍ଖୁସୋତାଦିୱଟ୍ଟଂ ୱଟ୍ଟେ ପୱତ୍ତେଯ୍ୟ।

ଫଗ୍ଗୁନପଞ୍ହାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଗିଲାନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଛନ୍ନୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଲୋକଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୪।ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣମେୱ କଥିତଂ, ତଞ୍ଚ ପରିଯାଯେନ, ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣେ କଥିତେ ଇତରଲକ୍ଖଣାନି କଥିତାନେୱ ହୋନ୍ତି ବ୍ଯଭିଚାରଭାୱତୋ।

୨। ସୁଞ୍ଞତଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୫। ଅତ୍ତନୋ ଇଦନ୍ତି ଅତ୍ତନିଯନ୍ତି ଆହ ''ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେନା''ତି।

୩। ସଂଖିତ୍ତଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୬।ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଖନ୍ଧିୟୱଗ୍ଗେ ଖନ୍ଧୱସେନ ଆଗତଂ, ଇଧ ଆୟତନୱସେନାତି ଅୟମେୱ ୱିସେସୋ।

୪। ଛନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୭। ସବ୍ବନିମିତ୍ତେହି ପଟିସଲ୍ଲୀୟତି ଏତେନାତି ପଟିସଲ୍ଲାନଂ, ଫଲସମାପତ୍ତି। ଜୀୱିତହାରକସତ୍ଥଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ହରଣତୋ, ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ସସନତୋ ହିଂସନତୋ । ପରିଚରିତୋତି ପୟିରୁପାସିତୋ। ତେନ ୟଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି ଦୀପେତି।

ଅନୁପୱଜ୍ଜନ୍ତି ପରେହି ନ ଉପୱଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନେତ୍ଥ ଆୟତିଂ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିଭାୱତୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପୱତ୍ତିକ’’ନ୍ତି। ‘‘ନେତଂ ମମା’’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଥେସି। ପୁଥୁଜ୍ଜନଭାୱମେୱ ଦୀପେନ୍ତୋ ୱଦତି ଅକତକିଚ୍ଚଭାୱଦୀପନେନ। କିଞ୍ଚାପି ଥେରୋ ପୁଚ୍ଛିତଂ ପଞ୍ହଂ ଅରହତ୍ତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଥେସି, ‘‘ନ ସମନୁପସ୍ସାମୀ’’ତି ପନ ୱଦନ୍ତୋ କିଞ୍ଚି ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ନ କଥେସି, ତସ୍ମା ‘‘ଇଦମ୍ପି ମନସି କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଇଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

କିଲେସପସ୍ସଦ୍ଧୀତି କିଲେସପରିଳାହୂପସମୋ। ଭୱତ୍ଥାୟ ପୁନ ଭୱତ୍ଥାୟ। ଆଲୟନିକନ୍ତି ପରିୟୁଟ୍ଠାନେତି ଭୱନ୍ତରେ ଅପେକ୍ଖାସଞ୍ଞିତେ ଆଲୟେ ନିକନ୍ତିୟା ଚ ପରିୟୁଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତିୟା। ଅସତି ଅୱିଜ୍ଜମାନାୟ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅଞ୍ଞଭୱତୋ ଇଧାଗମନଂ ଆଗତି ନାମ। ଚୁତିୱସେନ ଗମନନ୍ତି ଚୱନୱସେନ ଇତୋ ଗତି। ଅନୁରୂପଗମନଂ ଗତି ନାମ ତଦୁଭୟଂ ନ ହୋତି। ଚୁତୂପପାତୋ ଅପରାପରଭୱନୱସେନ ଚୁତି, ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଉପପାତୋ, ତଦୁଭୟମ୍ପି ନ ହୋତି। ଏୱଂ ପନ ଚୁତୂପପାତେ ଅସତି ନେୱିଧ ନ ଇଧ ଲୋକେ। ନ ହୁରଂ ନ ପରଲୋକେ ହୋତି। ତତୋ ଏୱ ନ ଉଭୟତ୍ଥ ହୋତି। ଅୟମେୱ ଅନ୍ତୋ ଅୟଂ ଇଧଲୋକେ ପରଲୋକେ ଚ ଅଭାୱୋୟେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିୟୋସାନଂ। ଅୟମେୱାତି ୟଥାୱୁତ୍ତୋ ଏୱ – ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ପାଠେ ପରମ୍ପରାଗତୋ ପମାଣଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ।

ୟେ ପନାତି ସମ୍ମୱାଦିନୋ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ଅନ୍ତରାଭୱଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ‘‘ଏୱଂ ଭୱେନ ଭୱନ୍ତରସମ୍ବନ୍ଧୋ ୟୁଜ୍ଜେୟ୍ୟା’’ତି। ନିରତ୍ଥକଂ ଅନ୍ତରାଭୱସ୍ସ ନାମ କସ୍ସଚି ଅଭାୱତୋ। ଚୁତିକ୍ଖନ୍ଧାନନ୍ତରଞ୍ହି ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖନ୍ଧାନଂୟେୱ ପାତୁଭାୱୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନ୍ତରାଭୱସ୍ସ…ପେ… ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୟେୱା’’ତି। ତତ୍ଥ ଭାୱୋତି ଅତ୍ଥିତା। ଅଭିଧମ୍ମେ କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣେ (କଥା। ୫୦୫-୫୦୭) ପଟିକ୍ଖିତ୍ତୋୟେୱ। ୟଦି ଏୱଂ ‘‘ଅନ୍ତରେନା’’ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅନ୍ତରେନା’’ତିଆଦି। ୱିକପ୍ପତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିକପ୍ପନ୍ତରଂ, ତସ୍ସ ଦୀପନଂ ‘‘ଅନ୍ତରେନା’’ତି ୱଚନଂ। ନ ଅନ୍ତରାଭୱଦୀପନଂ ତାଦିସସ୍ସ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ ପୟୋଜନାଭାୱତୋ ଚ। ୟତ୍ଥ ହି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ତତ୍ଥସ୍ସ ନିସ୍ସୟଭୂତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ସହଭାୱୀନଞ୍ଚ ଖନ୍ଧାନଂ ସମ୍ଭୱୋତି ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟେନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱାତି ନାସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଦେସଦୂରତା ୱେଦିତବ୍ବା। ‘‘ନେୱ ଇଧ ନ ହୁର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଦ୍ୱୟତୋ ଅପରଂ ୱିକପ୍ପେନ ‘‘ନ ଉଭୟ’’ନ୍ତି, ତତ୍ଥପି ନ ହୋତିୟେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଅନ୍ତରେନା’’ତି ୱା ‘‘ୱିନା’’ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥୋ ନିପାତୋ, ତସ୍ମା ନେୱିଧ, ନ ହୁରଂ, ଉଭୟଂ ୱିନାପି ନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆହରୀତି ଛିନ୍ନୱସେନ ଗଣ୍ହି। ତେନାହ ‘‘କଣ୍ଠନାଳଂ ଛିନ୍ଦୀ’’ତି। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ସମ୍ମସନ୍ତୋ। ପରିନିବ୍ବୁତୋ ଦୀଘରତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାୟଂ ୟୁତ୍ତପୟୁତ୍ତଭାୱତୋ। ‘‘ଅନୁପୱଜ୍ଜଂ ଛନ୍ନେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସତ୍ଥଂ ଆହରିତ’’ନ୍ତି, କଥେସୀତି ଅସେକ୍ଖକାଲେ ବ୍ୟାକରଣଂ ୱିୟ କତ୍ୱା କଥେସି।

ଇମିନାତି ‘‘ଉପୱଜ୍ଜକୁଲାନୀ’’ତି ଇମିନା ୱଚନେନ। ଥେରୋତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ପୁବ୍ବକାଲେସୁ ସଂସଟ୍ଠୱିହାରୀ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ ପଚ୍ଛା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀତି ଆସଙ୍କନ୍ତୋ ପୁଚ୍ଛତି। ସେସଂ ଉତ୍ତାନମେୱ।

ଛନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ପୁଣ୍ଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୮୮-୮୯।ତନ୍ତି ଚକ୍ଖୁରୂପଦ୍ୱୟଂ। ତେନାହ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚେୱ ରୂପଞ୍ଚା’’ତି। ନନ୍ଦିସମୁଦୟାତି ନନ୍ଦିୟା ସମୁଦୟତଣ୍ହାୟ ସେସକାରଣେହି ନନ୍ଦିୟା ସମୁଦିତି ସମୋଧାନଂ ନନ୍ଦିସମୁଦୟୋ, ତସ୍ମା ନନ୍ଦିସମୁଦୟା। ତେନାହ ‘‘ତଣ୍ହାୟ ସମୋଧାନେନା’’ତି। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୋଧାନେନ ସମୁଦିତି ପୱତ୍ତିୟେୱାତି ସହ ସମୁଦୟେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ‘‘ୱଟ୍ଟଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନିରୋଧୂପାୟେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୋଧସ୍ସ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ‘‘ୱିୱଟ୍ଟଂ

ମଞ୍ଚକଂ ପାପେତ୍ୱା’’ତି। ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଆଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ନ ହୋତୀତି ଆହ – ‘‘ପାଟିଯେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀ’’ତି।

ଚଣ୍ଡାତି କୋଧନା। ଦୁଟ୍ଠାତି ଦୋସୱନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କିବ୍ବିସାତି ପାପା। କକ୍ଖଠାତି ଦାରୁଣା। ଘଟିକମୁଗ୍ଗରେନାତି ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଘଟିକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା କତେନ ରସ୍ସଦଣ୍ଡେନ। ସତ୍ତାନଂ ସସନତୋ ସତ୍ଥଂ, ତତୋ ଏୱ ଜୀୱିତସ୍ସ ହରଣତୋ ହାରକଞ୍ଚାତି ସତ୍ଥହାରକଂ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଦମନତୋ। ପଞ୍ଞା ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତା କିଲେସୱିସେୱିତାନଂ ଦମନତୋ ୱୂପସମନତୋ। ଉପୋସଥକମ୍ମଂ ‘‘ଦମୋ’’ତିୱୁତ୍ତଂ କାଯଦ୍ୱାରାଦୀହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଅସମସ୍ସ ଦମନତୋ। ଖନ୍ତି ‘‘ଦମୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା ଅକ୍ଖନ୍ତିଯା ଦମନତୋ ୱୂପସମନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଉପସମୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାତି ସୁନାପରନ୍ତଜନପଦେ। ଏତେ ହେତି ଅଯଂ ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରୋ ତସ୍ସ କନିଟ୍ଠୋତି ଏତେ ଦ୍ୱେ ଭାତରୋ। ଆହଚ୍ଚ ଅଟ୍ଠାସି ଉଠଆରଂ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ସତ୍ତ ସୀହନାଦେ ନଦିତ୍ୱାତି ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକାନମ୍ପି ଅକ୍କୋସପରିଭାସାନଂ ଖମନେ ସନ୍ତୋସାଭାୱଦୀପନଂ, ପାଣିପ୍ପହାରସ୍ସ, ଲେଡ୍ଡୁପ୍ପହାରସ୍ସ, ଦଣ୍ଡପ୍ପହାରସ୍ସ, ସତ୍ଥପ୍ପହାରସ୍ସ, ଜୀୱିତୱୋରୋପନସ୍ସ, ଖମନେ ସନ୍ତୋସାଭାୱଦୀପନଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ସତ୍ତ ସୀହନାଦେ ନଦିତ୍ୱା। ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱସିତବ୍ବା ପାଠଇଯଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଅନୁଦ୍ଦେସିକଂ କତ୍ୱା ‘‘ସୁନାପରନ୍ତସ୍ମିଂ ଜନପଦେ ୱିହରତି’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଚତୂସୁ ଠାନେସୂତି ଅଜ୍ଜୁହତ୍ଥପବ୍ବତେ, ସମୁଦ୍ଦଗିରିୱିହାରେ, ମାତୁଲଗିରିମ୍ହି, ମକୁଠଅକାରାମୱିହାରେତି ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ। ତନ୍ତି ଚଙ୍କମଂ ଆରୁଯ୍ହ କୋଚି ଭିକ୍ଖୁ ଚଙ୍କମିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି ମହତା ସମୁଦ୍ଦପରିସ୍ସଯେନ ଭାୱନାମନସିକାରସ୍ସ ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନତୋ। ଉପ୍ପାତିକନ୍ତି ଉପ୍ପାତକରଂ ମହାସଙ୍ଖୋଭଂ ଉଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ସମ୍ମୁଖେତି ଅନିଲପଦେସେ। ପଟିୱେଦେସୁନ୍ତି ପୱେଦେସୁଂ।

ଆରଦ୍ଧକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ମଣ୍ଡଲମାଠଅସ୍ସ କାତୁଂ ପଥୱୀମିତକାଲତୋ ପଭୁତି। ସଚ୍ଚବନ୍ଧେନ ପଞ୍ଚସତାନି ପରିପୂରେତୁଂ ‘‘ଏକୂନପଞ୍ଚସତାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗନ୍ଧକୁଟିନ୍ତି ଜେତୱନମହାୱିହାରେ ମହାଗନ୍ଧକୁଟିଂ।

ସଚ୍ଚବନ୍ଧନାମୋତି ସଚ୍ଚବନ୍ଧେ ପବ୍ବତେ ଚିରନିୱାସିତାଯ ‘‘ସଚ୍ଚବନ୍ଧୋ’’ତ୍ୱେୱ ଲଦ୍ଧନାମୋ। ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣୀତି ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାପରିୱାରଂ ଅରହତ୍ତଂ ଅଧିଗଚ୍ଛି। ତେନାହ ‘‘ମଗ୍ଗେନେୱସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞା ଆଗତା’’ତି।

ତସ୍ମିଂ ସନ୍ନିପତିତା ମହାଜନା କେଚି ସୋତାପନ୍ନା, କେଚି ସକଦାଗାମିନୋ, କେଚି ଅନାଗାମିନୋ, କେଚି ଅରହନ୍ତୋ ଅହେସୁଂ। ତତ୍ଥାପି କେଚି ତେୱିଜ୍ଜା, କେଚି ଛଠଅଭିଞ୍ଞା, କେଚି ପଟିସମ୍ଭିଦପ୍ପତ୍ତା ଅହେସୁଂ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମହାଜନସ୍ସ ବନ୍ଧନମୋକ୍ଖୋ ଜାତୋ’’ତି। ଯେ ପନ ତତ୍ଥ ସରଣଗମନପଞ୍ଚସୀଲଦସସୀଲସମାଦାନେନ ଲଦ୍ଧାନୁଗ୍ଗହା, ତେସଂ ଦେୱତାନଞ୍ଚ ୱସେନ ‘‘ମହନ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ ଅହୋସୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅରୁଣଂପନ ମହାଗନ୍ଧକୁଟିଯଂଯେୱ ଉଟ୍ଠପେସି ଦେୱତାନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଞ୍ଚେୱ କୁଲାନୁଦଯାଯ ଚ। ଅପାଯମଗ୍ଗେ ଓତାରିତୋ ‘‘କୋଚି ଲୋକସ୍ସ ସଜିତା ଅତ୍ଥି, ତସ୍ସ ୱସେନ ପୱତ୍ତିସଂହାରା ହୋନ୍ତି, ତେନେୱାଯଂ ପଜା ସନାଥା ହୋତି, ତଂ ଯୁଞ୍ଜତି ଚ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ କମ୍ମେ’’ତି ମିଚ୍ଛାଗାହେହି। ପରିଚରିତଙ୍କଂ ଯାଚି ‘‘ଏତ୍ଥ ମଯା ଚିରଂ ୱସିତବ୍ବ’’ନ୍ତି।

ଛଟ୍ଠନ୍ତି ବାହିଯସୁତ୍ତଂ। ତଂ ଉତ୍ତାନମେୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା।

ପୁଣ୍ଣସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ପଠମଏଜାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୦-୯୧। ଏଜତି ଛଠଆରମ୍ମଣନିମିତ୍ତଂ କମ୍ପତୀତି ଏଜା। ତେନାହ ‘‘ଚଲନଟ୍ଠେନା’’ତି। ଆବାଧନଟ୍ଠେନ ପୀଠଅନଟ୍ଠେନ। ଅନ୍ତୋ ଦୋସନଟ୍ଠେନାତି ଅନ୍ତୋଚିତ୍ତେ ଏୱ ପଦୁସ୍ସନଟ୍ଠେନ। ନିକନ୍ତନଟ୍ଠେନାତି ଛିନ୍ଦନଟ୍ଠେନ। ହେଟ୍ଠା ଗହିତମେୱାତି ହେଟ୍ଠା ମଞ୍ଞିତସମୁଗ୍ଘାତସାରୁପ୍ପସୁତ୍ତେ ଆଗତମେୱ। ୱୁତ୍ତନଯମେୱ ମଞ୍ଞିତସମୁଗ୍ଘାତସୁତ୍ତେ।

ପଠମଏଜାସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ପଠମଦ୍ୱଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୯୨-୯୩।ଦ୍ୱଯନ୍ତି ଦୁକଂ। ପାଠଇଯଂ ଆମେଡିତଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ''ତି। ଏୱମେତନ୍ତି ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଭାୱେନ ଏତଂ ଚକ୍ଖୁରୂପଞ୍ଚାତି ଦ୍ୱଯଂ। ଚଲତୀତି ଅନୱଟ୍ଠାନେନ ପଚଲତି। ବ୍ୟଥତୀତି ଜରାଯ ମରଣେନ ଚ ପୱେଧତି। ହେତୁ ଚେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତଞ୍ଚ। ସହଗତୀତି ସହପ୍ପୱତ୍ତି, ତାଯ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ''ସଙ୍ଗତୀ''ତି ଫସ୍ସୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି। ଯସ୍ମା ଚ ସଂଗଚ୍ଛମାନଧମ୍ମୱିମୁତ୍ତା ସଙ୍ଗତି ନାମ ନତ୍ଥି, ତଥା ସନ୍ନିପାତସମୱାଯା, ତେସଂ ୱସେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ଫସ୍ସୋ ତଥା ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ତେନାହ ''ଇମିନା''ତିଆଦି।

ୱତ୍ଥୁତି ଚକ୍ଖୁ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯାଦିଭାୱେନ। ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯାଦିଭାୱେନ। ସହଜାତା ତଯୋ ଖନ୍ଧା ୱେଦନାଦଯୋ, ତେ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଭାୱେନ। ଅଯଂ ହେତୂତି ଅଯଂ ତିୱିଧୋ ହେତୁ। ଫସ୍ସେନାତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ରୂପାରମ୍ମଣେ ଫସ୍ସେ ଅତ୍ତନୋ ଫୁସନକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତେ ଏୱଂ ୱେଦନା ଅନୁଭୱନକିଚ୍ଚଂ, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନକିଚ୍ଚଂ କରୋତି, ତସ୍ମା ''ଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠମେୱା''ତିଆଦିୱୁତ୍ତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଇଦାନି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଫୁଟ୍ଠୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଞ୍ଚେୱ ଖନ୍ଧା ଭଗୱତା ସମତିଂସାଯ ଆକାରେହି ୱୁତ୍ତା। କସ୍ମାତି ଆହ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦି। ରୁକ୍ଖସାଖାସୁ ରୁକ୍ଖୱୋହାରୋ ୱିଯ ଏକେକଧମ୍ମେପି ଖନ୍ଧୱୋହାରୋ ହୋତିଯେୱ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି (ଯମ। ଖନ୍ଧଯମକ ୨)।

ପଠମଦ୍ୱଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଛନ୍ନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସଳାଯତନୱଗ୍ଗୋ

୧। ଅଦନ୍ତଅଗୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୪।ଅଦମିତାତି ଦମଂ ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱଂ ଅନୀତା। ଅଗୋପିତାତି ସତିସଙ୍ଖାତାଯ ୱତିଯା ନ ରକ୍ଖିତା। ଅପିହିତାତି ସତିକୱାଟେନ ନ ପିହିତା। ଚତୂହିପି ପଦେହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅନାୱରଣମେୱାହ। ଅଧିକଂ ୱହନ୍ତୀତି ଅଧିୱାହା, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିୱାହା ଦୁକ୍ଖାଧିୱାହା। ନିରଯେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଂ ନେରଯିକଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସେସପାଠଇଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ସଳେୱାତି ଛ-କାରସ୍ସ ସ-କାରୋ, ଳଅ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଯତ୍ଥାତି ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ। ଅନୱସ୍ସୁତା ଅତିନ୍ତାତି ରାଗେନ ଅତେମିତା।

ଅସ୍ସାଦିତନ୍ତି ଅସ୍ସାଦଂ ଇତଂ ଉପଗତଂ। ତେନାହ ''ଅସ୍ସାଦୱନ୍ତ''ନ୍ତି। ସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ। ଅନ୍ୱଯତୀତି ଅନ୍ୱଯୋ, ହେତୁ। ଫସ୍ସୋତି ଅନ୍ୱଯୋ ଏତସ୍ସାତି ଫସ୍ସନ୍ୱଯନ୍ତି ଆହ – ''ଫସ୍ସହେତୁକ''ନ୍ତି। ''ଅୱିରୁଦ୍ଧ''ଇତି ୱିଭତ୍ତିଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋ।

ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାତି ତଣ୍ହାଦିସମଧୂପସଂହତସଞ୍ଞା। ତେନାହ ''କିଲେସସଞ୍ଞାଯ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞା ନାମ ହୁତ୍ୱା''ତି। ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞା, ଇତରୀତରା ନରା। ପପଞ୍ଚଯନ୍ତାତି ସଂସାରେ ପପଞ୍ଚଂ ଚିରାଯନଂ କରୋନ୍ତା। ସଞ୍ଞିନୋତି ଗେହସ୍ସିତସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞାୱନ୍ତୋ। ମନୋମଯଂ ୱିତକ୍କନ୍ତି କେୱଲଂ ମନସା ସମ୍ଭାୱିତଂ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କଂ। ଇରୀଯତୀତି ଇରିଯଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଇରୀଯତି ପଟିପଜ୍ଜତି।

ସୁଟ୍ଠୁ ଭାୱିତୋତି ସୁଟ୍ଠୁଭାୱଂ ସୁଭାୱନଂ ଇତୋ ଭାୱିତଭାୱିତୋ। ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଫସ୍ସେନ ଫୁଟ୍ଠଂ ଅସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ। ନ ୱିକମ୍ପତେ କ୍ୱଚୀତି କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ନ କମ୍ପତି। ପାରଗାତି ପାରଗାମିନୋ ଭୱଥ।

ଅଦନ୍ତଅଗୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ମାଲୁକ୍ୟପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୫।ଅପସାଦେତୀତି ତଜ୍ଜେତି। ଉସ୍ସାଦେତୀତି ଉକ୍କଂସେତି। ଅଯଂ କିର ଥେରୋ ମାଲୁକ୍ୟପୁତ୍ତୋ। ପମଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଅନନୁଯୁଞ୍ଜନେନ ପମଜ୍ଜିତ୍ୱା।

ଯତ୍ରାତି ପଚ୍ଚଉଂ ୱଚନାଲଙ୍କାରେ। ନାମାତି ଅସମ୍ଭାୱନେ ଅପସାଦନପକ୍ଖେ, ଉସ୍ସାଦନପକ୍ଖେ ପନ ସମ୍ଭାୱନେ। କିଂ ଜାତନ୍ତି କିଂ ତେନ ମହଲ୍ଲକଭାୱେନ ଜାତନ୍ତି ମହଲ୍ଲକଭାୱଂ ତିଣାଯପି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ୱଦତି। ତେନାହ ''ଯଦି…ପେ… ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ''ତି। ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଅଚିନ୍ତେନ୍ତୋ। ମାଦିସାନଂ ଭଗୱତୋ ଓୱାଦୋ ଉପକାରାୱହୋତି ଏତରହି ଓୱାଦଞ୍ଚ ପସଂସନ୍ତୋ।

''ଅଦିଟ୍ଠା ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବା''ତିଆଦିନା ପରିକପ୍ପୱସେନ ୱୁତ୍ତନିଦସ୍ସନଂ ''ଯଥା ଏତେସୁ ଛନ୍ଦାଦଯୋ ନ ହୋନ୍ତି, ଏୱମିତରେସୁପି ପରିଞ୍ଞାତେସୂ''ତି ନଯପଟିପଜ୍ଜନତ୍ଥଂ, ତେସମ୍ପି ଇମେହି ସମାନେତବ୍ବତ୍ତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁପିନକୂପମା କାମା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୩୪; ୨।୪୬; ପାଚି॰ ୪୧୭; ଚୂଳଅୱ॰ ୬୫)।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ରୂପାଯତନଂ ଯତ୍ତକୋ ଗହଣାକାରୋ, ତତ୍ତକଂ। କିତ୍ତକଂ ପମାଣନ୍ତି ଅତ୍ତସଂୱେଦିଯଂ ପରସ୍ସ ନ ଦିସ୍ସିତବ୍ବଂ, କପ୍ପନାମତ୍ତଂ ରୂପଂ। ତେନାହ ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୀ''ତିଆଦି। ରୂପେତି ରୂପାଯତନେ। ରୂପମତ୍ତମେୱାତି ନୀଲାଦିଭେଦଂ ରୂପାଯତନମତ୍ତଂ, ନ ନୀଲାଦି। ୱିସେସନିୱତ୍ତନତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ। ଯଦି ଏୱଂ, ଏୱ-କାରୋ କିମତ୍ଥିଯୋ? ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ରୂପାଯତନେ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ନୀଲାଦିୱିସେସଂ ''ଇଦଂ ନୀଲଂ ନାମ, ଇଦଂ ପୀତଂ ନାମା''ତି ନ ଗଣ୍ହାତି। କୁତୋ ନିଚ୍ଚାନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱନ୍ତି ସଂହିତସ୍ସପି ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଏୱକାରଗ୍ଗହଣଂ। ତେନାହ ''ନ ନିଚ୍ଚାଦିସଭାୱ''ନ୍ତି। ସେସୱିଞ୍ଞାଣେହିପୀତି ଜୱନୱିଞ୍ଞାଣେହିପି।

ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପାଯତନସ୍ସ ଦସ୍ସନନ୍ତି କତ୍ୱା। ତେନାହ ''ରୂପେ ରୂପୱିଜାନନ''ନ୍ତି। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମତ୍ତମେୱାତି ଯତ୍ତକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପାଯତନେ ଗହଣମତ୍ତଂ, ତଂମତ୍ତମେୱ ମେ ସବ୍ବଂ ଚିତ୍ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ରାଗାଦିରହେନା''ତି ୱା ପାଠୋ। ଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ପଦତ୍ଥତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠଂ ରୂପଂ। ତତ୍ଥେୱାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେ ରୂପେ। ଚିତ୍ତଉଯଂ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତଂ ନାମ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ରାଗାଦିୱିରହେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ତେନାହ ''ଯଥା ତ''ନ୍ତି ଆଦି।

ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନେନୱିଞ୍ଞାତାରମ୍ମଣଂ ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ରାଗାଦିୱିରହେନ ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋ। ତେନାହ ''ଯଥା ଆୱଜ୍ଜନେନା''ତିଆଦି।

ତଦାତି ତସ୍ମିଂ କାଲେ, ନ ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତି। ''ଦିଟ୍ଠମତ୍ତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଯେସଂ ରାଗାଦୀନଂ ନିୱତ୍ତନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତେ ''ତେନା''ତି ଏତ୍ଥ ତ-ସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଚାମସୀଯନ୍ତୀତି ''ତେନ ରାଗେନ ୱା ରତ୍ତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥାତି ୱିସଯେ ଭୁମ୍ମଂ, ୱିସଯଭାୱୋ ଚ ୱିସଯିନା ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପଟିବଦ୍ଧୋ''ତିଆଦି।

ସତୀତି ରୂପସ୍ସ ଯଥାସଭାୱସଲ୍ଲକ୍ଖଣା ସତି ମୁଟ୍ଠା ପିଯନିମିତ୍ତମନସିକାରେନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ନ ଦିସ୍ସତି ନସ୍ସୱତ୍ତତି। ଅଜ୍ଝୋସାତି ଅଜ୍ଝୋସାଯ। ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନିଯକରଣେନ।

ଅଭିଜ୍ଝା ଚ ୱିହେସା ଚାତି କରଣତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ – ''ଅଭିଜ୍ଝାଯ ଚ ୱିହେସାଯ ଚା''ତି। ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତିପରିଣାମୋତି ଆହ – ''ଅଭିଜ୍ଝାୱିହେସାହୀ''ତି। ଆଚିନନ୍ତସ୍ସାତି ୱଡ୍ଢେନ୍ତସ୍ସ। ପଟିସ୍ସତୋତି ପତିସ୍ସତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ସତିଯା ଯୁତ୍ତୋ। ସେୱତୋ ଚାପୀତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ଚ ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ''ସେୱନ୍ତସ୍ସ''ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ମାଲୁକ୍ୟପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପରିହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୬।ପରିହାନସଭାୱନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେହି ପରିହାଯନସଭାୱଂ। ଅଭିଭୱିତାନୀତି ଅଭିଭୂତାନି ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱାକାରେନ। ସରସଙ୍କପ୍ପାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱିସଯେ ଅନୱଟ୍ଠିତଭାୱେନ ସଙ୍କପ୍ପା। ସଂଯୋଜନିଯାତି ସଂଯୋଜେତବ୍ବା। ସଂଯୋଜନାନଞ୍ହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଓକାସଂ ଦେନ୍ତୋ କିଲେସଜାତଂ ଅଧିୱାସେତି ନାମ। କିଲେସୋ ଏୱ କିଲେସଜାତଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ପନ ଚିତ୍ତେ କରୋନ୍ତୋ ଅଧିୱାସେତି ନାମ। ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ନ ପଜହତି ଆରମ୍ମଣଂ, କିଲେସଂ ପନ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପାଦନେନ ଏୱ। ଅଭିଭୱିତଂ ଆଯତନନ୍ତି କଥିତଂ ଅଧିୱାସନାଦିନା। ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପରିହାନଧମ୍ମୋ ହୋତୀ''ତି ଧମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତଂ ୱିଭଜନ୍ତେନ ଭଗୱତା ''ତଞ୍ଚେ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିୱାସେତୀ''ତିଆଦିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଧମ୍ମୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ପରିହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପମାଦୱିହାରୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୭।ନପିଦହିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନ ପିଦହିତ୍ୱା ସଞ୍ଞାଦିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ। ବ୍ୟାସିଞ୍ଚତୀତି କିଲେସେହି ୱିସେସେନ ଆସିଞ୍ଚତି। କିଲେସତିନ୍ତନ୍ତି କିଲେସେହି ଅୱସ୍ସୁତଂ। ଦୁବ୍ବଲପୀତି ତରୁଣା ନ ବଲପ୍ପତ୍ତା। ବଲୱପୀତି ଉବ୍ବେଗା ଫରଣପ୍ପତ୍ତା ଚ ପୀତି। ଦରଥପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧୀତି କାଯଚିତ୍ତଦରଥୱୂପସମଲକ୍ଖଣା ପସ୍ସଦ୍ଧି। ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ପଚ୍ଚଯପରମ୍ପରାଯ ଅସିଦ୍ଧତ୍ତା। ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପମାଦୱିହାରୀ ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ପୁଗ୍ଗଲଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ପାମୋଜ୍ଜଂ ନ ହୋତି, ପାମୋଜ୍ଜଂ ଜାଯତୀ''ତିଆଦିନା ଚ, ଧମ୍ମେନ ''ପମାଦୱିହାରୀ ଅପ୍ପମାଦୱିହାରୀ''ତି ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ପମାଦୱିହାରୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସଂୱରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮।ଇଦନ୍ତି ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସଂୱରୋ''ତି? ଇଦଂ ୱଚନଂ। ପହାତବ୍ବଧମ୍ମକ୍ଖାନୱସେନାତି ପହାତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସେୱ କଥନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅସଂୱରୋ ହୋତୀ''ତି ଧମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ରୂପା''ତିଆଦିନା ଧମ୍ମୋୱ ୱିଭତ୍ତୋ।

ସଂୱରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୯।ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯାତି ସମଥୱସେନ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ। ପରିହାଯମାନେତି ତସ୍ସ ଅଲାଭେନ ପରିହାଯମାନେ। କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ, ସମଥମେୱ ୱା।

୭। ପଟିସଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୦।କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ।

୮-୯। ପଠମନତୁମ୍ହାକଂସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୧-୧୦୨।ଉପମଂ ପରିୱାରେତ୍ୱାତି ଉପମଂ ପରିହରିତ୍ୱା। ସୁଦ୍ଧିକୱସେନାତି ଉପମାଯ ୱିନା କେୱଲମେୱ।

୧୦। ଉଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୩।ଉଦକୋତି ତସ୍ସ ନାମଂ। ୱେଦଂ ଞାଣଂ। ସଙ୍ଗଂ ଜିତୱାତି ସଙ୍ଗଜି। ଅୱଖତନ୍ତି ନିଖତଂ। ଉଚ୍ଛାଦନଧମ୍ମୋତି ଉଚ୍ଛାଦେତବ୍ବସଭାୱୋ। ପରିମଦ୍ଦନଧମ୍ମୋତି ପରିମଦ୍ଦିତବ୍ବସଭାୱୋ। ପରିହତୋତି ପରିହରିତୋ। ଓଦନକୁମ୍ମାସୂପଚଯୁଚ୍ଛାଦନପରିମଦ୍ଦନପଦେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉଚ୍ଛାଦନଂ ୱା ପରିମଦ୍ଦନମତ୍ତମେୱାତି କତ୍ୱା ନ ଗହିତଂ।

ଉଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଳଅୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୋ ପଣ୍ଣାସକୋ।

୧୧। ଯୋଗକ୍ଖେମିୱଗ୍ଗୋ

୧। ଯୋଗକ୍ଖେମିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୪।ଚତୂହିଯୋଗେହୀତି କାମଯୋଗାଦୀହି ଚତୂହି ଯୋଗେହି। ଖେମିନୋତି ଖେମୱତୋ କୁସଲିନୋ। କାରଣଭୂତନ୍ତି କତ୍ତବ୍ବୋପାଯସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ। ପରିଯାଯତି ପୱତ୍ତିଂ ନିୱତ୍ତିଞ୍ଚ ଞାପେତୀତି ପରିଯାଯୋ, ଧମ୍ମୋ ଚ ସୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମତ୍ତା ପରିଯାଯୋ ଚାତି ଧମ୍ମପରିଯାଯୋ, ତଂ ଧମ୍ମପରିଯାଯଂ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ତସ୍ସାଧିଗମସ୍ସ କାରଣଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଧମ୍ମକାରଣ’’ନ୍ତି। ଯୁତ୍ତିନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମାନୀତି ୱା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମାନୀତି ୱା। ‘‘ତସ୍ମା’’ତି ପଦଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା – ‘‘କସ୍ମା’’ତି କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ଅକ୍ଖାତତ୍ତା, ଉଦାହୁ ପହୀନତ୍ତା’’ତି ୱିଭଜିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛି। ଯସ୍ମା ପନ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନଂ ଯୋଗକ୍ଖେମିଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ, ନ କଥନଂ, ତସ୍ମା ‘‘ପହୀନତ୍ତା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯୋଗକ୍ଖେମିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୧୦। ଉପାଦାଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୦୫-୧୧୩।ୱେଦନାସୁଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱେଦନାସଙ୍ଖାତଂ ସୁଖଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ କଥିତଂ। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତିସୁଖସ୍ସ ଚ ସଳାଯତନଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ କଥିତତ୍ତା ୱିୱଟ୍ଟସୁଖଂ ଚେତ୍ଥ କଥିତମେୱାତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। କାମଂ ଖନ୍ଧିଯୱଗ୍ଗେ ଖନ୍ଧୱସେନ ଦେସନା ଆଗତା, ନ ଆଯତନୱସେନ। ଏତ୍ଥ ପନ ୱୁତ୍ତଙ୍ଗ ଅତ୍ଥଜାତଂ ଖନ୍ଧିଯୱଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତନଯମେୱାତି।

ଉପାଦାଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଯୋଗକ୍ଖେମିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଲୋକକାମଗୁଣୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ପଠମମାରପାସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୪-୧୧୫। ଆୱସତି ଏତ୍ଥ କିଲେସମାରୋତି ଆୱାସୋ। କାମଗୁଣଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାନି ଆଯତନାନି। କିଲେସମାରସ୍ସ ଆୱାସଂ ଗତୋ ୱସଂ ଗତୋ। ତିୱିଧସ୍ସାତି ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ତିୱିଧସ୍ସପି ମାରସ୍ସ। ତତୋ ଏୱ ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସପି ୱସଂ ଗତୋତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ।

ପଠମମାରପାସସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଲୋକନ୍ତଗମନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୬। ଲୋକିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତକାଯଭୂତଗାମାଦୀତି ଲୋକୋ, ଚକ୍କୱାଳଓ। ସଙ୍ଖାରୋ ପନ ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ। ଅନ୍ତନ୍ତି ଓସାନଂ। ସଚ୍ଚଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱାତି ସଚ୍ଚଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଗତିଯା ସମାନେତ୍ୱା ଅୱିରୋଧେତ୍ୱା। ଥୋମେସ୍ସାମୀତି ପସଂସିସ୍ସାମି।

ଏୱଂସମ୍ପତ୍ତିକନ୍ତି ଏୱଂସମ୍ପଜ୍ଜନକଂ ଏୱଂପସ୍ସିତଙ୍ଗ ଇଦଂ ମମ ଅଜ୍ଝେସନଂ। ତେନାହ ‘‘ଇଦିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ସଚ୍ଚଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତଙ୍ଗ ଜାନାତି ଏୱ। ନ ହି ପଦେସଞ୍ଞାଣେ ଠିତୋ ଜାନିତଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ଜାନାତି। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ ହି ଅୱିସେସଗ୍ଗହଣେନ ଚ ‘‘ଜାନ’’ନ୍ତି ଇମିନା ନିରୱସେସଂ ଞେଯ୍ୟଜାତଂ ପରିଗ୍ଗଯ୍ହତୀତି ତବ୍ବିସଯାଯ ଜାନନକିରିଯାଯ ସଚ୍ଚଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମେୱ କରଣଂ ଭୱିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ପକରଣୱସେନ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ପଦସନ୍ନିଧାନେନ ଚ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ପସ୍ସିତଙ୍ଗମେୱ ପସ୍ସତୀତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ-ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ-ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ-ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ-ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ-ସଙ୍ଖାତେହି ଞାଣଚକ୍ଖୂହି ପସ୍ସିତଙ୍ଗ ପସ୍ସତି ଏୱ। ଅଥ ୱା ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ଯଥା ଅଞ୍ଞେ ସୱିପଲ୍ଲାସା କାମରୂପପରିଞ୍ଞାୱାଦିନୋ ଜାନନ୍ତାପି ୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ଜାନନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଭଗୱା। ଭଗୱା ପନ ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତି ଏୱ, ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନସ୍ସ ଅଭାୱା ପସ୍ସନ୍ତୋ ପସ୍ସତି ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦସ୍ସନପରିଣାଯକଟ୍ଠେନାତି ଯଥା ଚକ୍ଖୁ ସତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପରିଣେତି ସାଧେତି, ଏୱଂ ଲୋକସ୍ସ ଯାଥାୱଦସ୍ସନସାଧନତୋପି ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚପରିଣାଯକଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ, ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁମଯତ୍ତା ୱା ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁଂ ଭୂତୋ ପତ୍ତୋତି ୱା ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ଞାଣଭୂତୋତି ଏତସ୍ସ ଚ ଏୱମେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଧମ୍ମା ୱା ବୋଧିପକ୍ଖିଯା, ତେହି ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ପତ୍ତୋ ଅଧିଗତୋତି ଧମ୍ମଭୂତୋ। ‘‘ବ୍ରହ୍ମା’’ୱୁଚ୍ଚତି ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ଚ ତଦୁପ୍ପାଦନତୋ ତଞ୍ଚ ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ପତ୍ତୋତି

ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱଦତୀତି ୱତ୍ତା। ଚିରଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ପୱତ୍ତେନ୍ତୋ ୱଦତୀତି ପୱତ୍ତା। ଅତ୍ଥଂ ନୀହରିତ୍ୱାତି ଦୁକ୍ଖାଦିଅତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ପରମତ୍ଥଂ ୱା ନିବ୍ବାନଂ ପାପଯିତା। ଅମତସଚ୍ଛିକିରିଯଂ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଅମତଂ ଦଦାତୀତି ଅମତସ୍ସ ଦାତା। ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ତଦାଯତ୍ତଭାୱତୋ ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯାଚାପେନ୍ତୋ ଭାରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଗରୁଂ କରୋତି ନାମ, ତଥା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ କତ୍ୱା କଥେନ୍ତୋପି।

ଚକ୍ଖୁନା ୱିଜମାନେନ ଲୋକସଞ୍ଞୀ ହୋତି, ନ ତସ୍ମିଂ ଅସତି। ନ ହି ଅଚ୍ଛୱିକାଯତନୱିରହେନ ଲୋକସମଞ୍ଞା ଅତ୍ଥି। ତେନାହ "ଚକ୍ଖୁଞ୍ହି ଲୋକୋ"ତିଆଦି। ଅପ୍ପହୀନଦିଟ୍ଠୀତି ଅସମୂହତସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିକୋ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ସମୁଦାଯଂ ୱିଯ ଅୱଯୱଂ "ଲୋକୋ"ତି ସଞ୍ଜାନାତି ଚେୱ ମଞ୍ଞତି ଚ। ତଥାତି ଇମିନା "ଲୋକୋତି ସଞ୍ଜାନାତି ଚେୱ ମଞ୍ଞତି ଚା"ତି ପଦଦ୍ୱଯଂ ଆକଡ୍ଢତି। ତସ୍ସାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ, ଚକ୍ଖୱାଠଅଲୋକସ୍ସ ୱା। ଚକ୍ଖାଦିମେୱ ହି ସହୋକାସେନ "ଚକ୍ଖୱାଠଓ"ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସଞ୍ଜାନାତି। ଗମନେନାତି ପଦସା ଗମନେନ। ନ ସକ୍କା ତେସଂ ଅନନ୍ତତ୍ତା। ଲୁଜନଟ୍ଠେନାତି ଅଭିସଙ୍ଖାରଲୋକୱସେନ ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ ପତ୍ତୁଂ ସକ୍କା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା। ଚକ୍ଖୱାଠଅଲୋକସ୍ସ ପନ ଅନ୍ତୋ ନାମ, ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ଗମନେନ ଅପ୍ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା।

ଇମେହି ପଦେହୀତି ଇମେହି ୱାକ୍ଯୱିଭାଗେହି ପଦେହି। ତାନି ପନ ଅକ୍ଖରସମୁଦାଯଲକ୍ଖଣାନୀତି ଆହ "ଅକ୍ଖରସମ୍ପିଣ୍ଡନେହୀ"ତି। ପାଟିଯେକ୍କଅକ୍ଖରେହୀତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପଦେ ପଟିନିଯତସନ୍ନିୱେସେହି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଚିତ୍ତେନ ଗଯ୍ହମାନେହି ଅକ୍ଖରେହୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗମନଟ୍ଠେନ "ପଣ୍ଡା" ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା, ତାଯ ଇତୋ ଗତୋ ପତ୍ତୋତି ପଣ୍ଡିତୋ, ପଞ୍ଞୱା। ମହାପଞ୍ଞତା ନାମ ପଟିସମ୍ଭିଦାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ "ମହନ୍ତେ ଅତ୍ଥେ"ତିଆଦି। ଯଥା ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ ପଠମୱିକପ୍ପେ, ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ପଚ୍ଚାମସନନ୍ତି ଆହ "ତଂ ବ୍ଯାକତ"ନ୍ତି।

ଲୋକନ୍ତଗମନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। କାମଗୁଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୭।ଚେତସୋତି କରଣେ ସାମିୱଚନଂ। ଚିତ୍ତେନ ସଂଫୁସନଂ ନାମ ଅନୁଭୱୋତି ଆହ "ଚିତ୍ତେନ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବା"ତି। ଉତୁତ୍ତଯାନୁରୂପତାୱସେନ ପାସାଦତ୍ତଯଂ, ତଂ ୱସେନ ତିୱିଧନାଟକଭେଦୋ। ମନୋରମ୍ମତାମତ୍ତେନ କାମଗୁଣଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ, ନ କାମୱସେନ। ନ ହି ଅଭିନିକ୍ଖମନତୋ ଉଦ୍ଧଂ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ କାମୱିତକ୍କା ଭୂତପୁବ୍ବା। ତେନାହ ମାରୋ ପାପିମା –

"ସତ୍ତ ୱସ୍ସାନି ଭଗୱନ୍ତଂ, ଅନୁବନ୍ଧିଂ ପଦାପଦଂ;

ଓତାରଂ ନାଧିଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସତୀମତୋ"ତି। (ସୁ। ନି। ୪୪୮);

ମେତ୍ତେଯ୍ଯୋ ନାମାତିଆଦି ଅନାଗତାରମ୍ମଣଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ନ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଅତ୍ତା ପିଯାଯିତବ୍ବରୂପୋ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ତରୂପୋ, ଉତ୍ତରପଦେ ପୁରିମପଦଲୋପେନାତି "ଅତ୍ତନୋ ହିତକାମଜାତିକେନା"ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅତ୍ତରୂପେନାତି ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସେହି ଗହିତସଭାୱେନ ତୁଟ୍ଠପହଟ୍ଠେନ ଉଦଗ୍ଗୁଦଗ୍ଗେନ। ଅପ୍ପମାଦୋତି ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ କୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଅଖଣ୍ଡକାରିତାତି ଆହ "ସାତଚ୍ଚକିରିଯା"ତି। ଅୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ କାମଗୁଣେସୁ ଅୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଂ। ପୁରିମୋ ୱିକପ୍ପୋ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ କରଣୱସେନ ଦସ୍ସିତୋ, ପଚ୍ଛିମୋ ଅକୁସଲାନଂ ଅକରଣୱସେନ। ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମାତି ଅପ୍ପମାଦୋ ସତୀତି ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା। ଅପ୍ପମାଦୋ ସତି ଚ ତଥା ପୱତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ କୁସଲଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା ୱେଦିତବ୍ବା। କତ୍ତବ୍ବାତି ପୱତ୍ତେତବ୍ବା।

ତସ୍ମିଂ ଆଯତନେତି ତସ୍ମିଂ ନିବ୍ବାନସଞ୍ଞିତେ କାରଣେ ପଟିୱେଧୋ। ତଂ କାରଣନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ କାରଣଂ। ସଠଆଯତନଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ଏତ୍ଥାତି ସଠଆଯତନନିରୋଧୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ। ତେନାହ "ନିବ୍ବାନଂ। ତଂ ସନ୍ଧାଯା"ତିଆଦି। ନିବ୍ବାନସ୍ମିନ୍ତି ନିବ୍ବାନମ୍ହି।

କାମଗୁଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ସକ୍କପଞ୍ହସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୧୮-୧୧୯।ଦିଟ୍ଠେତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଭୂତେ। ଧମ୍ମେତି ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମେ। ତତ୍ଥ ହି ଅତ୍ତାତି ଭୱତି ସଞ୍ଞା ଦିଟ୍ଠି ଚାତି ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞା। ତେନାହ –

‘‘ଦିଟ୍ଠେଵଧମ୍ମେତି ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ’’ତି। ‘‘ତନ୍ନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତଂ-ସଦ୍ଦେନ ହେଟ୍ଠା ଅଭିନନ୍ଦନାଦିପରିଯାଯେନ ଵୁତ୍ତା ତଣ୍ହା ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠାତି ଆହ – ‘‘ତଣ୍ହାନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି। ତଂ ଉପାଦାନଂ ଏତସ୍ସାତି ତଦୁପାଦାନଂ। ତେନାହ – ‘‘ତଂଗହଣ’’ନ୍ତିଆଦି। ତଣ୍ହୁପାଦାନସଙ୍ଖାତଂ ଗହଣଂ ଏତସ୍ସାତି ତଂଗହଣଂ। ଛଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତାନମେଵ ପଞ୍ଚମେ ଵୁତ୍ତନଯତ୍ତା।

ସଙ୍ଖପଞ୍ହସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସାରିପୁତ୍ତସଦ୍ଧିଵିହାରିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୨୦।ଘଟେସ୍ସତୀତି ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଘଟିତଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କରିସ୍ସତି। ଵିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଵିରୋଧିପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଉଚ୍ଛେଦଂ।

୮। ରାହୁଲୋଵାଦସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୨୧। ଯେ ଧମ୍ମା ସମ୍ମଦେଵ ଭାଵିତା ବହୁଲୀକତା ଵିମୁତ୍ତିଯା ଅରହତ୍ତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ସଂଵତ୍ତନ୍ତି, ତେ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ସମ୍ଭାରା ଵିମୁତ୍ତିପରିପାଚନିଯାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ପରିପାଚେନ୍ତୀତି ପରିପାକଂ ପରିଣାମଂ ଗମେନ୍ତି। ଧମ୍ମାତି କାରଣଭୂତା ଧମ୍ମା। ଵିସୁଦ୍ଧିକାରଣଵସେନାତି ଵିସୁଦ୍ଧିକାରଣତାଵସେନ, ସା ପନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନଂ କାରଣତୋ ଵିସୁଦ୍ଧି। ଯଥା ନାମ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଖତ୍ତିଯକୁମାରସ୍ସ ଵିପକ୍ଖଵିଗମେନ ପକ୍ଖସଙ୍ଗହେନ ପଵତ୍ତିଟ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ପରିସୁଦ୍ଧି ହୋତି, ଏଵମେଵଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଵୁତ୍ତଂ ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ଅସ୍ସଦ୍ଧାଦଯୋପି ପୁଗ୍ଗଲା ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଯାଵଦେଵ ପରିହାନାଯ ହୋନ୍ତି, ସଦ୍ଧାଦଯୋ ପାରିପୂରିଯାଵ, ତଥା ପସାଦନିଯସୁତ୍ତନ୍ତାଦିପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା, ପସାଦନିଯସୁତ୍ତନ୍ତା ନାମ ସମ୍ପସାଦନୀଯସୁତ୍ତାଦଯୋ। ସମ୍ମପ୍ପଧାନେତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନସୁତ୍ତନ୍ତେ। ସତିପଟ୍ଠାନେତି ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ। ଝାନଵିମୋକ୍ଖେତି ଝାନାନି ଚେଵ ଵିମୋକ୍ଖେ ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପଵତ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତେ। ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯେତି ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିସଂଯୁତ୍ତସୁତ୍ତନ୍ତେ।

କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଦଯୋତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା ସୀଲସଂଵରୋ ଅଭିସଲ୍ଲେଖକଥା ଵୀରିଯାରମ୍ଭୋ ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞାତି ଇମେ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା, ଯେ ‘‘ଇଧ, ମେଘିଯ, ଭିକ୍ଖୁ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା ଉଦାନେ (ଉଦା। ୩୧) କଥିତା। ଲୋକଂ ଵୋଲୋକେନ୍ତସ୍ସାତି ଆଯସ୍ମତୋ ରାହୁଲସ୍ସ ତାସଞ୍ଚ ଦେଵତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ। ତତୋ ଯେନ ଅନ୍ଧଵନଂ, ତତ୍ଥ ଦିଵାଵିହାରାଯ ମହାସମାଗମୋ ଭଵିସ୍ସତୀତି। ତଥା ହି ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ଏତ୍ତକାତି ଗଣନାଵସେନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି।

ରୁକ୍ଖପବ୍ବତନିସ୍ସିତା ଭୂମଟ୍ଠକା, ଆକାସଚାରିଵିମାନଵାସିନୋ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଟ୍ଠକା। ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବାନି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ।

ରାହୁଲୋଵାଦସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋକକାମଗୁଣଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ଗହପତିଵଗ୍ଗୋ

୧-୩। ଵେସାଲୀସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୧୨୪-୧୨୬।ଦ୍ୱୀସୁପି ଇମସ୍ମିଂ ଗହପତିଵଗ୍ଗେ ପଠମଦୁତିଯେସୁ ତତିଯେ ଚ ଵୁତ୍ତନଯମେଵ ପାଠଜାତଂ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

୪-୫। ଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତାଦିଵଣ୍ଣନା

୧୨୭-୧୨୮। କାମଂ ଅଞ୍ଞେପି ପବ୍ବଜିତା ଯୁତ୍ତକାଲେ ପିଣ୍ଡଂ ଉଲମାନା ଚରନ୍ତିଯେଵ, ଅଯଂ ପନ ଓଦରିତୋ, ତେନେଵ କାରଣେନ ପବ୍ବଜିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପିଣ୍ଡଂ ଉଲମାନୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଘଂସନ୍ତୋଵାତି ଭୂମିଯଂ ଘଂସନ୍ତୋ ଏଵ ପତ୍ତଂ ଠପେତି। ପରିକ୍ଖୀଣନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ପରିକ୍ଖୀଣଂ। ନାଠଇକୋ …ପେ… ଜାତଂ, ଅତିରେକପତ୍ତଟ୍ଠପନସ୍ସ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ଅଞ୍ଞଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯଭାଵନନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦିପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯଭାଵନ’’ନ୍ତି କେଚି ଵଦନ୍ତି, ତଥା ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସଂ କତ୍ୱା ଉପରିଵିପସ୍ସନଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପରେ ପନ ‘‘ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଵସେନ ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସଂ

କତ୍ୱା ତେନ ସୁଖେନ ଅଭିଞ୍ଞାପହାନାନଂ ସମ୍ପାଦନୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଭାୱେତ୍ୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ଉପସଙ୍କମତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ସୋ ରାଜା ଉପସଙ୍କମି, ତଂ ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଥେରୋ କିରା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ମହାପାନଂ ନାମ ଅଞ୍ଞଂ କମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା ପାନପସୁତୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ତଦନୁରୂପପରିଜନସ୍ସ ସୁରାପିୱନଂ। ତେନାହ ‘‘ମହାପାନଂ ନାମ ପିୱିତ୍ୱା’’ତି। ସାଲିଥୁସେହୀତି ରତ୍ତସାଲିଥୁସେହି। ଡଯ୍ହମାନଂ ୱିଯ କିପିଲ୍ଲିକଦଂସନଜାତାହି ଦୁକ୍ଖୱେଦନାହି। ମୁଖସତ୍ତୀହି ୱିଜ୍ଝିଂସୁ ୱଲ୍ଲଭତାଯ। ଇଚ୍ଛିଲୋଲୋ ହି ସୋ ରାଜା।

ପୱେଣିନ୍ତି ତେସଂ ସମାଦାନପୱେଣିଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯପବନ୍ଧଂ। ପଟିପାଦେନ୍ତୀତି ସମ୍ପାଦେନ୍ତି। ଗରୁକାରମ୍ମଣନ୍ତି ଗରୁକାତବ୍ବଆରମ୍ମଣଂ, ଅୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସାତି ରଞ୍ଞୋ। ଚିତ୍ତଂ ଅନୋତରନ୍ତନ୍ତି ପସାଦୱସେନ ଅନୋତରନ୍ତଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନ୍ତଂ। ୱିହେଠେତୁନ୍ତି ୱିବାଧିତୁଂ।

ଲୋଭସ୍ସ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ବହୁୱଚନୱସେନ ‘‘ଲୋଭଧମ୍ମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତିପି ଅତ୍ଥୋ ଯେୱ, ଯସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଲୋଭଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତନୋ ହେତୁପଚ୍ଚଯେ ପରିଗ୍ଗହାପେନ୍ତୋ ଜାନାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ସହତି ପୱତ୍ତତୀତି। ଇମମେୱ କାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସମୂହଟ୍ଠେ ଏୱ କାଯ-ସଦ୍ଦୋ ଗବ୍ଭାସଯାଦିଟ୍ଠାନେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମସମୂହୱିସଯତ୍ତା, ଇତରେ ପନ କାଯୂପଲକ୍ଖିତତାଯ ‘‘କାଯୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଉତ୍ତାନମେୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା।

ଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଘୋସିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୯।ରୂପା ଚ ମନାପାତି ନୀଲାଦିଭେଦା ରୂପଧମ୍ମା ଚ ମନସା ମନୁଞ୍ଞା ପିଯରୂପା ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ଇଦଞ୍ଚ ସୁଖୱେଦନୀଯସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ସଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଏୱଂ ‘‘ରୂପା ଚ ମନାପା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନିଯା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଯଥାରହଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣ…ପେ… ଫସ୍ସନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଫସ୍ସୋ ସୁଖୱେଦନୀଯୋ, ନ ସହଜାତକୋଟିଯା। ତେନାହ – ‘‘ଏକଂ ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଜୱନୱସେନ ସୁଖୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି। ସେସପଦେସୁପି ‘‘ସଂୱିଜ୍ଜତି ଖୋ, ଗହପତି, ସୋତଧାତୂ’’ତି ଆଗତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ।

ତେୱୀସତିଧାତୁଯୋ କଥିତା ଛନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ୱିଭଜ୍ଜଗହଣେନ। ୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତନ୍ତି ହଦଯୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱୀସତି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ତିସ୍ସୋ ଏୱଂ ତେୱୀସତି।

ଘୋସିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ହାଲିଦ୍ଦିକାନିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩୦-୧୩୧।ତଂଇଚ୍ଛେତନ୍ତି ଚକ୍ଖୁନା ଯଂ ରୂପଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ତଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ସୁଖୱେଦନିଯନ୍ତି ତଂ ସୁଖୱେଦନାଯ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚେୱ, ଯୋ ଚ ଯଥାରହଂ ଉପନିସ୍ସଯକୋଟିଯା ୱା, ଅନନ୍ତରୋ ଚେ ଅନନ୍ତରକୋଟିଯା ୱା, ସହଜାତୋ ଚେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକୋଟିଯା ୱା, ସୁଖୱେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ଫସ୍ସୋ। ତଂ ସୁଖୱେଦନିଯଞ୍ଚ ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୁଖୱେଦନାତି ଯୋଜନା। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବେସୁ ସେସେସୁ ସତ୍ତସୁ ୱାରେସୁ। ମନୋଧାତୁଯେୱ ୱା ସମାନାତି ଅଭିଧମ୍ମନଯେନ। ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ପନ ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱଟ୍ଠେନ ଚ ମନୋଧାତୁସମଞ୍ଞଂ ଲଭତେୱ। ଅଟ୍ଠମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା।

ହାଲିଦ୍ଦିକାନିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୨।ତେପି ମାଣୱକାତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତା, ନ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାରା ଏୱ। ସେଲେଯ୍ଯକାନୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସିଲିସ୍ସନଲଙ୍ଘନକୀଳଅନାନି।

ଉପଟ୍ଠାନୱସେନ ଇଭଂ ହରନ୍ତୀତି ଇବ୍ଭା, ହତ୍ଥିଗୋପକା। ତେ ପନ ନିହୀନକୁଟୁମ୍ବସ୍ସ ଭୋଗ୍ଗଂ ଉପାଦାଯ ଗହପତିଭାୱଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଗହପତିକା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଗହପତିକା’’ତି। କଣ୍ହାତି କଣ୍ହାଭିଜାତିକା। ରଟ୍ଠଂ ଭରନ୍ତୀତି ଯସ୍ମିଂ ରଟ୍ଠେ ୱସନ୍ତି, ତସ୍ସ ରଟ୍ଠସ୍ସ ବଲିଂ ଭରଣେନ, ଅତ୍ତନୋ ୱା କୁଟୁମ୍ବସ୍ସ ଭରଣେନ ଭରତା। ପରିଯାଯନ୍ତାତି ପରିତୋ ସଂଚରନ୍ତା କୀଳଅନ୍ତି।

ସୀଲଜେଟ୍ଠକାତି ସୀଲପ୍ପଧାନା। ଯେ ପୁରାଣଂ ସରନ୍ତି, ତେ ସୀଲୁତ୍ତମା ଅହେସୁଂ। ଦ୍ୱାରାନି ଚକ୍ଖାଦିଦ୍ୱାରାନି।

ଅପକ୍କମିତ୍ୱା ଅପେତା ୱିରହିତା ହୁତ୍ୱା। ୱିସମାନୀତି ୱିଗତସମାନି ଦୁଚ୍ଚରିତସଭାୱାନି। ନାନାୱିଧଦଣ୍ଡା ନାନାୱିଧଦଣ୍ଡନିପାତା।

ଅନାହାରକାତି କିଞ୍ଚି ଅଭୁଞ୍ଜନକା। ପଙ୍କୋ ୱିଯ ପଙ୍କୋ, ମଲଂ। ଦନ୍ତପଙ୍କୋ ପୁରିମପଦଲୋପେନ ପଙ୍କୋତି ୱୁତ୍ତୋତି ''ପଙ୍କୋ ନାମ ଦନ୍ତମଲ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଜେହି କାତବ୍ବକାନଂ ଅକୋପେତ୍ୱା କରଣଂ ସମାଦାନୱସେନ ୱତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। କୋହଞ୍ଞଂ ନାମ ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନଦୋସଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଅସନ୍ତଗୁଣପକାସନାତି ଆହ – ''ପଟିଚ୍ଛନ୍ନ…ପେ… କୋହଞ୍ଞଞ୍ଚେୱା''ତି। ପରିକ୍ଖାରଭଣ୍ଡକୱଣ୍ଣାତି ପରିକ୍ଖାରଭଣ୍ଡା କପ୍ପକାତି। ତେ ଚ ଖୋ ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିକତ୍ଥାଯ ଆମିସକିଞ୍ଜକ୍ଖସ୍ସ ଅତ୍ତନିବନ୍ଧନତ୍ଥାଯ ଅମୋଚନତ୍ଥାଯ କତା।

ଅଖିଲନ୍ତି ଚେତୋଖିଲରହିତଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୱସେନ। ତେନାହ ''ମୁଦୁ ଅଥଦ୍ଧ''ନ୍ତି।

ଅଧିମୁତ୍ତୋତି ଅଭିରତିୱସେନ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତୋ। ପରିତ୍ତଚିତ୍ତୋତି ପରିତୋ ଖଣ୍ଡିତଚିତ୍ତୋ। ଅପ୍ପମାଣଚିତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ''କୋ ଅଯ''ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଚିତ୍ତୋ।

ଲୋହିଚ୍ଚସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱେରହଚ୍ଚାନିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୩। ବ୍ରାହ୍ମଣିଂ ଧମ୍ମସୱନାଯ ଚୋଦେନ୍ତୋ ମାଣୱକୋ ''ଯଗ୍ଘେ''ତି ଅୱୋଚ। ତେନାହ ''ଯଗ୍ଘେତି ଚୋଦନତ୍ଥେ ନିପାତୋ''ତି।

ୱେରହଚ୍ଚାନିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଗହପତିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଦେୱଦହୱଗ୍ଗୋ

୧। ଦେୱଦହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୪।ମନଂ ରମଯନ୍ତୀତି ଆପାଥଗତା ମନସ୍ସ ରମଣୱସେନ ପିଯାଯିତବ୍ବତାୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତା।

୨। ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୫।ଛଫସ୍ସାଯତନିକାତି ଛହି ଫସ୍ସାଯତନେହି ଅନିଟ୍ଠସଂୱେଦନିଯା। ଛଦ୍ୱାରଫସ୍ସପଟିୱିଜ୍ଝତ୍ତୀତି ଛହିପି ଦ୍ୱାରେହି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପଟିସଂୱେଦନା ହୋତିଯେୱ ସବ୍ବସୋ ଦୁକ୍ଖାନୁଭୱନତ୍ଥଂ। ତାୱତିଂସପୁରନ୍ତି ସୁଦସ୍ସନମହାନଗରଂ। ଅଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥି ସବ୍ବଥା ସୁଖାନୁଭୱନତୋ। ନିରଯେତି ଇମିନା ଦୁଗ୍ଗତି ଭୱସାମଞ୍ଞେନ ଇତରାପାଯାପି ଗହିତା ଏୱ। ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସଂ ୱସିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଇମିନା ପନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିକଟ୍ଠାନାନଂ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମେୱାତି ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଏୱ। ଅପାଯୋପି ପଞ୍ଞାଯତି ଅପାଯଦୁକ୍ଖସଦିସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ କଦାଚି ପଟିସଂୱେଦନତୋ। ସଗ୍ଗୋପି ପଞ୍ଞାଯତି ଦେୱଭୋଗସଦିସସମ୍ପତ୍ତିଯା କଦାଚି ପଟିଲଭିତବ୍ବତୋ।

ଅଯଂ କମ୍ମଭୂମୀତି ଅଯଂ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ ପୁରିସଥାମକରଣାଯ କମ୍ମଭୂମି ନାମ ତାସଂ ଯୋଗ୍ଯଟ୍ଠାନଭାୱତୋ। ତତ୍ଥ ପଧାନକମ୍ମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇଧ ମଗ୍ଗଭାୱନା''ତି ଆହ। ଠାନାନୀତି କାରଣାନି। ସଂୱେଜନିଯାନୀତି ସଂୱେଗଜନନାନି ବହୂନି ଜାତିଆଦୀନି। ତଥା ହି ଜାତି, ଜରା, ବ୍ଯାଧି, ମରଣଂ, ଅପାଯଭଯଂ, ତତ୍ଥପି ନିରଯୂପପତ୍ତିହେତୁକଂ, ତିରଚ୍ଛାନୁପପତ୍ତିହେତୁକଂ, ଅସୂରକାଯୂପପତ୍ତିହେତୁକଂ, ଅତୀତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ, ଅନାଗତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଆହାରପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକନ୍ତି ବହୂନି ସଂୱେଗୱତ୍ଥୂନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ସଂୱେଗଜାତୋ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗୋ ଯୋନିସୋ ପଧାନମନୁଯୁଞ୍ଜସ୍ସୁ। ସଂୱେଗାତି ସଂୱେଗମାପଜ୍ଜସ୍ସୁ।

ଖଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପଠମରୂପାରାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୬।ସମ୍ମୁଦିତା ସଞ୍ଜାତପମୋଦା, ପମୋଦିତା ସଞ୍ଜାତପମୋଦା। ଦୁକ୍ଖାତି ଦୁକ୍ଖୱନ୍ତୋ ସଞ୍ଜାତଦୁକ୍ଖା। ତେନାହ ‘‘ଦୁକ୍ଖିତା’’ତି। ସୁଖଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୁଖୋ, ସୁଖୀ। ତେନାହ ‘‘ସୁଖିତୋ’’ତି। ଯତ୍ତକା ରୂପାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଲୋକେ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପସ୍ସନ୍ତାନନ୍ତି ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନ ସମ୍ମଦେୱ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ। ‘‘ପଚ୍ଚନୀକଂ ହୋତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପଚ୍ଚନୀକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଲୋକୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସୁଭାତି ‘‘ଆହୂ’’ତିପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସବ୍ବମେତନ୍ତି ‘‘ସୁଖଂ ଦିଟ୍ଠମରିଯେଭି…ପେ… ତଦରିଯା ସୁଖତୋ ୱିଦୂ’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବମେତଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବାନମେୱ ହି ଏକନ୍ତତୋ ସୁଖଂ ନାମ।

ପଞ୍ଚନୱୁତିପାସଣ୍ଡିନୋ ତେସଞ୍ଚ ପାସଣ୍ଡିଭାୱୋ ପପଞ୍ଚସୂଦନିଟୀକାଯଂ ପକାସିତୋ ଏୱ। କିଲେସନୀୱରଣେନ ନିୱୁତାନନ୍ତି କିଲେସଖନ୍ଧା କିଲେସନୀୱରଣଂ, ତେନ ନିୱାରିତାନଂ। ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନଂ ନାମ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତେନ ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନଞ୍ଚ କାଳଅମେଘଅୱଚ୍ଛାଦିତଂ ୱିଯ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ।

ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଅସୁଭଭାୱପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ସମ୍ମାୱିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନେନ ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ମଗ୍ଗଧମ୍ମସ୍ସାତି ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମସ୍ସ।

ଅନୁପନ୍ନେହୀତି ଅନୁ ଅନୁ ଅୱିହାଯ ପଟିପନ୍ନେହି। କୋ ନୁ ଅଞ୍ଞୋ ଜାନିତୁଂ ଅରହତି, ଅଞ୍ଞୋ ନ ଜାନାତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ପଠମରୂପାରାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୧୨। ଦୁତିଯରୂପାରାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୩୭-୧୪୫।ସୁଦ୍ଧିକଂ କତ୍ୱା ଗାଥାବନ୍ଧନେନ ୱିନା କେୱଲଂ ଚୁଣ୍ଣିଯପଦୱସେନେୱ। ତଥା ତଥାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ବାହିରାନି ଚ ଆଯତନାନି ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣେନ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତଲକ୍ଖଣେହି ଚ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସନୱସେନ।

ଦୁତିଯରୂପାରାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦେୱଦହୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୫। ନୱପୁରାଣୱଗ୍ଗୋ

୧। କମ୍ମନିରୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୬। ସମ୍ପତି ୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ତଂନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଚ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ‘‘ନ ଚକ୍ଖୁ ପୁରାଣଂ, କମ୍ମମେୱ ପୁରାଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଯଥା ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ପୁରାଣପରିଯାଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘କମ୍ମତୋ ପନା’’ତିଆଦି। ପଚ୍ଚଯନାମେନାତି ପୁରିମଜାତିସଂସିଦ୍ଧତ୍ତା ‘‘ପୁରାଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ନାମେନ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ପୁରାଣକମ୍ମ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିସମାଗନ୍ତ୍ୱା କତନ୍ତି ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାଦିପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ସମେଚ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ। ଚେତନାଯାତି କମ୍ମଚେତନାଯ। ପକପ୍ପିତନ୍ତି ଅଭିସମୀହିତଂ। ୱେଦନାଯାତି ଅତ୍ତାନଂ ନିସ୍ସାଯ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତାଯ ୱେଦନାଯ। ୱତ୍ଥୂତି ନିବ୍ବତ୍ତିକାରଣଂ ପୱତ୍ତଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସିତବ୍ବଂ। କମ୍ମସ୍ସ ନିରୋଧେନାତି କିଲେସାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧସିଦ୍ଧେନ କମ୍ମସ୍ସ ନିରୋଧେନ। ୱିମୁତ୍ତିଂ ଫୁସତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିଂ ପାପୁଣାତି। ଆରମ୍ମଣଭୂତୋ ନିରୋଧୋ ନିବ୍ବାନଂ ‘‘କମ୍ମନିରୋଧୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ‘‘କମ୍ମଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ଏତ୍ଥା’’ତି କତ୍ୱା। ‘‘ଝାଯଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମା ପମାଦତ୍ଥା’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା କଥିତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କମ୍ମନିରୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୫। ଅନିଚ୍ଚନିବ୍ବାନସପ୍ପାଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୪୭-୧୫୦।ନିବ୍ବାନସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନାଧିଗମସ୍ସ, କିଲେସନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ୱା। ଉପକାରପଟିପଦନ୍ତି ଉପକାରାୱହଂ ପଟିପଦଂ। ଚତୂସୂତି ଦୁତିୟାଦୀସୁ ଚତୂସୁ। ନିବ୍ବାନସମ୍ପାୟା ପଟିପଦା ଦେସିତାତି କତ୍ୱା "ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା କଥିତା"ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅନିଚ୍ଚନିବ୍ବାନସପ୍ପାୟସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬-୭। ଅନ୍ତେୱାସିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫୧-୧୫୨। ଅନ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ସମୀପତ୍ଥେ ୱତ୍ତତି "ଉଦକନ୍ତଂ ୱନନ୍ତ"ନ୍ତିଆଦୀସୁ, କିଲେସୋ ପନ ଅତିଆସନ୍ନେ ୱସତି ଅବ୍ଭନ୍ତରୱୁତ୍ତିତାୟାତି "ଅନ୍ତେୱାସିକ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ ୱିଭତ୍ତିଅଲୋପେନ ଯଥା "ୱନେକୁସଲୋ, କୂଲେରୁକ୍ଖା"ତି। ତେନାହ – "ଅନନ୍ତେୱାସିକନ୍ତି ଅନ୍ତୋୱସନକିଲେସୱିରହିତ"ନ୍ତି। ଆଚରଣକକିଲେସୱିରହିତନ୍ତି ସମୁଦାଚରଣକିଲେସରହିତଂ। ଅନ୍ତୋଅସ୍ସ ୱସନ୍ତୀତି ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଚିତ୍ତେ ୱସନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତେ ଏତଂ ଅଧିଭୱନ୍ତୀତି ତେ କିଲେସା ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେନ୍ତି। ତେନାହ – "ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତି ସିକ୍ଖାପେନ୍ତି ୱା"ତି। ତେହି ଆଚରିଯେହୀତି ତେହି କିଲେସସଙ୍ଖାତେହି ସତ୍ତେ ଅତ୍ତନୋ ଗତିୟଂ ଠପେନ୍ତେହି ଆଚରିଯେହି। ସତ୍ତମଂ ହେଟ୍ଠା କଥିତନୟମେୱାତି ଯସ୍ମା ହେଟ୍ଠା ଖନ୍ଧୱସେନ ଦେସନା ଆଗତା, ଇଧ ଆୟତନୱସେନାତି ଅୟମେୱ ୱିସେସୋ।

ଅନ୍ତେୱାସିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅତ୍ଥିନୁଖୋପରିୟାୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୩। ପରିୟାୟତି ପରିଗଚ୍ଛତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମାତି ପରିୟାୟୋ ହେତୂତି ଆହ – "ଯଂ ପରିୟାୟନ୍ତି ଯଂ କାରଣ"ନ୍ତି। ପଚ୍ଚକ୍ଖଦିଟ୍ଠେ ଅୱିପରୀତେ ଅତ୍ଥେ ପୱତ୍ତସଦ୍ଧା ପଚ୍ଚକ୍ଖସଦ୍ଧା ଯଥା "ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା, ସ୍ୱାଖାତୋ ଧମ୍ମୋ"ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୮) ଚ। ଏୱଂ କିରାତି ଇତି କିରାୟ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦହନାକାରୋ ସଦ୍ଧାପତିରୂପକୋ। ଏତନ୍ତି "ଅଞ୍ଞତ୍ରେୱ ସଦ୍ଧାୟା"ତି ଏତଂ ୱଚନଂ । ରୁଚାପେତ୍ୱାତି କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ମତିୟା ରୋଚେତ୍ୱା। ଖମାପେତ୍ୱାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ, ଚିତ୍ତଂ ତଥା ଖମାପେତ୍ୱା। ତେନାହ – "ଅତ୍ଥେତନ୍ତି ଗହଣାକାରୋ"ତି। ପରମ୍ପରାଗତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଏୱଂ କିରସ୍ସାତି ଅନୁସ୍ସୱନଂ। କାରଣଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସାତି ଯୁତ୍ତିଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ। କାରଣଂ ଉପଟ୍ଠାତୀତି "ସାଧୂ"ତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପତିଟ୍ଠତି। ଅତ୍ଥେତନ୍ତି "ଏତଂ କାରଣଂ ଏୱମୟମତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତୀ"ତି ଚିତ୍ତେନ ଗହଣଂ। ଆକାରପରିୱିତକ୍କୋତି ଯୁତ୍ତିପରିକପ୍ପନା। ଲଦ୍ଧୀତି ନିଚ୍ଛୟେନ ଗହଣଂ, ସା ଚ ଖୋ ଦିଟ୍ଠି ଅୟାଥାୱଗ୍ଗହଣେନ ଅଞ୍ଞାଣମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଂ। ଅତ୍ଥେସାତି ଏସା ଲଦ୍ଧି ମମ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅତ୍ଥି ଯୁତ୍ତରୂପା ହୁତ୍ୱା ଉପଲବ୍ଭତି। ଏୱଂ ଗହଣାକାରୋ ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି ନାମ, ପଠମୁପ୍ପନ୍ନଲଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତାୟ ଦିଟ୍ଠିୟା ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନାକାରୋ ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି ନାମ। ପଞ୍ଚ ଠାନାନୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ପଞ୍ଚ କାରଣାନି। ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାନଂ ରାଗାଦୀନଂ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ "ନତ୍ଥି ମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରାଗଦୋସମୋହୋ"ତି ଅୟଂ ସେକ୍ଖାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ଅସେକ୍ଖାନନ୍ତି ଆହ – "ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା କଥିତା"ତି। "ସନ୍ତଂ ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦିନା ସେକ୍ଖାନଂ, "ଅସନ୍ତଂ ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତ"ନ୍ତିଆଦିନା ଅସେକ୍ଖାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା କଥିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଅତ୍ଥିନୁଖୋପରିୟାୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମ୍ପନ୍ନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫୪-୧୫୫। "ସମ୍ପନ୍ନସୀଲା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିହରଥା"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୪) ୱିୟ ପରିପୁଣ୍ଣତ୍ଥୋ ଇଧ ସମ୍ପନ୍ନ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ "ପରିପୁଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ରିୟୋ"ତି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟେହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ରିୟୋ ନାମ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏୱଂ ସତି ସମନ୍ନାଗମସମ୍ପତ୍ତି ୱୁତ୍ତା ହୋତୀତି ଆସଙ୍କନ୍ତୋ "ଚକ୍ଖାଦୀନି ୱା"ତିଆଦିମାହ। ତଂ ସନ୍ଧାୟାତି ଦୁତିୟୱିକପ୍ପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାୟ। ହେଟ୍ଠା ଖନ୍ଧିୟୱଗ୍ଗେ ଖନ୍ଧୱସେନ ଦେସନା ଆଗତା, ଇଧ ଆୟତନୱସେନାତି ଆହ "ୱୁତ୍ତନୟମେୱା"ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମ୍ପନ୍ନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନୱପୁରାଣୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୋ ପଣ୍ଣାସକୋ।

୧୬। ନନ୍ଦିକ୍ଖଯୱଗ୍ଗୋ

୧-୪। ଅଜ୍ଝତ୍ତନନ୍ଦିକ୍ଖଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୫୬-୧୫୯।ଅତ୍ଥତୋତି ସଭାୱତୋ। ଞାଣେନ ଅରିଯତୋ ଞାତବ୍ବତୋ ଅତ୍ଥୋ, ସଭାୱୋତି। ଏୱଞ୍ହି ଅଭିଜ୍ଜନସଭାୱୋ ନନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ନନ୍ଦୀ, ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ। ୱିମୁତ୍ତିୱସେନାତି ୱିମୁତ୍ତିଯା ଅଧିଗମୱସେନ। ଏତ୍ଥାତି ଇମସ୍ମିଂ ପଠମସୁତ୍ତେ। ଦୁତିଯାଦୀସୂତି ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥେସୁ। ଉତ୍ତାନମେୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା।

ଅଜ୍ଝତ୍ତନନ୍ଦିକ୍ଖଯସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୬। ଜୀୱକମ୍ବୱନସମାଧିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୦-୧୬୧। ସମାଧିୱିକଲାନଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତଂ ଲଭନ୍ତାନଂ, ପଟିସଲ୍ଲାନୱିକଲାନଂ କାଯୱିୱେକଞ୍ଚ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତାନନ୍ତି ଯୋଜନା। ପାକଟଂ ହୋତୀତି ୱିଭୂତଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତି। ଓକ୍କାଯତି ପଚ୍ଚକ୍କାଯତୀତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ୱିଭୂତଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାନସ୍ସ କଥିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଦ୍ୱୀସୁପି…ପେ… କଥିତା''ତି।

ଜୀୱକମ୍ବୱନସମାଧିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୯। କୋଟ୍ଠିକଅନିଚ୍ଚସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୨-୧୬୪। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦଯୋ ଏୱ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନିଯା ଧମ୍ମା ନାମ। ଥେରସ୍ସ ତଦା ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ନ ପରିପାକଂ ଉପଗତାନି, ଥେରୋ ଇମାହି ଦେସନାହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକମଗମାସି।

କୋଟ୍ଠିକଅନିଚ୍ଚସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦-୧୨। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପହାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୫-୧୬୭।ପାଟିଯେକ୍କନ୍ତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନେୱାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅପୁବ୍ବସ୍ସ ୱତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱା।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପହାନସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନନ୍ଦିକ୍ଖଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୭। ସଟ୍ଠିପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୋ

୧-୬୦। ଅଜ୍ଝତ୍ତଅନିଚ୍ଚଛନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୧୬୮-୨୨୭। ''ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ, ତତ୍ର ୱୋ ଛନ୍ଦୋ ପହାତବ୍ବୋ''ତିଆଦିନା ତେସଂ ତେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ସଟ୍ଠି ସୁତ୍ତାନି କଥିତାନି , ତାନି ଚ ପେଯ୍ୟାଲନଯେନ ଦେସନଂ ଆରୁଳ୍ହାନୀତି ''ସଟ୍ଠିପେଯ୍ୟାଲୋ ନାମ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଯାନି ପନେତ୍ଥା''ତିଆଦି।

ଅଜ୍ଝତ୍ତଅନିଚ୍ଚଛନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଟ୍ଠିପେଯ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୮। ସମୁଦ୍ଦୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମସମୁଦ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୮। ଯଦି ‘‘ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦନଟ୍ଠେନା’’ତି ଇମିନା ଅତ୍ଥଦ୍ୱଯେନ ସାଗରୋ ‘‘ସମୁଦ୍ଦୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଚକ୍ଖୁସ୍ସେୱେତଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଯୁଜ୍ଜତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଦୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନାତି ପୂରେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଭାୱେନ। ସମୁଦ୍ଦନଟ୍ଠେନାତି ସଙ୍ଖୋ ଉପରୂପରିପକ୍ଖିତ୍ତଗମନେନ। ମହାଗଙ୍ଗାଦିମହାନଦୀନଂ ମହତା ଉଦକୋଘେନ ଅନୁସଂୱଚ୍ଛରଂ ଅନୁପକ୍ଖନ୍ଦମାନୋପି ହି ସମୁଦ୍ଦୋ ପାରିପୂରିଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଯଞ୍ଚ ଭୂମିପଦେସଂ ଓତ୍ଥରତି, ତଂ ସମୁଦ୍ଦଭାୱଂ ନେତି, ଅଭାୱଂ ୱା ପାପୁଣାତି ଅପଯାତେ ସମୁଦ୍ଦୋଦକେ, ତଂ ୱା ଅନୁଦକଭାୱପତ୍ତିଯା ଅତଥମେୱ ହୋତି। କାମଞ୍ଚେସ ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠୋ ସମୁଦ୍ଦନଟ୍ଠୋ ସାଗରେ ଲବ୍ଭତି, ତଥାପି ତଂ ଦ୍ୱଯଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂଯେୱ ୱିସେସତୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ସମୋସରନ୍ତନ୍ତି ସଙ୍ଖୋ ନୀଲାଦିଭାଗେହି ଓସରନ୍ତଂ, ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଦୁପ୍ପୂରଣୀଯତ୍ତା। ସଦୋସଗମନେନ ଗଚ୍ଛତି ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଦୁସ୍ସନତୋ। ଦୁସ୍ସନଟ୍ଠତା ଚସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକତଣ୍ହାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ସମୁଦ୍ଦେ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତମାନୋ ଊମିଯା ୱେଗୋ ସମୁଦ୍ଦସ୍ସାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ପୁରତୋ ଅପରାପରଂ ପରିୱତ୍ତମାନଂ ନୀଲାଦିଭେଦଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ରୂପମଯୋ ୱେଗୋ’’ତି। ଅସମପେକ୍ଖିତେତି ସମ୍ମାଦସ୍ସନେ ରୂପେ ମନାପଭାୱଂ ଅମନାପଭାୱଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା, ‘‘ଇଦଂ ନାମ ମଯା ଦିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଅନୁପଧାରେନ୍ତସ୍ସ କେୱଲଂ ସମୂହଘନୱସେନ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଗହଣଂ ଅସମପେକ୍ଖନଂ। ସହତୀତି ଅଧିଭୱତି, ତଂନିମିତ୍ତଂ କଞ୍ଚି ୱିକାରଂ ନାପଜ୍ଜତି।

ଊମୀତି ୱୀଚିଯୋ। ଆୱଟ୍ଟୋ ଆୱଟ୍ଟନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଉଦକଂ। ଗାହରକ୍ଖସମକରାଦଯୋ ଗାହରକ୍ଖସୋ। ଯଥା ସମୁଦ୍ଦେ ଊମିଯୋ ଉପରୂପରି ୱତ୍ତମାନା ଅତ୍ତନି ପତିତପୁଗ୍ଗଲଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅନଯବ୍ୟସନଂ ଆପାଦେନ୍ତି, ତଥା ଆୱଟ୍ଟଗାହରକ୍ଖସା। ଏୱମେତେ ରାଗାଦଯୋ କିଲେସା ସଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନକସତ୍ତେ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅନଯବ୍ୟସନଂ ଆପାଦେନ୍ତି, କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତତାଯ ସତ୍ତାନଂ ଅନଯବ୍ୟସନାପତ୍ତିହେତୁଭୂତସ୍ସ ଊମିଭଯସ୍ସ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚକ୍ଖୁସମୁଦ୍ଦୋ ‘‘ସଊମିସାୱଟ୍ଟୋ ସଗାହୋ ସରକ୍ଖସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଊମିଭଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ, ଊମୀୱ ଭଯଂ ଊମିଭଯଂ। କୁଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ କୋଧୋ। ସ୍ୱେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ଅଭିମଦ୍ଦନୱସେନୁପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନ ଦଳ୍ହଂ ଆଯାସନଟ୍ଠେନ ଉପାଯାସୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅନେକୱାରଂ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ସତ୍ତେ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଅନଯବ୍ୟସନନିପ୍ଫାଦନେନ କୋଧୂପାଯାସସ୍ସ ଊମିସଦିସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତଥା କାମଗୁଣା କିଲେସାଭିଭୂତେ ସତ୍ତେ ମାନେ ୱିଯ ରୂପାଦିୱିସଯସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ତନି ସଂସାରେତ୍ୱା ଯଥା ତତୋ ବହିଭୂତେ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଆୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ବ୍ୟସନାପାଦନେନ ଆୱଟ୍ଟସଦିସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯଦା ପନ ଗାହରକ୍ଖସୋ ଆରକ୍ଖରହିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଗୋଚରଭୂମିଗତଂ ପୁରିସଂ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଗହେତ୍ୱା ଅଗୋଚରେ ଠିତମ୍ପି ଗୋଚରଂ ନେତ୍ୱା ଭେରୱରୂପଦସ୍ସନାଦିନା ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କମଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ କତ୍ୱା ଅନ୍ୱାୱିସିତ୍ୱା ୱଣ୍ଣବଲଭୋଗଆଯୁସୁଖେହି ୱିଯୋଜେତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ଆପାଦେତି, ଏୱଂ ମାତୁଗାମୋପି ଯୋନିସୋମନସିକାରରହିତଂ ଅୱୀରପୁରିସଂ ଅତ୍ତନୋ ରୂପାଦୀହି ପଲୋଭନୱସେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଗହେତ୍ୱା ୱା ୱୀରଜାତିଯମ୍ପି ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତଭୂତେହି ଅତ୍ତନୋ ହାୱଭାୱୱିଲାସେହି ଇତ୍ଥିମାଯାଯ ଅନ୍ୱାୱିସିତ୍ୱା ୱା ଅୱସଂ ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରଧମ୍ମେ ସୀଲାଦଯୋ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ କରୋନ୍ତୋ ଗୁଣୱଣ୍ଣାଦୀହି ୱିଯୋଜେତ୍ୱା ମହନ୍ତଂ ଅନଯବ୍ୟସନଂ ଆପାଦେତି, ଏୱଂ ମାତୁଗାମସ୍ସ ଗାହରକ୍ଖସସଦିସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଊମିଭଯନ୍ତି ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ । ଯଥା ହି ଊମି ଭାଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଭଯଂ, ଏୱଂ ଆୱଟ୍ଟଗାହରକ୍ଖସାପୀତି ଊମିଆଦିଭଯେନ ସଭଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନ୍ତଂ ଅୱସାନଂ ଗତୋ, ଏୱଂ ପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପଠମସମୁଦ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୩। ଦୁତିଯସମୁଦ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୨୯-୨୩୦। କିଲେସାନଂ ଅଲ୍ଲଭାୱୂପନଯନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତେମନଟ୍ଠେନା’’ତି। ଅରିଯସାୱକେତି ଅନାଗାମିନୋ। ତେ ହି କାମଭୱୱସେନ ଅତିନ୍ତତାଯ ନ ସମୁନ୍ନା। ତଯୋ ମଚ୍ଚୂତି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଦେୱପୁତ୍ତମାରେ। ତୀହି ଉପଧୀହୀତି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରକାମଗୁଣାନଂ ୱସେନ ତୀହି ଉପଧୀହି। ଖନ୍ଧୂପଧିନା ପନ ସୋ ନ ନିରୂପଧି ସୌପାଦିସେସସ୍ସେୱ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗତତ୍ତା। ଗତୋତି ପଟିପତ୍ତିଗମନେନ ଗତୋ।

ଦୁତିଯସମୁଦ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪-୬। ଖୀରରୁକ୍ଖୋପମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୩୧-୨୩୩।ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନାତି ମଗ୍ଗେନ ଅସମୁଗ୍ଘାଟିତଭାୱେନ। ଅତ୍ଥୀତି ୱିଜ୍ଜତି। ସତି ପଚ୍ଚୟେ ୱିଜ୍ଜମାନକିଚ୍ଚକରଣତୋ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ଅପ୍ପକଂ ମୂସିକାୱିସଂ ୱିୟ ପରିତ୍ତଂ ନାମ ହୋତି ଅପ୍ପାନୁଭାୱତ୍ତା। ଏୱରୂପାପୀତି ଅପ୍ପକାପି। ଅସ୍ସାତି ଅପ୍ପହୀନକିଲେସସ୍ସ। ଅଧିମତ୍ତାନନ୍ତି ଇଟ୍ଠାନଂ ରଜନୀୟାନଂ, ୱତ୍ଥୁୱସେନ ପରିତ୍ତକମ୍ପି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଅଧିମତ୍ତମେୱ। ତେନାହ ''ନଖପିଟ୍ଠିପ୍ପମାଣମ୍ପୀ''ତିଆଦି। ଦହରୋତିଆଦୀନି ତୀଣିପି ପଦାନି। ଆଭିନ୍ଦେୟ୍ୟାତି ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ତଂ ଉଭୟନ୍ତି ତଂ ଚକ୍ଖୁରୂପନ୍ତି ଉଭୟମ୍ପି ଆୟତନଂ।

ଖୀରରୁକ୍ଖୋପମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଉଦାୟୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୪।ଇତିପୀତି ଇମିନାପି କାରଣେନ। ଅନିଚ୍ଚେନାତି ଅନିଚ୍ଚଭାୱେନ ଅନତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ କଥିତଂ। ୟସ୍ମା ହେତୁପଚ୍ଚୟା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ସତି ଚ ଉପ୍ପାଦେ ନିରୋଧେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଉପ୍ପାଦୱୟୱନ୍ତତାୟ ଅନିଚ୍ଚଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୟଦି ଚ ଅତ୍ତା ସିୟା ପଚ୍ଚୟେହି ୱିନା ସିଜ୍ଝେୟ୍ୟ, ନ ଚ ତଥାସ୍ସ ସିଦ୍ଧି, ତସ୍ମା ''ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନତ୍ତା''ତି ଅନିଚ୍ଚତାୟ ଅନତ୍ତତା କଥିତା।

ଉଦାୟୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଆଦିତ୍ତପରିୟାୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୫। କିଲେସାନଂ ଅନୁ ଅନୁ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ପରିବ୍ୟତ୍ତିୟା ଉପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଂ, ହତ୍ଥପାଦାଦିଅୱୟୱାତି ଆହ – ''ହତ୍ଥା ସୋଭନା''ତିଆଦି। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୋତି କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିୟା ନିମିତ୍ତଭୂତୋ ଗାହୋ। ସଂସନ୍ଦେତ୍ୱା ଗହଣନ୍ତି ଅୱୟୱେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ''ଇତ୍ଥିପୁରିସୋ''ତିଆଦିନା ଏକଜ୍ଝଂ ଗହଣଂ। ୱିଭତ୍ତିଗହଣନ୍ତି ୱିଭାଗେନ ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣଂ। କୁମ୍ଭୀଲସଦିସୋତି କୁମ୍ଭୀଲଗାହସଦିସୋ। ତେନାହ – ''ସବ୍ବମେୱ ଗଣ୍ହାତୀ''ତି ହତ୍ଥପାଦାଦୀସୁ ତଂ ତଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଗହଣଂ ରତ୍ତପାସଦିସୋ ଜଲୂକଗାହସଦିସୋ। ଏକଜୱନୱାରେପି ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି ଇଦଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପ୍ପନ୍ନମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ।

ନିମିତ୍ତସ୍ସାଦେନ ଗଚ୍ଛିତନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତେ ନିମିତ୍ତେ ଅସ୍ସାଦଗାହେନ ଗଚ୍ଛିତଂ ସମ୍ବଦ୍ଧଂ। ଭୱଙ୍ଗେନେୱାତି ମୂଲଭୱଙ୍ଗେନେୱ। କିଲେସଭୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋତି ତଥା କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିୟା ସତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତେନ ଅନ୍ତରିତଂ ଚେ ମରଣଚିତ୍ତଂ ଭୱେୟ୍ୟ, ଏକନ୍ତତୋ ନିରୟେ ୱା ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିୟା ୱା ଉପ୍ପତ୍ତି ସିୟାତି କିଲେସାନଂ ଭାୟିତବ୍ବଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ। ''ସମୟୱସେନ ୱା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ''ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସ୍ମିଞ୍ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ରତ୍ତଚିତ୍ତଂ ୱାତି ରାଗୱସେନ ରତ୍ତଚିତ୍ତଂ ୱା। ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତେନ କଥଂ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନନ୍ତି? ଦୋମନସ୍ସୱେଦନୁପ୍ପତ୍ତି ଏୱ ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇମସ୍ସ ସମୟସ୍ସାତି ମରଣସମୟସ୍ସ।

ଉଭିନ୍ନଂ ନାସଚ୍ଛିଦ୍ଦାନଂ ମଜ୍ଝେ ଠିତ-ଅଟ୍ଠିତୁଦନଂ ସହ ଖୁରଗ୍ଗେନ ଛିନ୍ଦନଂ। ଦଣ୍ଡକୱାସୀତି ଦୀଘଦଣ୍ଡକା ମହାୱାସି। ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନନ୍ତି ଇମିନା ପଚଲାୟିକନିଦ୍ଦଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ତତ୍ଥ ହି କଦାଚି ଅନ୍ତରା ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଂ ସଲ୍ଲକାନଂ ଅୱସରୋ ସିୟା, ନତ୍ୱେୱ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ମହାନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କନ୍ତକାଲେ। ୱିତକ୍କାନନ୍ତି ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଂ।

ଆଦିତ୍ତପରିୟାୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ପଠମହତ୍ଥପାଦୋପମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୩୬-୨୩୭। ନୱମଂ ''ପଞ୍ଞାୟତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ ବୁଜ୍ଝନକାନଂ ଅଜ୍ଝାସୟୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ''ଦସମେ ନ ହୋତୀତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ''ତିଆଦି। ଏତ୍ତକମେୱ ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ୱିସେସୋତି।

ପଠମହତ୍ଥପାଦୋପମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସମୁଦ୍ଦୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୯। ଆସୀୱିସୱଗ୍ଗୋ

୧। ଆସୀୱିସୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୮। ଯେ ଭିକ୍ଖୂ ତଦା ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା, ତେସୁ କେଚି ଏକୱିହାରିନୋ, କେଚି ଅତ୍ତଦୁତିଯା, କେଚି ଅତ୍ତତତିଯା, କେଚି ଅତ୍ତଚତୁତ୍ଥା, କେଚି ଅତ୍ତପଞ୍ଚମା ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞାଯତନେସୁ ୱିହରନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଏକଚାରିକ…ପେ… ପଞ୍ଚଚାରିକେ''ତି। ସମାନଜ୍ଝାସଯତା ସଭାଗୱୁତ୍ତିନୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୁଞ୍ଜନସ୍ସ କାରକେ। ତତୋ ଏୱ ତଞ୍ଚ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତେ। ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯେନ କାରଣଭୂତେନ। ପଚ୍ଚଯଭୂତନ୍ତି ଅପସ୍ସଯଭୂତଂ। ''ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ''ତି ଆରଭିତ୍ୱା ଯାୱ ''ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତି ଅଯଂ ମାତିକାନିକ୍ଖେପୋ। ତେସଂ ମାତିକାଯ ୱିଭଜନଂ। ୱାସନା ଭୱିସ୍ସତୀତି ୱାସନାୱହଂ ଭୱିସ୍ସତି। ସିନେରୁଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯାତିଆଦି ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନଂ।

ମଞ୍ଚଟ୍ଠେସୁ ମଞ୍ଚସମଞ୍ଞା ୱିଯ ମୁଖଟ୍ଠଂ ୱିସଂ ''ମୁଖ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ସୁକ୍ଖକଟ୍ଠସଦିସଭାୱାପାଦନତୋ ''କଟ୍ଠ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି କଟ୍ଠଂ ମୁଖଂ ଏତସ୍ସାତି କଟ୍ଠମୁଖୋ, ଦଂସନାଦିନା କଟ୍ଠସଦିସଭାୱକରୋ ସପ୍ପୋ। ଅଥ ୱା କଟ୍ଠସଦିସଭାୱାପାଦନତୋ କଟ୍ଠଂ ୱିସଂ ୱା ମୁଖେ ଏତସ୍ସାତି କଟ୍ଠମୁଖୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମେ ଚତ୍ତାରୋତି ଇମେ ୱିସକିଚ୍ଚଭେଦେନ ଚତ୍ତାରୋ। ଇଦାନି ତଂ ନେସଂ ୱିସକିଚ୍ଚଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯସୂଲସମପ୍ପିତଂ ୱିଯାତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଯସୂଲଂ ଅନୁପ୍ପୱେସିତଂ ୱିଯ। ପକ୍କପୂତିପନସଂ ୱିଯାତି ପଚ୍ଚିତ୍ୱା କାଲାତିକ୍କମେ କୁଥିତପନସଫଲଂ ୱିଯ। ଚଙ୍ଗୱାରେତି ରଜକାନଂ ଖାରପରିସ୍ସାୱନେ ସୁରାପରିସ୍ସାୱନେ ୱା। ଅନୱସେସଂ ଛିଜ୍ଜନେନ ଅସନିପାତଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ। ମହାନିଖାଦନେନାତି ମହନ୍ତେନ ନିଖାଦନେନ।

ୱିସୱେଗୱିକାରେନାତି ୱିସୱେଗଗତେନ ୱିକାରେନ। ୱାତେନାତି ତସ୍ସ ସପ୍ପସ୍ସ ସରୀରଂ ଫୁସିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତୱାତେନ। ନାସୱାତେ ପନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ପୁଗ୍ଗଲପଣ୍ଣତ୍ତିୱସେନାତି ତେସଂଯେୱ ସୋଳସନ୍ନଂ ସପ୍ପାନଂ ଆଗତୱିସୋତିଆଦିପୁଗ୍ଗଲନାମସ୍ସ ୱସେନ ଚତୁସଟ୍ଠି ହୋନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱତୋ। ଆଗତୱିସୋତି ଆଗଚ୍ଛୱିସୋ, ସୀଘତରଂ ଅଭିରୁହନୱିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଘୋରୱିସୋତି କକ୍ଖଳୱିସୋ, ଦୁତ୍ତିକିଚ୍ଛୱିସୋ। ଅଯଂ ସୀତୋଦକଂ ୱିଯ ହୋତି ଗାଳ୍ହଦୁକ୍ଖନିମ୍ମୋଚଯଭାୱେନ। ଉଦକସପ୍ପୋ ହି ଘୋରୱିସୋ ହୋତି ଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଉଦକସପ୍ପାଦୀନଂ ୱିସଂ ୱିଯା''ତି। ପଞ୍ଞାଯତୀତି ଗଣ୍ଡପିଳକାଦିୱସେନ ପଞ୍ଞାଯତି। ଅନେଳକସପ୍ପୋ ନାମ ମହାଆସୀୱିସୋ। ନୀଲସପ୍ପୋ ନାମ ସାଖୱଣ୍ଣୋ ରୁକ୍ଖଗ୍ଗାଦୀସୁ ୱିଚରଣକସପ୍ପୋ। ଇମିନା ଉପାଯେନାତି ଯୋଯଂ କଟ୍ଠମୁଖେସୁ ଦଟ୍ଠୱିସାନଂଯେୱ ''ଆଗତୱିସୋ ନୋ ଘୋରୱିସୋ''ତିଆଦିନା ଚତୁବ୍ବିଧଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଇମିନା ଉପାଯେନ। କଟ୍ଠମୁଖେ ଦଟ୍ଠୱିସାଦଯୋତି କଟ୍ଠମୁଖେସୁ ଦଟ୍ଠୱିସୋ, ଫୁଟ୍ଠୱିସୋ, ୱାତୱିଭୋତି ତଯୋ, ପୂତିମୁଖାଦୀସୁ ଚ ଦଟ୍ଠୱିସାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏକେକନ୍ତି ଚତୁସଟ୍ଠିଯୋ ଏକେକଂ। ଚତୁଧାତି ଅଣ୍ଡଜାଦିୱିଭାଗେନ ଚତୁଧା ୱିଭଜିତ୍ୱା। ଛପଣ୍ଣାସାନୀତି ଛପଣ୍ଣାସାଧିକାନି। ଗତମଗ୍ଗସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସଙ୍ଖ୍ୟାଗତମଗ୍ଗସ୍ସ ପଟିଲୋମତୋ ସଂଖିପ୍ପମାନା ଅନୁକ୍କମେନ ଚତ୍ତାରୋୱ ହୋନ୍ତି। କୁଲୱସେନାତି କଟ୍ଠମୁଖାଦିଜାତିୱସେନ।

ସକଲକାଯେ ଆସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱିଯ ଠପିତୱିସାତି ହି ତେସଂ ଫୁଟ୍ଠୱିସତା, ୱାତୱିସତା ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱନ୍ତି ''ଆସିତ୍ତୱିସା''ତିଆଦିନା। ଏତ୍ଥାତି ଆସୀୱିସସଦ୍ଦେ ୱଚନତ୍ଥୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଉଗ୍ଗତତେଜାତି ଉଦଗ୍ଗତେଜା, ଅତ୍ତନୋ ୱିସତେଜେନ ନେସଂ କୁରୂରଦଦ୍ଧତା ୱା। ଦୁନ୍ନିମ୍ମଦ୍ଦନୱିସାତି ମନ୍ତାଗଦେହି ଅନିମ୍ମଦ୍ଦନୀଯୱିସା। ଚତ୍ତାରୋ ଆସୀୱିସାତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନେତ୍ଥ ଅୱସେସପାଠଙ୍ଗଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଆସୀୱିସେସୂତି ଇମେ ଆସୀୱିସା ଦଟ୍ଠୱିସା ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସରୀରଟ୍ଠକେସୁଯେୱାତି ତେନ ପୁରିସେନ ତେସଂ କସ୍ସଚି ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ଆଯୁସେସସ୍ସ ଚ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ନଂ ନ ଦଂସିଂସୂତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପୁଚ୍ଛି ଯଥାଭୂତଂ ପୱେଦେତୁକାମୋ। ଦୁରୁପଟ୍ଠାହାତି ଦୁରୁପଟ୍ଠାନା। ସୋତ୍ଥିମଗ୍ଗୋତି ସୋତ୍ଥିଭାୱସ୍ସ ଉପାଯୋ।

ଅନ୍ତରଚରୋତି ଅନ୍ତରଂ ଚରୋ ସୁଖସତ୍ତୁ ୱିସ୍ସାସଘାତୀ। ତେନାହ ''ୱଧକୋ''ତି। ଇଦାନି ତାସଂ ପେସନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଠମ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିମୁଖଗତଂ ୱିଯ ଅଭିମୁଖଗତଂ। ଇଦିସୀପି ହି ୱଚୋଯୁତ୍ତି ଲୋକେ ନିରୂପୀଯତି ସନ୍ତିଯଂ ପୁରିସଂ ଠପେତୀତି ୱିଯ। ତସ୍ମା ଅଭିମୁଖଗତନ୍ତି ଅଭିମୁଖଂ ତେନ ସମ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଙ୍କସଣ୍ଠାନଂ ଫଲକଂ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଆଗତାଗତାନଂ ନିସୀଦନତ୍ଥାଯ ଅତ୍ଥତଂ।

ଅରିୱହତ୍ଥୋ ପୁରିସୋ ସନ୍ତାରେତି ଏତାୟାତି ସନ୍ତାରଣୀ। ଓରିମତୀରତୋ ଉତ୍ତରଣାୟ ସେତୁ ଉତ୍ତରସେତୁ। ଏକେନ ଦ୍ୱୀହି ୱା ଗନ୍ତବ୍ବୋ ରୁକ୍ଖମୟୋ ସେତୁ ରୁକ୍ଖସେତୁ। ଜଙ୍ଘସତ୍ଥେନ ଗମନୟୋଗ୍ଗୋ ସେତୁ ଜଙ୍ଘସେତୁ। ସକଟେନ ଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୋ ସକଟସେତୁ। ନ ଖୋ ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପରମତ୍ଥତୋ। ତଦତ୍ଥୋ ପନ ଏକଦେସେନ ସମ୍ପୱତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତୋ ‘‘ଏୱକାନଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ବାହିତତ୍ତା’’ତି ଆହ। ଦେସନନ୍ତି ଉଦ୍ଦେସଦେସନଂ। ୱିନିୱତ୍ତେନ୍ତୋତି ପଟିସଂହରନ୍ତୋ। ନ ଲଦ୍ଧୋ ୱତାସୀତି ନ ଲଦ୍ଧୋ ୱତ ଆସି।

ରାଜା ୱିୟ କମ୍ମଂ ସତ୍ତେସୁ ଇସ୍ସରିୟସ୍ସ ୱତ୍ତାପନତୋ। ରାଜା…ପେ… ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱଚ୍ଛଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତାପରାଧତାୟ। ଞାଣପଲାୟନେନାତି ମହାଭୂତେହି ନିଚ୍ଛିଦ୍ଦିତ୍ୱା ୱିରଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିମୁଚ୍ଚିତୁକାମତାୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଞାଣପଲାୟନେ ମଗ୍ଗାଧିଗମସିଦ୍ଧେନେୱ ଞାଣପଲାୟନେନ। ଏୱଞ୍ଚେତ୍ଥ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପିତମେୱ ହୋତି।

ୟଥେୱ ହୀତିଆଦିନା ଏକଦେସନାସମୁଦାୟସ୍ସ ନିଦସ୍ସନଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ୟଥାୱୁତ୍ତୱଚନଂ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟାନଂ ୱଚନେନ ସମତ୍ଥେତି ‘‘ପତ୍ଥଦ୍ଧୋ ଭୱତୀ’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ କଟ୍ଠମୁଖେନ ୱାତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଉପମତ୍ଥୋ। ୟଥା କଟ୍ଠମୁଖେନ ସପ୍ପେନ ଦଟ୍ଠୋ ପତ୍ଥଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଏୱଂ ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନ ସୋ କାୟୋ କଟ୍ଠମୁଖେୱ ହୋତି, କଟ୍ଠମୁଖଗତୋ ୱିୟ ପତ୍ଥଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ। ସୋ ‘‘ପଥୱୀଧାତୁପକୋପେନ ୱା’’ତି ଏୱଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – କଟ୍ଠମୁଖେନ ଦଟ୍ଠୋପି କାୟୋ ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନେୱ ପତ୍ଥଦ୍ଧୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପଥୱୀଧାତୁୟା ଅୱିୟୁତ୍ତୋ ସୋ କାୟୋ ସବ୍ବଦା କଟ୍ଠମୁଖଗତୋ ୱିୟ ହୋତୀତି। ୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱା ଅନିୟମତ୍ଥୋ। ତତ୍ରାୟମତ୍ଥୋ – କଟ୍ଠମୁଖେନ ଦଟ୍ଠୋ କାୟୋ ପତ୍ଥଦ୍ଧୋ ହୋତି ୱା, ନ ୱା ମନ୍ତାଗଦୱସେନ। ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନ ପନ ମନ୍ତାଗଦରହିତୋ ସୋ କାୟୋ କଟ୍ଠମୁଖଗତୋ ୱିୟ ହୋତି ଏକନ୍ତପତ୍ଥଦ୍ଧୋତି। ତତ୍ଥ କାୟୋତି ପକତିକାୟୋ। ପୂତିକୋତି କୁଥିତୋ। ସନ୍ତତ୍ତୋତି ସବ୍ବସୋ ତତ୍ତୋ ମହାଦାହପ୍ପତ୍ତୋ। ସଞ୍ଛିନ୍ନୋତି ସବ୍ବସୋ ଛିନ୍ନୋ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଭୂତୋ। ୟଦା କାୟୋ ପତ୍ଥଦ୍ଧାଦିଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି, ତଦା ପୁରିସୋ କଟ୍ଠମୁଖାଦିସପ୍ପସ୍ସ ମୁଖେ ୱତ୍ତମାନୋ ୱିୟ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିସେସତୋତି କଟ୍ଠମୁଖାଦିୱିସେସତୋ ଚ ପଥୱୀଆଦିୱିସେସତୋ ଚ। ଅନତ୍ଥଗ୍ଗହଣତୋତିଆଦି ଅଚେତନେସୁପି ଭୂତେସୁ ସଚେତନେସୁ ୱିୟ ଅନତ୍ଥାଦୀନଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତାୟ ନିବ୍ବେଦଜନନତ୍ଥଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଆସୟତୋତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ। ଏତେସନ୍ତି ମହାଭୂତାନଂ। ସଦିସତାତି ୱମ୍ମିକାସୟସୁସିରଗହନସଙ୍କାରଟ୍ଠାନାସୟତାୟ ଚ ସଦିସତା।

ପଚ୍ଚତ୍ତଲକ୍ଖଣୱସେନାତି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଲକ୍ଖଣୱସେନ। ପଥୱୀଆଦୀନଂ କକ୍ଖଳଭାୱାଦି, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କକ୍ଖଳଭାୱାପାଦନାଦିନା ୱିକାରୁପ୍ପାଦନତୋ ୱିସୱେଗୱିକାରତୋ ସଦିସତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅନତ୍ଥାତି ବ୍ୟସନା। ବ୍ୟାଧିନ୍ତି କୁଟ୍ଠାଦିବ୍ୟାଧିଂ। ଭୱେ ଜାତାଭିନନ୍ଦିନୋତି ଭୱେସୁ ଜାତିୟା ଅଭିନନ୍ଦନସୀଲା। ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ହି ଜାତିୟା ଅଭିନନ୍ଦନା ନାମ ମହାଭୂତାଭିନନ୍ଦନା ଏୱ।

ଦୁରୁପଟ୍ଠାନତରାନୀତି ଦୁପ୍ପଟିକାରତରାନି। ଦୁରାସଦାତି ଦୁରୁପସଙ୍କମନା। ‘‘ଉପଟ୍ଠାମୀ’’ତି ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ପରିଜାନାମ କମ୍ମନାମାନି, ଉପକାରା ନାମ ନତ୍ଥି। ଅନନ୍ତଦୋସୂପଦ୍ଦୱତୋତି ଅପରିମାଣଦୋସୂପଦ୍ଦୱହେତୁତୋ। ଏକପକ୍ଖଲନ୍ତି ଏକଦୁକ୍ଖଂ।

ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋଭିଜ୍ଜମାନୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଗହେତ୍ୱାୱ ଭିଜ୍ଜତି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଏକନିରୋଧତ୍ତା। ୱତ୍ଥୁରୂପମ୍ପି ଗହେତ୍ୱାୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଭିନ୍ନେସୁ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଅୱଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ। ଏତ୍ତାୱତାତି ଲୋଭୁପ୍ପାଦନମତ୍ତେନ। ପଞ୍ଚ୍ଞା ନାମ ଅତ୍ତଭାୱେ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଚ୍ଞୁତ୍ତରତ୍ତା କୁସଲଧମ୍ମାନଂ, ସତି ଚ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ ପଞ୍ଚ୍ଞାୟ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏତ୍ତାୱତା ପଞ୍ଚ୍ଞାସୀସଂ ପତିତଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି। ୟୋନିୟୋ ଉପନେତି ତଦୁପଗସ୍ସ କମ୍ମପଚ୍ଚୟସ୍ସ ଭାୱେ। ‘‘ଜାତିଭୟଂ, ଜରାଭୟଂ, ମରଣଭୟଂ, ଚୋରଭୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଆଗତାନି ପଞ୍ଚୱୀସତି ମହାଭୟାନି, ‘‘ହତ୍ଥମ୍ପି ଛିନ୍ଦତୀ’’ତିଆଦିନା ଆଗତାନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ କମ୍ମକାରଣାନି ଆଗତାନେୱ ହୋନ୍ତି କାରଣସ୍ସ ସମୱଟ୍ଠିତତ୍ତା। ନନ୍ଦୀରାଗୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତି ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ।

ପାଠଇୟଂୟେୱ ଆଗତା ‘‘ଚକ୍ଖୁତୋ ଚେପି ନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିନା। କିଞ୍ଚି ଅଲଭିତ୍ୱାତି ତସ୍ମିଂ ସୁଞ୍ଞଗାମେ ଚୋରାନଂ ଗୟ୍ହୂପଗସ୍ସ ଅଲାଭୱଚନେନେୱ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପଟିସରଣସ୍ସ ଅଲାଭୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ନ ଉଦ୍ଧଟୋ, ପୁରିସଟ୍ଠାନିୟୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଚୋରା ପନ ବାହିରାୟତନଟ୍ଠାନିୟା। ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସଂ କତ୍ୱା। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାୟତନୱସେନ ଦେସନାୟ ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ

''ଉପାଦାରୂପକମ୍ମଟ୍ଠାନଓସେନା''ତି।

ବାହିରାନନ୍ତି ବାହିରାୟତନାନଂ। ପଞ୍ଚ କିଚ୍ଚାନୀତି ଚୋରେହି ତଦା କାତବ୍ବାନି ପଞ୍ଚ କିଚ୍ଚାନି। ହତ୍ଥସାରନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେ ହତ୍ଥେହି ଗହେତବ୍ବସାରଭଣ୍ଡଂ। ପାତନାଦିଓସେନ ହତ୍ଥପରାମାସଂ କରୋନ୍ତି। ପହାରଠାନେତି ପହଟଟ୍ଠାନେ। ଠାନସୋ ତସ୍ମିଂ ଏଓ ଖଣେତି ଓଦନ୍ତି। ଅତ୍ତନୋ ସୁଖାଓହଂ କୁସଲଧମ୍ମଂ ପହାୟ ଦୁକ୍ଖାଓହେନ ଅକୁସଲେନ ସମଙ୍ଗିତା ସୁଖାଓହଂ ଭଣ୍ଡଂ ପହାୟ ବହି ନିକ୍ଖମନଂ ୱିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ସୁଖନିସ୍ସୟତ୍ତା ତସ୍ସ। ହତ୍ଥପରା...ପେ... ଆପଜ୍ଜନକାଲୋ ଗୁଣସରୀରସ୍ସ ତଦା ପମାଦେନ ବାଧିତତ୍ତା। ପହାର...ପେ... କାଲୋ ତତୋ ଦଳ୍ହତରଂ ଗୁଣସରୀରସ୍ସ ବାଧିତତ୍ତା। ପହାରଂ...ପେ... ଅସ୍ସମଣକାଲୋ ଗୁଣସରୀରସ୍ସ ମରଣପ୍ପତ୍ତିସଦିସତ୍ତା। ଅଓସେସଜନସ୍ସ ଦାସପରିଭୋଗେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତା ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଉପ୍ପତ୍ତିଗିହିଭାୱାପତ୍ତିୟା ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ୱୁତ୍ତା। ଯଂ ''ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ନିସ୍ସାୟ ସମ୍ପରାୟିକୋ ଦୁକ୍ଖକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଯୋଜନା।

ରୂପାଦୀନୀତି ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସାନି। ତେସନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଭୂତୁପାଦାରୂପାନଂ। ଲହୁତାଦିଓସେନାତି ତେସଂ ଲହୁତାଦିଓସେନ। ଦୁରୁତ୍ତରଣଟ୍ଠେତି ଉତ୍ତରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଭାୱେ ଓଘଟ୍ଠୋ। ୱୁତ୍ତନୟେନାତି ''ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱେଦନା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତନୟେନ। ଚତୁମହାଭୂତାଦୀହୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଗହଣଂ। ଚିତ୍ତକିରିୟଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ଚିତ୍ତପଯୋଗଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ୱୁତ୍ତୱାୟାମମେୱାତି ''ସମ୍ମାୱାୟାମୋ''ତି ଯୋ ଅରିୟମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତୋ। ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତାଦୀନୀତି ''ଅଜ୍ଜେୱ କିଚ୍ଚଂ ଆତପ୍ପ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୨୭୨, ୨୭୫, ୨୭୬) ୱୁତ୍ତାନି ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତାଦୀନି।

କୁଣ୍ଡପାଦୋତି ଛିନ୍ନପାଦୋୱ ହୁତ୍ୱା ଗତିୱିକଲୋ। ମାନସଂ ବନ୍ଧତୀତି ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ କିଞ୍ଚି ନିବନ୍ଧତି। ''ଅୟଂ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ମୟ୍ହଂ ଓଘୁତ୍ତରନୁପାଯୋ''ତି ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ପୁନ ତତ୍ଥ ପଓତ୍ତନଂ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ ଚିତ୍ତବନ୍ଧନଂ।

ତସ୍ସ ନାମରୂପସ୍ସ ଇମେ ନନ୍ଦୀରାଗାଦୟୋ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାଦୟୋତି କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୟୋ ଧମ୍ମାୟତନେକଦେସୋ। ଅରିୟମଗ୍ଗନିବ୍ବାନତଣ୍ହାୱଜ୍ଜୋ ଇଧ ଧମ୍ମାୟତନେକଦେସୋତି ଚ। ସୋଠଅସହାକାରେହୀତି ପୀଠଅନାଦୀହି ସୋଠଅସହି ଆକାରେହି। ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତନୟେନ ସଟ୍ଠିନୟସହସ୍ସେହି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ...ପେ... ପତିଟ୍ଠହିଂସୂତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ ଏୱେତ୍ଥ ଗହଣଓସେନ ଅଧିଗତୱିସେସା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତା। ତେ ହି ତଦା ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକଭାୱେନ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ସନ୍ନିସିନ୍ନା। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂନଂ ପନ ନେୟ୍ୟାନଞ୍ଚ ୱିସେସାଧିଗମୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ନ ରୁଳ୍ହୋତି ଇଧ ନ ଗହିତୋତି।

ଆସୀୱିସୋପମସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ରଥୋପମସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୨୩୯। ସୁସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁନୋ ସତସ୍ସ ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ୱିହରତୋ କିଲେସନିମିତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନଓସରନ୍ତି ସୁଖସୋମନସ୍ସବହୁଲତା ୱୁତ୍ତା। ଯଓତି ତେନ ଫଲଂ ମିସ୍ସିତଂ ୱିୟ ହୋତୀତି ଯୋନି, ଏକନ୍ତିକଂ କାରଣଂ। ଅସ୍ସାତି ଭିକ୍ଖୁନୋ। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅୱିକଲଂ। ଅନଓସେସଂ ଆସୱେ ଖେପେତୀତି ଆସୱକ୍ଖୟୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ। ଯଂ ଯନ୍ତି ଦନ୍ଧଂ ମନ୍ଦଂ ଜୱୋତି ଜୱାଦୀସୁ ଯଂ ଯଂ ଗମନଂ। ରକ୍ଖଣତ୍ଥାୟାତି କିଲେସଚୋରେହି ରକ୍ଖଣତ୍ଥାୟ । ୱେଗନିଗ୍ଗହଣତ୍ଥାୟାତି କିଲେସହେତୁକସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱେଗସ୍ସ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାୟ। ନିବ୍ବିସେୱନତ୍ଥାୟାତି ୱିସେୱନସ୍ସ ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତସ୍ସ ନିରୋଧନାୟ। କିଲେସୂପସମତ୍ଥାୟାତି କିଲେସାନଂ ଉପରୂପରି ସମନତ୍ଥାୟ ୱୂପସମନତ୍ଥାୟ।

ସମଣରତି ନାମ ସମଥୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲସୁଖାନି। ଦନ୍ତାନମ୍ପି ସିନ୍ଧୱାନଂ ସାରଥିନୋ ପଯୋଗେନ ସିୟା କାଚି ୱିସେୱନମତ୍ତାତି ତଦଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନିବ୍ବିସେୱନେ କତ୍ୱା ପେସେନ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଞାଣଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅସଙ୍ଗମନଂ ପଓତ୍ତତି ପଗେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନାୟ କତତ୍ତା, କିଲେସନିଗ୍ଗହସ୍ସ ସୁଖେନେୱ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଦାୟକସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ଓସୋ ଉଠଆରୋ ଲାମକୋ। ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ପମାଣଂ ଓସୋ ଅପ୍ପକଂ ବହୁକଞ୍ଚ।

ମହାମଣ୍ଡପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଲୋହପାସାଦସ୍ସ ପୁରତୋ ଏଓ ମହାଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସନ୍ନିପାତକାଲେ ତେସଂ ପହୋନକଓସେନ ମହାମଣ୍ଡପସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ। ଗହଣମାନନ୍ତି ପରିୱିସଗହଣଭାଜନଂ।

ପକତିୟା ଭତ୍ତକାରକିଚ୍ଚେ ଅଧିଗତୋ ଉପଟ୍ଠାକୁପାସକୋ। ମୁଦୁସମଖରସଞ୍ଞିତେହି, ଦହନପଚନଭଜ୍ଜନସଞ୍ଞିତେହି ୱା ତୀହି ପାକେହି।

ପରିସୋଧେତ୍ୱାତି ରଞ୍ଜେତ୍ୱା ଅନୁଚ୍ଛୱିକଭାୱଂ ପରିସୋଧେତ୍ୱା। ଭୂମିଯଂ ଛଡ୍ଡେସି ''ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଦତ୍ୱା ମଯା ମୁଖେ ପକ୍ଖିତ୍ତ''ନ୍ତି। ମୁଖେନ ଗଣ୍ହି ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ। ମତ୍ତଂ ଜାନାପେତୁଂ ପମଜ୍ଜି। ''ତ୍ୱଂ କୁତୋ ଆଗତୋ''ତି ପୁଚ୍ଛନେ ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜି। ଅନୁଭାଗୋତି ଅୱସିଟ୍ଠଭାଗୋ। ଇଦମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଇଦଂ ପଯୋଜନଂ। ଇତରନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତମ୍ପି ଆହାରେ ପମାଣଜାନନଂ।

ସଯନଂ ସେଯ୍ୟା, କାମଭୋଗୀନଂ ସେଯ୍ୟା କାମଭୋଗିସେଯ୍ୟା। ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନ ସଯାନୋ ନାମ ନତ୍ଥି ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥେନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚକରଣତୋ। ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତାତି ଇଦଂ ଅନୁତ୍ରାସସ୍ସେୱ ସୀହସ୍ସ ସଯନନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ, ପଚ୍ଛିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠପେତ୍ୱାତି ହି ଇଦଂ ପାଦାନଂ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱକରଣଦସ୍ସନଂ।

ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସେଯ୍ୟାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ୱଦତି। ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ହି ତଥାଗତା ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱାୱ ସଯନ୍ତି। ସା ଚ ନେସଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ, କିଲେସପରିନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ କତତ୍ତାତି ୱଦନ୍ତି । ଇଧ ସୀହସେଯ୍ୟା ଆଗତା ପାଦଂ ଅଚ୍ଚାଧାଯ ପୁବ୍ବେନାପରଂ ଅଜହିତସଂଲକ୍ଖଣା ସେଯ୍ୟାତି କତ୍ୱା। ତେନାହ ''ଅଯଂ ହୀ''ତିଆଦି। ଏୱନ୍ତି ''ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନା''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତାକାରେନ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି।

କଥଂନିଦ୍ଦାଯନ୍ତୋ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତି? ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନ ହି ନିଦ୍ଦୂପଗମନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପ୍ପହାନେନାତି ତଦଧିମୁତ୍ତତାଯ ତଦପ୍ପହାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଥା ତେସୁ ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନସ୍ସ ଆଦିପରିଯୋସାନେସୁ ଅଜହିତସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ହୋତି। ତେନାହ – ''ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋପି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତୀ''ତି। ଏତଂ ପନାତି ''ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମନ୍ତୋପି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତନଯଂ ୱଦତି। ଞାଣଧାତୁକନ୍ତି ନ ରୋଚଯିଂସୂତି ନିଦ୍ଦୋକ୍କମନେପି ଜାଗରଣେ ପୱତ୍ତଞାଣସଭାୱମେୱାତି ନ ରୋଚଯିଂସୁ ପୋରାଣା। ନିରନ୍ତରଂ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେସୁ ୱତ୍ତମାନେସୁ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାସମ୍ଭୱୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପୁରିମସ୍ମିଞ୍ହି ନଯେ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ ଅସଂୱରୋ, ନ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ, ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା, ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗୋତି ଇମେହି ତିୱଙ୍ଗିକା, ନିମିତ୍ତାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପରିୱଜ୍ଜନାଦି ସବ୍ବଂ ୱିପସ୍ସନାପକ୍ଖିକମେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ତାନେୱାତି ୱିପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି। ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ଦେସନା ୱିତ୍ଥାରତୋ କଥେତବ୍ବା। ପାଠଇଯଂ ପନ ''ଯୋନି ଚସ୍ସ ଆରଦ୍ଧା ହୋତି ଆସୱାନଂ ଖଯାଯା''ତି ସଙ୍ଖେପେନ କଥିତା।

ରଥୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କୁମ୍ମୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୦।ଅଟ୍ଠିକୁମ୍ମୋତି ପିଟ୍ଠିଯଂ ତିଖିଣଟ୍ଠିକୋ କୁମ୍ମୋ। ତନ୍ତିବନ୍ଧୋତି ବ୍ୟାୱଟୋ। ସମୁଗ୍ଗେ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ କପାଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ସମୋଦହନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଓଦହନ୍ତୋ ଅଚ୍ଛତ୍ତମେୱ ଦହନ୍ତୋ। ଆରମ୍ମଣକପାଲେତି ଆରମ୍ମଣକଟାହେ। ସମୋଦହନ୍ତୋତି ଦିଟ୍ଠମତ୍ତସ୍ସେୱ ଚ ଗହଣତୋ ମନୋୱିତକ୍କେ ତତ୍ଥେୱ ସମ୍ମଦେୱ ଓଦହନ୍ତୋ। ତଞ୍ହି ୱିସଯୱସେନ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅଦେନ୍ତୋ। ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମେତି ''କାଲେନ ୱକ୍ଖାମୀ''ତିଆଦିନା (ପରି। ୩୬୨) ୱୁଚ୍ଚମାନେ।

କୁମ୍ମୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଠମଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୧।ୱିଲାସମାନୋ ୱିଯ ସାଗରଂ ପତ୍ୱା। ଅନ୍ତୋସାଖୋତି ଗଙ୍ଗାଯ ତୀରସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଓନତସାଖୋ। ତେମେତୀତି ତିନ୍ତୋ ହୋତି। ତିରିଯଂ ପତିତୋ ଦଣ୍ଡସେତୁ ୱିଯ ଠିତତ୍ତା ମହାଜନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଜାତୋ, ତଥା ମହନ୍ତଭାୱେନ ଗଙ୍ଗାସୋତଂ ଓତରଣାଦି ନତ୍ଥି।

ଅଯଂହୀତି ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଓରୁଯ୍ହାତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅରିଯମଗ୍ଗୱୀଥିଂ ଓତରିତ୍ୱା। ''ଚିତ୍ତଂ ନାମେତ''ନ୍ତିଆଦିନା ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଗିହିବନ୍ଧନଂ ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅତ୍ତନୋ ଭଜମାନକେତି ଅତ୍ତନୋ ଭଜନ୍ତେ। ଜୀୱିକତ୍ଥାଯ ପଯୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପଯୋଗୋ, ଖେତ୍ତୱତ୍ଥାଦି। ତତୋ ପଯୋଗତୋ ଉଟ୍ଠିତଂ ଆଯଂ। କିଞ୍ଚାପି ଭିକ୍ଖୂନଂ କାଯସାମଗ୍ଗିଂ ଦେତି ଭିକ୍ଖୁତ୍ଥାଯ।

ମୁଣ୍ଡଘଟନ୍ତି ଭିନ୍ନୋଟ୍ଠଂ ଘଟଂ। ଖନ୍ଧେତି ଅଂସେ। ସଙ୍ଘଭୋଗନ୍ତି ସଙ୍ଘସନ୍ତକଂ ଭୋଗଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା। ଅହତୋ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୀତି ତଥା ଅହସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ଯାଗୁମତ୍ତକେ ଯାଗୁନ୍ତି ଯାଗୁଂ ପିୱିତ୍ୱା ତାଯ ଅପରିପକ୍କାଯ ଏୱ ଅଞ୍ଞଂ ଯାଗୁଂ ଅଜ୍ଝୋହରିତ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

କିଲେସାନୁରଞ୍ଜିତୋୱାତି ୟୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ କିଲେସାନୁଗତଚିତ୍ତୋ ଏୱ। ଅକ୍ଖୀନି ନୀହରିତ୍ୱାତି କୋଧୱସେନ ଅକ୍ଖିକେ କରୋନ୍ତୋ ଅକ୍ଖୀନି ନୀହରିତ୍ୱା ୱିଚରିସ୍ସତି। ଉଦ୍ଧତୋ ହୋତି ଅୱୂପସନ୍ତୋ।

ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋତି ସାସନିକୋ ଏୱଂ ଅୟୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ସାସନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ମଂ ଉଦ୍ୱିନୟଂ କତ୍ୱା ଦୀପେନ୍ତୋ ଅରିଟ୍ଠସଦିସୋ। ତେନାହ ''ସୋ ହୀ''ତିଆଦି। ଅରୂପଭୱେ ରୂପଂ ଅତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞଥା ତତୋ ଚୁତସ୍ସ କୁତୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ। ଅସଞ୍ଞୀଭୱେ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ବହୁଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକୋ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ''ୟୋ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେୟ୍ୟ ସତ୍ତୱସ୍ସାନୀ''ତିଆଦିୱଚନତୋ (ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୪; ମ। ନି। ୧।୧୩୭)। ଅନୁସୟୋ ଚିତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞଥା ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ଏକଜ୍ଝଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ସିୟା। ତେ ଚ ସତ୍ତା ସନ୍ଧାୱନ୍ତି ସଂସରନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା କମ୍ମଫଲାନଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ନ ସିୟାତି। ଇତି ୱଦନ୍ତୋ ଏୱଂ ମିଚ୍ଛାୱାଦଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ ୱଦନ୍ତୋ।

ତେମନରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ…ପେ… ଦୁଲ୍ଲଭଧମ୍ମସ୍ସୱନୋ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସନ୍ଧାସିନେହେନ ଅତେମନତୋ। କତୱିନୟୋ ସିକ୍ଖିତୱିନୟୋ ୟଥା ''କତୱିଜ୍ଜୋ''ତି। ଧମ୍ମକଥିକାନଂୱିଚାରେଥାତି ଇଦଂ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଅସ୍ସାନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୟୁତ୍ତୱସେନ ୱିଚାରେଥାତି ନିୟ୍ୟାତନୱସେନ ୱତ୍ୱା। ଦିୱାକଥିକୋ ସରଭାଣକୋ ସାୟନ୍ହେ କଥେତି, ପୁରିମୟାମଂ କଥେନ୍ତୋ ରତ୍ତିକଥିକୋ ଭାଣକପୁଗ୍ଗଲୋ।

ନନ୍ଦନୱନାଭିରାମେତି ନନ୍ଦନୱନଂ ୱିୟ ମନୋରମେ। ଅସ୍ସ ଭାରହାରଭିକ୍ଖୂତି ଅସ୍ସ କିଚ୍ଚୱାହକଭିକ୍ଖୂ ଉପଟ୍ଠାୟାଦୟୋ। ସୁଖନିସିନ୍ନକଥନ୍ତି ପଟିସନ୍ଥାରକଥାପୁବ୍ବକଂ ଉପନିସିନ୍ନକଥଂ ସୁତ୍ୱା।

ଠିତସଣ୍ଠାନେନେୱ ଠିତାକାରେନେୱ ଠିତଂ, ନସ୍ସୟୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତକମ୍ମମୂଲାଦୀନି ଠିତସଣ୍ଠାନେନେୱ ଠିତାତି ୟୋଜନା। ମୁଦୁତାୟାତି ମୁଦୁହଦୟତାୟ ସାପେକ୍ଖତାୟ।

ପଟିପଦନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାପଟିପତ୍ତିଂ। ଦୀପେତ୍ୱା ପକାସେତ୍ୱା ପାକଟଂ କତ୍ୱା। ତତ୍ରୁପ୍ପାଦୋତି ତତ୍ର ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଆୟୁପ୍ପାଦୋ। ଖେତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱଦତି। ତେଲ…ପେ… ହତ୍ଥାତି ତେଲଘଟ-ମଧୁଘଟଫାଣିତଘଟାଦିହତ୍ଥା। ଅପକ୍କମିଂସୁ ଦୁଦ୍ଦିଚାରିତତ୍ତା। ପୁରେସୀତି ହେଟ୍ଠା ଚ ତହ୍ଂ ତହ୍ଂ ଅତୀତାନି କାଲୱଚନାନି ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାୟ ଆଗତତ୍ତା କିର ୱୁତ୍ତାନି।

ଉପଗମନାନୁପଗମନାଦୀନି ଓରିମସ୍ସ ପାରିମସ୍ସ ଚ ଉପଗମନାନୁପଗମନାନି ଚେୱ ମଜ୍ଝେ ସଂସୀଦନାନି ଚ। ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁନ୍ତି ଜାନିତୁଂ। ଏତନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁସଭାୱଂ। ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ମନ୍ଦଭାୱପଚ୍ଚୟଂ ଦୋମନସ୍ସଂ। ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋପି ଉପଗଚ୍ଛତି ନାମ ତନ୍ନିମିତ୍ତସଂକିଲେସସ୍ସ ଉପ୍ପାଦିତତ୍ତା। ତିଣ୍ଣଂ ଲକ୍ଖଣାନନ୍ତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତୋ ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତୋ ତାୱକାଲିକତୋ ନିଚ୍ଚପଟିକ୍ଖେପତୋତିଆଦୀନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଲକ୍ଖଣାନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ।

ୱାମତୋତି ମିଚ୍ଛା। ଦକ୍ଖିଣତୋତି ସମ୍ମା। ୟଥା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଓରଭାୱତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆୟତନାନି ଓରିମଂ ତୀରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି, ଏୱଂ ନେସଂ ପରଭାୱତ୍ତା ବାହିରାନି ଆୟତନାନି ପାରିମଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଅପାୟମଜ୍ଝେ ସଂସରଣହେତୁତାୟ ନନ୍ଦୀରାଗୋୱ ''ମଜ୍ଝେ ସଂସାଦୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଉନ୍ନତୋତି ''ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା ଉନ୍ନତିଂ ଉପଗତୋ। ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନେ ପଂସୁକୂଲିକଭାୱେନ ଅତ୍ତାନଂ ଦହନତୋ ଅଞ୍ଞାକାରତାଗହେତବ୍ବୋ। ପାସାଣୋ ନୁ ଖୋ ଏସ ଖାଣୁକୋତି ଗହେତବ୍ବଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧସଦିସୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂହୋତି ଆୱଟ୍ଟୱେଗସ୍ସ ବଲୱଭାୱତୋ। ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୂତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାୱଟ୍ଟେ ପତିତପୁଗ୍ଗଲୋ ମନୁସ୍ସଲୋକେପି ଗୁଣସରୀରଭେଦନେନ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂ ଆପଜ୍ଜତିୟେୱ, ତସ୍ସ ତଥା ଆପନ୍ନତ୍ତା। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଅପାୟେସୁ ତାଦିସେସୁ ଜାୟତି।

ସୀଲସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅଭାୱତ୍ଥୋ ଇଧ ଦୁ-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ''ନିସ୍ସୀଲୋ''ତି। ''ପାପଂ ପାପେନ ସୁକର''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୪୮) ୱିୟ ପାପ-ସଦ୍ଦୋ ନିହୀନପରିୟାୟୋତି ଆହ ''ଲାମକଧମ୍ମୋ''ତି। ନ ସୁଚୀତି କାୟୱାଚାଚିତ୍ତେହି ନ ସୁଚି। ସଙ୍କାୟ ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ୱା ସଙ୍କାୟ ପରେସଂ ସମାଚାରକିରିୟଂ ସରତି ଆସଙ୍କତି। ତେନାହ ''ତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ତାନି କମ୍ମାନି ପଟିସତୀତି ତାନି କମ୍ମାନି କରୋନ୍ତାନଂ ଅନ୍ତରେ ପଟିସରତି। ଗୁଣାନଂ ପୂତିଭାୱେନାତି ଗୁଣଭାୱେନ ରହିତାନଂ ସୀଲଧମ୍ମାନଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା। କଚୱରଜାତୋତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ସଞ୍ଜାତକଚୱରୋ, କଚୱରଭୂତୋ ୱା।

ଅଣଣା ପଙ୍କଜାତି ଅଣଣସ୍ସେୱ ପଙ୍କଜା। ଓରିମତୀରାଦୀନଂ ଉପଗମନାନୁପଗମନାଦୀନଂ ଜୋତିତତ୍ତା ୱଟ୍ଟୱିୱଟ୍ଟଂ କଥିତଂ।

ପଠମଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦୁତିଯଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୨। ଯା ଆପତ୍ତି ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ଦେସନାଗାମିନୀ, ତଂ ପଟିଚ୍ଛାଦିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସଂକିଲିଟ୍ଠା ନାମ ଅନ୍ତରାଯିକଭାୱତୋ। ଆୱୀକତା ପନ ଅନାପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତୀତି ଅସଂକିଲିଟ୍ଠା ନାମ। ତେନାହ – ‘‘ଆୱୀକତା ହିସ୍ସ ଫାସୁ ହୋତୀ’’ତି। ଏୱରୂପଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠନ୍ତି ପଟିଚ୍ଛାଦିତତାଯ ୱା ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଭାୱେନ ୱା ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ।

ଦୁତିଯଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅୱସ୍ସୁତପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୩।ସନ୍ଥାଗାରନ୍ତି ସଞ୍ଞାପନାଗାରଂ। ତେନାହ ‘‘ଉଯ୍ୟୋଗକାଲାଦୀସୂ’’ତିଆଦି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମଙ୍ଗଲମହାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସନ୍ଥରନ୍ତୀତି ୱିସ୍ସମନ୍ତି , ପରିସ୍ସମଂ ୱିନୋଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସହାତି ସନ୍ନିପାତୱସେନ ଏକଜ୍ଝଂ। ସହ ଅତ୍ଥାନୁସାସନଂ ଅଗାରନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ହ-କାରସ୍ସ ଥ-କାରଂ କତ୍ୱା ‘‘ସନ୍ଥାଗାର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ପଠମଂ ତତ୍ଥ ସମ୍ମନ୍ତନୱସେନ ସନ୍ଥରନ୍ତି ୱିଚାରେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଆଗତମେୱ ଭୱିସ୍ସତୀତି ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଆଗମନସୀସେନ ଅରିଯଫଲଧମ୍ମାନମ୍ପି ଆଗମନଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତିଯାମରତ୍ତିଂ ତତ୍ଥ ୱସନ୍ତାନଂ ଫଲସମାପତ୍ତିୱଠଅଞ୍ଜନଂ ହୋତୀତି। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମା କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମାନମ୍ପି ତତ୍ଥ ଆଗମନଂ ହୋତିଯେୱ।

ଅଲ୍ଲଗୋମଯେନାତି ଅଚ୍ଛେନ ଅଲ୍ଲଗୋମଯରସେନ। ଓପୁଞ୍ଜାପେତ୍ୱାତି ୱିଲିମ୍ପେତ୍ୱା। ଚତୁଜ୍ଜାତିଯଗନ୍ଧେହୀତି କୁଙ୍କୁମତୁରୁକ୍ଖଯୱନପୁପ୍ଫତମାଲପତ୍ତଗନ୍ଧେହି। ନାନାୱଣ୍ଣେତି ନୀଲାଦିୱସେନ ନାନାୱଣ୍ଣେ, ଭିତ୍ତିୱିସେସୱସେନ ନାନାସଣ୍ଠାନରୂପେ। ‘‘ମହାପିଟ୍ଠିକକୋଜୱେତି ହତ୍ଥିପିଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ଅତ୍ଥରିତବ୍ବତାଯ ‘ମହାପିଟ୍ଠିକା’ତି ଲଦ୍ଧସମଞ୍ଞେ କୋଜୱେ’’ତି ୱଦନ୍ତି। କୁତ୍ତକେ ପନ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଚତୁରଙ୍ଗୁଲାଧିକପୁପ୍ଫା ମହାପିଟ୍ଠିକକୋଜୱା’’ତିପି ୱଦନ୍ତି। ହତ୍ଥତ୍ଥରଅସ୍ସତ୍ଥରା ହତ୍ଥିଅସ୍ସପିଟ୍ଠୀସୁ ଅତ୍ଥରିତବ୍ବା ହତ୍ଥିଅସ୍ସରୂପୱିଚିତ୍ତା ଚ ଅତ୍ଥରକା। ସୀହତ୍ଥରକାଦଯୋ ପନ ସୀହରୂପାଦିୱିଚିତ୍ତା ଏୱ ଅତ୍ଥରକା। ଚିତ୍ତତ୍ଥରକଂ ନାନାୱିଧରୂପେହି ଚେୱ ନାନାୱିଧମାଲାକମ୍ମାଦୀହି ଚ ୱିଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ଥରକଂ।

ଉପଧାନନ୍ତି ଅପସ୍ସଯନଂ। ଉପଦହିତ୍ୱାତି ଅପସ୍ସଯଯୋଗ୍ଗଭାୱେନ ଠପେତ୍ୱା। ଗନ୍ଧେହି କତମାଲା ଗନ୍ଧଦାମଂ। ତମାଲପତ୍ତାଦୀହି କତମାଲା ପତ୍ତଦାମଂ। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ହିଙ୍ଗୁଲତକ୍କୋଲଜାତିଫଲଜାତିପୁପ୍ଫାଦୀହି କତଦାମଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଲ୍ଲଙ୍କାକାରେନ କତପୀଠଂ ପଲ୍ଲଙ୍କପୀଠଂ। ତୀସୁ ପସ୍ସେସୁ ଏକପସ୍ସେ ଏୱ ୱା ସୌପସ୍ସଯଂ ଅପସ୍ସଯପୀଠଂ। ଅନପସ୍ସଯଂ ମୁଣ୍ଡପୀଠଂ। ଯୋଜନାୱଚ୍ଛେତି ଯୋଜନପରିକ୍ଖେପୋକାସେ।

ସଂୱିଧାଯାତି ଅନ୍ତରୱାସକସ୍ସ କୋଣପଦେସଂ ଇତରପଦେସଞ୍ଚ ସମଂ କତ୍ୱା ୱିଧାଯ। ତେନାହ – ‘‘କଉରିଯା ପଦୁମଂ କନ୍ତେନ୍ତୋ ୱିଯା’’ତି, ‘‘ତିମଣ୍ଡଲଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋ’’ତି ଚ। ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧାନଂ ରୂପସମ୍ପଦା ୱିଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପଦାପି ପରମୁକ୍କଂସତଂ ଗତା, ତସ୍ମା ତଦା ଭଗୱା ଏୱଂ ସୋଭେଯ୍ୟାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣପାମଙ୍ଗେନା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ଅସମେନ ବୁଦ୍ଧୱେସେନା’’ତିଆଦିନା ତଦା ଭଗୱା ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱସ୍ସ ନିଗୁହନେ କାରଣାଭାୱତୋ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତଦେୱମନୁସ୍ସନାଗଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀନଂ ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱପକତିଯାୱ କପିଲୱତ୍ଥୁଂ ପାୱିସୀତି ଦସ୍ସେତି। ବୁଦ୍ଧାନଂ କାଯପଭା ନାମ ପକତିଯା ଅସୀତିହତ୍ଥମତ୍ତପଦେସଂ ୱିସରତୀତି ଆହ ‘‘ଅସୀତିହତ୍ଥଟ୍ଠାନଂ ଅଗ୍ଗହେସୀ’’ତି। ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠପଭସ୍ସରାନଂ ୱସେନ ଛବ୍ବଣ୍ଣା ବୁଦ୍ଧରସ୍ମିଯୋ।

ସବ୍ବପାଲିଫୁଲ୍ଲୋତି ମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ସାଖଗ୍ଗା ସମନ୍ତତୋ ଫୁଲ୍ଲୋ ୱିକସିତୋ। ପଟିପାଟିଯା ଠପିତାନନ୍ତିଆଦି ପରିକପ୍ପୂପମା, ଯଥା ତଂ… ପେ… ଅଲଙ୍କତଂ ଅଞ୍ଜଞଂ ୱିରୋଚତି, ଏୱଂ ୱିରୋଚିତ୍ଥ, ସମତିଂସାଯ ପାରମିତାହି ଅଭିସଙ୍ଖତତ୍ତା ଏୱଂ ୱିରୋଚିତ୍ଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ଗଙ୍ଗାନନ୍ତି ସତମୁଖା ହୁତ୍ୱା ସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିଟ୍ଠାଯ ମହାଗଙ୍ଗାଯ ମହନ୍ତମହନ୍ତାନଂ ଗଙ୍ଗାନଂ ପଞ୍ଚୱୀସତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨। ୨୨) ‘‘ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ନଦୀନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଗଙ୍ଗାଦୀନଂ ଚନ୍ଦଭାଗାପରିଯୋସାନାନଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିଯା ମହାନଦୀନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିକପ୍ପୱଚନଞ୍ହେତଂ। ସମ୍ଭିଜ୍ଜାତି ସମ୍ଭେଦଂ ମିସ୍ସୀଭାୱଂ ପତ୍ୱା ମୁଖଦ୍ୱାରେତି ସମୁଦ୍ଦଂ ପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ।

ନାଗସୁପଣ୍ଣଗନ୍ଧବ୍ବଯକ୍ଖାଦୀନନ୍ତିଆଦି ପରିକପ୍ପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସହସ୍ସେନାତି ପଦସହସ୍ସେନ, ଭାଣୱାରପ୍ପମାଣେନ ଗନ୍ଥେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

କମ୍ପୟନ୍ତୋ ୱସୁନ୍ଧରନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣୱିସେସେହି ପଥୱୀକମ୍ପଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ, ଏୱଂଭୂତୋପି ଅହେଠୟନ୍ତୋ ପାଣାନି। ସବ୍ବପଦକ୍ଖିଣତ୍ତା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦକ୍ଖିଣଂ ପଠମଂ ପାଦଂ ଉଦ୍ଧରନ୍ତୋ। ସମଂ ସମ୍ଫୁସତେ ଭୂମିଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାୟ। ଯଦିପି ଭୂମିଂ ସମଂ ଫୁସତି, ରଜସା ନୁପଲିପ୍ପତି ସୁଖୁମତ୍ତା ଛୱିୟା। ନିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ଉନ୍ନମତୀତିଆଦି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପାଦତାସଙ୍ଖାତମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣପଟିଲାଭସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଂ। ନାତିଦୂରେ ଉଦ୍ଧରତୀତି ଅତିଦୂରେ ଠପେତୁଂ ନ ଉଦ୍ଧରତି। ନଚ୍ଚାସନ୍ନେ ଚ ନିକ୍ଖିପନ୍ତି ଅଚ୍ଚାସନ୍ନେ ଚ ଠାନେ ଅନିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ନିୟ୍ୟାତି। ହାସୟନ୍ତୋ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ତୋସେନ୍ତୋ। ଚତୂହି ପାଦେହି ଚରତୀତି ଚତୁଚାରୀ।

ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱସ୍ସ ପକାସନୱସେନ ଗତତ୍ତା ୱଣ୍ଣକାଲୋ ନାମ ଏସ। ସରୀରୱଣ୍ଣେ ୱା ଗୁଣୱଣ୍ଣେ ୱା କଥିୟମାନେ ଦୁକ୍କଥିତନ୍ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। କସ୍ମା? ଅପ୍ପମାଣୱଣ୍ଣା ହି ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ, ବୁଦ୍ଧଗୁଣସଂୱଣ୍ଣନା ଜାନନ୍ତସ୍ସ ଯଥାରଦ୍ଧସଂୱଣ୍ଣନଂୟେୱ ଅନୁପୱିସତି। ଦୁକୂଲଚୁମ୍ବଟକେନାତି ଗଣ୍ଠିତ୍ୱା ଗହିତଦୁକୂଲୱତ୍ଥେନ।

ନାଗୱିକ୍କନ୍ତଚାରଣୋତି ହତ୍ଥିନାଗସଦିସପଦନିକ୍ଖେପୋ। ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣୋତି ଅନେକସତପୁଞ୍ଞାଭିନିବ୍ବତ୍ତମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣୋ। ମଣିୱେରୋଚନୋ ଯଥାତି ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସମଣିପରିୱାରିତୋ ଅତିୱିୟ ୱିରୋଚମାନୋ ୱିଜ୍ଜୋତମାନୋ ମଣି ୱିୟ। ''ୱେରୋଚନୋ ନାମ ଏକୋ ମଣୀ''ତି କେଚି। ମହାସାଲୋୱାତି ମହନ୍ତୋ ସାଲରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ, ସୁଦ୍ଧଟ୍ଟିତୋ କୋୱିଳାରାଦି ମହାରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ ୱା। ପଦୁମୋ କୋକନଦୋ ଯଥାତି କୋକନଦସଙ୍ଖାତଂ ମହାପଦୁମଂ ୱିୟ, ୱିକସମାନପଦୁମଂ ୱିୟ ୱା।

ଆକାସଗଙ୍ଗଂ ଓତାରେନ୍ତୋ ୱିୟାତିଆଦି ତସ୍ସା ପକିଣ୍ଣକକଥାୟ ଅଞ୍ଞେସଂ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱଦସ୍ସନଞ୍ଚେୱ ସୁଣନ୍ତାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖାୱହଭାୱଦସ୍ସନଞ୍ଚ। ପଥୱୋଜଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତୋ ୱିୟାତି ନାଳିୟନ୍ତଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ମହାପଥୱିୟା ହେଟ୍ଠିମତଲେ ପପ୍ପଟକୋଜଂ ଉଦ୍ଧଂ ମୁଖଂ କତ୍ୱା ଆକଡ୍ଢନ୍ତୋ ୱିୟ। ଯୋଜନିକନ୍ତି ଯୋଜନପମାଣଂ। ମଧୁଭଣ୍ଡନ୍ତି ମଧୁପଟଲଂ।

ମହନ୍ତନ୍ତି ୱିପୁଲଂ ଉଳାରପୁଞ୍ଞଂ। ସବ୍ବଦାନଂ ଦିନ୍ନମେୱ ହୋତୀତି ସବ୍ବମେୱ ପଚ୍ଚୟଜାତଂ ଆୱାସଦାୟକେନ ଦିନ୍ନମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଗାମେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ଅଲଦ୍ଧା ଆଗତସ୍ସପି ଛାୟୂଦକସମ୍ପନ୍ନଂ ଆରାମଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନ୍ହାୟିତ୍ୱା ପଟିସ୍ସୟେ ମୁହୁତ୍ତଂ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାୟ ନିସିନ୍ନସ୍ସ କାୟେ ବଲଂ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱିୟ ହୋତି। ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ କାୟେ ୱଣ୍ଣଧାତୁ ୱାତାତପେହି କିଲମତି, ପଟିସ୍ସୟଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାୟ ମୁହୁତ୍ତଂ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ୱିସଭାଗସନ୍ତତି ୱୂପସମ୍ମତି, ସଭାଗସନ୍ତତି ପତିଟ୍ଠାତି, ୱଣ୍ଣଧାତୁ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତା ୱିୟ ହୋତି, ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ ପାଦେ କଣ୍ଟକା ୱିଜ୍ଝନ୍ତି, ଖାଣୁ ପହରତି, ସରୀସପାଦିପରିସ୍ସୟା ଚେୱ ଚୋରଭୟଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଟିସ୍ସୟଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାୟ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ପନ ସବ୍ବେପେତେ ପରିସ୍ସୟା ନ ହୋନ୍ତି। ସଜ୍ଝାୟନ୍ତସ୍ସ ଧମ୍ମପୀତିସୁଖଂ, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପସମସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ବହିଦ୍ଧା ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ। ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ଚ କାୟେ ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଅକ୍ଖୀନି ଫନ୍ଦନ୍ତି, ସେନାସନଂ ପୱିସନକ୍ଖଣେ ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ନ ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି, ମୁହୁତ୍ତଂ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ପନ ଅକ୍ଖିପସାଦୋ ଆହରିତ୍ୱା ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ୱିୟ ହୋତି, ଦ୍ୱାରୱାତପାନମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ପଞ୍ଞାୟନ୍ତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ଆୱାସେ ୱସନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସା ଚତୂହି ପଚ୍ଚୟେହି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଆୱାସଦାନସ୍ମିଞ୍ହି ଦିନ୍ନେ ସବ୍ବଦାନଂ ଦିନ୍ନମେୱ ହୋତୀ''ତି। ଭୂମଟ୍ଠକ...ପେ... ନସକ୍କାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ମହାସୁଦସ୍ସନୱତ୍ଥୁନା (ଦୀ। ନି। ୨।୨୪୧ ଆଦୟୋ) ଦୀପେତବ୍ବୋ। ମାତୁକୁଚ୍ଛି ଅସମ୍ବାଧୋୱ ହୋତୀତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଅନ୍ତିମଭୱିକାନଂ ମହାବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ।

ସୀତନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଧାତୁକ୍ଖୋଭୱସେନ ୱା ବହିଦ୍ଧା ଉତୁୱିପରିଣାମୱସେନ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୀତଂ। ଉଣ୍ହନ୍ତି ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପଂ, ତସ୍ସ ଚ ଦୱଦାହାଦୀସୁ ସମ୍ଭୱୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଟିହନ୍ତୀତି ପଟିହନତି। ଯଥା ତଦୁଭୟୱସେନ କାୟଚିତ୍ତାନଂ ଆବାଧୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ କରୋତି। ସୀତୁଣ୍ହବ୍ଭାହତେ ହି ସରୀରେ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯୋନିସୋ ପଦହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ୱାଳମିଗାନୀତି ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦିୱାଳମିଗେ। ଗୁତ୍ତସେନାସନଞ୍ହି ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାୟ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ତେ ପରିସ୍ସୟା ନ ହୋନ୍ତି। ସରୀସପେତି ଯେ କେଚି ସରନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଦୀଘଜାତିକେ ସପ୍ପାଦିକେ ଅଞ୍ଞେ ଚ ତଥାରୂପେ। ମକସେତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ଡଂସାଦୀନଂ ଏତେନେୱ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସିସିରେତି ସୀତକାଲୱସେନ ସତ୍ତାହୱଦ୍ଦଲିକାଦିୱସେନ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସିସିରସମ୍ଫସ୍ସେ। ୱୁଟ୍ଠିୟୋତି ଯଦା ତଦା ଉପ୍ପନ୍ନା ୱସ୍ସୱୁଟ୍ଠିୟୋ ପଟିହନତୀତି ଯୋଜନା।

ୱାତାତପୋ ଘୋରୋତି ରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛାଦୀନଂ ଉମ୍ମୂଲନଭଞ୍ଜନାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା ଘୋରୋ ସରଜଅରଜାଦିଭେଦୋ ୱାତୋ ଚେୱ ଗିମ୍ହପରିଳାହସମୟେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିୟା ଘୋରୋ ସୂରିୟାତପୋ ଚ। ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ପଟିବାହୀୟତି। ଲେଣତ୍ଥନ୍ତି ନାନାରମ୍ମଣତୋ ଚିତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା

ପଟିସଲ୍ଲାଣାରାମତ୍ତଂ। ସୁଖହନ୍ତି ଝୁଉପରିସ୍ସଯାଭାଓେନ ଫାସୁଓିହାରତ୍ତଂ। ଝାଯିତୁନ୍ତି ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତଂ ଉପନିବନ୍ଧିତ୍ୱା ସମାଦହନଓସେନ ଝାଯିତୁଂ। ଓିପସ୍ସିତୁନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଓସେନ ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତୁଂ।

ଓିହାରେତି ପଟିସ୍ସଯୋ। କାରଯେତି କାରାପେଯ୍ୟ। ରମ୍ମେତି ମନୋରମେ। ୱାସଯେତ୍ଥ ବହୁସ୍ସୁତେତି କାରେତ୍ୱା ପନ ଏତ୍ଥ ଓିହାରେସୁ ବହୁସ୍ସୁତେ ସୀଲଓନ୍ତେ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମେ ନିୱାସେଯ୍ୟ। ତେ ନିୱାସେନ୍ତୋ ପନ ତେସଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଯଥା ପଚ୍ଚଯେହି କିଲମଥୋ ନ ହୋତି। ଏୱଂ ଅନ୍ନଞ୍ଚ ପାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥସେନାସନାନି ଚ ଦଦେଯ୍ୟ ଉଜୁଭୂତେସୁ ଅଜ୍ଝାସଯସମ୍ପନ୍ନେସୁ କମ୍ମଫଲାନଂ ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହନେନ ଓିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା। ଇଦାନି ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୂପକାରତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେ ତସ୍ସା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ତେତି ବହୁସ୍ସୁତା। ତସ୍ସାତି ଉପାସକସ୍ସ। ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୀତି ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପନୂଦନଂ ନିଯ୍ୟାନିକଂ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତି। ଯଂ ସୋ ଧମ୍ମଂ ଇଧଞ୍ଞାଯାତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜନେନ ଜାନିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅନାସୱୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯତି।

ଆୱାସେତି ଆୱାସଦାନେ। ଆନିସଂସୋତି ଉଦ୍ରଯୋ। ପୂଜାସକ୍କାରଓସେନ ପଠମଯାମୋ ଖେପିତୋ, ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅପ୍ପାଓସେସୋ ମଜ୍ଝିମଯାମୋ ଗତୋତି ପାଠଇଯଂ ''ବହୁଦେଓ ରତ୍ତି''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଅତିରେକତରଂ ଦିଯଡ୍ଢଯାମ''ନ୍ତି। ସଙ୍ଗହଂ ନାରୋହତି ଓିପୁଲଓିତ୍ଥାରଭାଓତୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଭତ୍ତାନୁମୋଦନାପି ଥୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଦୀଘମଜ୍ଝିମପମାଣାପି ହୋତି। ତଥା ହି ସୁଫୁସିତଂ ଦନ୍ତାୱରଣଂ, ଜିଓ୍ହା ତନୁକା, ଭଓଙ୍ଗପରିୱାସୋ ପରିତ୍ତୋ, ନହି ୱେଗାଯିତଂ, ନହି ଓିତ୍ଥାଯିତଂ, ନହି ଅକ୍ଖାୱଟମନୋ, ସଙ୍ଖଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସମୁପବୂଳ୍ହଂ, ଅପରିକ୍ଖଯା ପଟିସମ୍ଭିଦା।

ସନ୍ଦସ୍ସେତ୍ୱାତିଆଦୀସୁ ସନ୍ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଆୱାସଦାନପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମିଂ କଥଂ କତ୍ୱା। ତତୋ ପରଂ, ମହାରାଜ, ଇତିପି ସୀଲଂ, ଇତିପି ସମାଧି, ଇତିପି ପଞ୍ଞାତି ସୀଲାଦିଗୁଣେ ତେସଂ ସମ୍ମା ଦସ୍ସେତ୍ୱା ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା ଓିଯ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପକାସେତ୍ୱା। ସମାଦପେତ୍ୱାତି ଏୱଂ ସୀଲଂ ସମାଦାତବ୍ବଂ, ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତେନ ଏୱଂ ସମାଧିପଞ୍ଞା ଭାୱେତବ୍ବାତି ଯଥା ତେ ସୀଲାଦିଗୁଣେ ସମ୍ମା ଆଦିଯନ୍ତି, ତଥା ଗଣ୍ହାପେତ୍ୱା। ସମୁତ୍ତେଜେତ୍ୱାତି ଯଥାସମାଦିନ୍ନଂ ସୀଲଂ ସୁଓିସୁଦ୍ଧଂ ହୋତି, ସମଥଓିପସ୍ସନା ଚ ଭାଓିଯମାନା ଯଥା ସୁଟ୍ଠୁ ଓିସୋଧିତା ଉପରୂପରି ଓିସେସାୱହା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ସମୁତ୍ତେଜେତ୍ୱା ନିସାମନଓସେନ ୱୋଦାପେତ୍ୱା। ସମ୍ପହଂସେତ୍ୱାତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ଠିତସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସମ୍ପତି ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣାନିସଂସେହି ଚେୱ ଉପରିଲଦ୍ଧବ୍ବଫଲଓିସେସେହି ଚ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପହଂସେତ୍ୱା ଲଦ୍ଧସ୍ସାସଓସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ତୋସେତ୍ୱା। ଏୱମେତେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସକ୍କରାଜାନୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଭଗଓତୋ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ସାସନେ ଲଦ୍ଧସ୍ସାଦା ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠା ଚ।

ଉପସଗ୍ଗସଦ୍ଦାନଂ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଅଭି-ସଦ୍ଦୋ ଅତି-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋପି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତା''ତି।

ତତ୍ର କିରାତିଆଦି କେଚିୱାଦୋତି ବଦ୍ଧୋପି ନ ହୋତି। ତେନାହ ''ଅକାରଣମେତ''ନ୍ତିଆଦି। କାଯଚିତ୍ତଲହୁତାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଇଦଂ କାଯିକଚେତସିକଅଞ୍ଞଥାଭାୱସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ, ଲହୁତାଦିଉପ୍ପନ୍ନେ ସୱନାନୁତ୍ତରିଯପଟିଲାଭେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବଧମ୍ମତ୍ଥୱେଦସମଧିଗମତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଯଥା , ଯଥାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ସତ୍ଥା ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଅଞ୍ଞତରୋ ୱା ଗରୁଟ୍ଠାନିକୋ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ, ତଥା ତଥା ସୋ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜ''ନ୍ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୨, ୩୫୫; ଅ। ନି। ୫।୨୬)।

ପିଟ୍ଠିୱାତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଉପାଦିନ୍ନସରୀରସ୍ସ ତଥାରୂପତ୍ତା ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଦୁକ୍ଖାନୁବନ୍ଧତ୍ତା। ଅକାରଣଂ ୱା ଏତନ୍ତି ଯେନାଧିପ୍ପାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ, ତମେୱ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଓିୱରିତୁଂ ''ପହୋତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତୁଂ ପହୋତି ଯଥା ତଂ ୱେଳୁୱଗାମକେ। ଏତ୍ତକେ ଠାନେତି ଏତ୍ତକେ ଠାନେ ଠାନଂ ନିପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଯୋଜନା। ତଞ୍ଚ ଖୋତି ୱୁଟ୍ଠାନସଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତେ ଠପନଂ। ଧମ୍ମକଥଂ ସୁଣମାନୋ ଧମ୍ମଗାରୱେନ।

ଅୱସ୍ସୁତସ୍ସାତି ଅୱସ୍ସୁତଭାୱସ୍ସ ରାଗାଦିଓସେନ। ଅୱସ୍ସୁତସ୍ସ କାରଣନ୍ତି ତିନ୍ତଭାୱକାରଣଂ। କିଲେସାଧିମୁଚ୍ଚନେନାତି କିଲେସଓସେନ ପରିପ୍ଫନ୍ଦିତଓସେନ। ନିବ୍ବାପନଂ ଓିଯାତି ୱୂପସମୋ ଓିଯ। ନିବ୍ବିସେୱନାନନ୍ତି ପରିପ୍ଫନ୍ଦନରହିତାନଂ।

ଅୱସ୍ସୁତପରିଯାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୪।ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମାନନ୍ତି ଦୁକ୍ଖକାରଣାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଦୁକ୍ଖସମ୍ଭଵଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ କିଂ ଦୁକ୍ଖଂ, କା ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମାତି ତଦୁଭଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଚସୁ ହୀ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତେତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ଦୁକ୍ଖସମ୍ଭଵଧମ୍ମତ୍ତାତି ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣତ୍ତା। ଅସ୍ସାତି ତେନ। କରଣେ ହେତଂ ସାମିଵଚନଂ। କାମେତି ଵତ୍ଥୁକାମେ କିଲେସକାମେ ଚ। ପୁନ ଅସ୍ସାତି ସାମିଅତ୍ଥେ ଏଵ ସାମିଵଚନଂ। ଚାରନ୍ତି ଚିତ୍ତାଚାରଂ। ଵିହାରନ୍ତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରପ୍ପଵତ୍ତିଚାରଵିହାରଂ। ‘‘ଏକଟ୍ଠା’’ତି ଚ ଵଦନ୍ତି। ତେନେଵ ହି ‘‘ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଚରନ୍ତଂ’’ଇଚ୍ଚେଵ ଵୁତ୍ତଂ। ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ଚ ଵୀଥିଚିତ୍ତପ୍ପଵତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଵ ତଦାରମ୍ମଣଜଵନଵାରା ଅନୁ ଅନୁ ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ପକ୍ଖନ୍ଦନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କସିଗୋରକ୍ଖାଦିଵସେନପି କାମାନଂ ପରିଯେସନଦୁକ୍ଖଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଦାଯତୀତି ଦାଯୋ, ଵନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଟଵି’’ନ୍ତି। କଣ୍ଟକଗବ୍ଭନ୍ତି ଓଵରକସଦିସଂ ଵନଂ। ନାମପଦଂ ନାମ କିରିଯାପଦାପେକ୍ଖନ୍ତି ‘‘ଵିହରୀ’’ତି ଵଚନସେସେନ କିରିଯାପଦଂ ଗଣ୍ହାତି।

ଦନ୍ଧାଯିତତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନକିଲେସାନଂ ଅଵଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତାଯା’’ତିଆଦି। ତାଯାତି ସତିଯା। କାଚି କିଲେସାତି ଚୁଦ୍ଦସଵିଧେ ଚିତ୍ତସ୍ସ କିଚ୍ଚେ ଜଵନକିଚ୍ଚେ ଏଵ ଚିତ୍ତକିଲେସାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ତଥା ଵୁତ୍ତଂ। ନିଗ୍ଗହିତାଵ ହୋନ୍ତି ପଵତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଵସେନ। ତେନାହ ‘‘ନ ସଣ୍ଠାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତୀ’’ତି। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସ୍ମିନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ତସ୍ସ ପଠମଂ ଗହିତତାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ତେନ ନଯେନ ସେସଦ୍ୱାରାନିପି ଗହିତାନେଵ ହୋନ୍ତି। ରାଗାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ପଠମଜଵନଵାରେ। ସତିସମ୍ମୋସେନ ‘‘କିଲେସା ମେ ଉପ୍ପନ୍ନା’’ତି ଞତ୍ୱା ତଥା ପଚ୍ଚାମାସସତିଯା ଲଦ୍ଧନତୋ। ତେନାହ – ‘‘ଅନଚ୍ଛରିଯଂ ଚେତ’’ନ୍ତି। ଆଵଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ଅଯୋନିସୋ ଆଵଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଆଵଜ୍ଜନାଦୀସୂତି ତତୋ ଏଵ ଅଯୋନିସୋ ଆଵଜ୍ଜନାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ସ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ପଚ୍ଚଯସିଦ୍ଧିଯା ସମ୍ପତ୍ତଂ ପଵତ୍ତନାରହଂ। ନିଵତ୍ତେତ୍ୱାତି ଦୁତିଯଜଵନଵାରେପି କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଂ ନିଵତ୍ତେତ୍ୱା। କଥଂ ପନସ୍ସ ଏଵଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ସକ୍କାତି ଆହ ‘‘ଆରଦ୍ଧଵିପସ୍ସକାନଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ଭାଵନାପଟିସଙ୍ଖାନେତି ଭାଵନାଯଂ ପଟିସଙ୍ଖାନେ ଚ ଯୋଗିନୋ ପତିଟ୍ଠିତଭାଵୋ। ତସ୍ସ ଅଯମାନିସଂସୋ – ଯଂ ପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଲଦ୍ଧୋକାସାପି କିଲେସା ପୁବ୍ବେ ପଵତ୍ତଭାଵନାନୁଭାଵେନ ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତା ତଥା ତଥା ନିଗ୍ଗହିତା ଏଵ ହୁତ୍ୱା ନିଵତ୍ତନ୍ତି, କୁସଲା ଧମ୍ମାଵ ଲଦ୍ଧୋକାସା ଉପରୂପରି ଵଡ୍ଢନ୍ତି।

ଅଭିହଟ୍ଠୁନ୍ତି ଅଭିହରିତ୍ୱା। ଅନୁଦହନ୍ତୀତି ଅନୁଦହନ୍ତା ଵିଯ ହୋନ୍ତି। ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଅନାଵଜ୍ଜନ୍ତେତି ଅନିଵତ୍ତନ୍ତେ ସାମଞ୍ଞତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଵିପସ୍ସନାବଲମେଵ ଦୀପିତଂ ମଗ୍ଗଫଲାଧିଗମସ୍ସ ଅଜୋତିତତ୍ତା।

ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କିଂସୁକୋପମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୨୪୫। ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିଵସେନ ଵିଵିଧଦସ୍ସନନ୍ତି କିଚ୍ଚଵସେନ ନାନାଦସ୍ସନଂ ହୋତୀତି ଵୁତ୍ତଂ, ‘‘ଦସ୍ସନନ୍ତି ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନ’’ନ୍ତି । ତଯିଦଂ ଉପରିମଗ୍ଗେସୁ ଭାଵନାପରିଯାଯସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ। ତେନାହ ‘‘ପଠମମଗ୍ଗୋ ହୀ’’ତିଆଦି । କୋଚି ଯଥାଵୁତ୍ତଂ ଅଵିପରୀତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣକରଣସ୍ସ ଵସେନ ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗଂ ଆସଙ୍କେଯ୍ଯାତି ତଂ ନିଵତ୍ତେତୁଂ ‘‘ଗୋତ୍ରଭୂ ପନା’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ନ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଏତ୍ଥ ରାଜଦସ୍ସନଂ ଉଦାହରନ୍ତି। ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ଦସ୍ସନମେଵ ଯଥାଵୁତ୍ତେନଟ୍ଠେନ, ଭାଵନାପରିଯାଯୋ ପନ ଉପରି ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗାନଂ ପଠମମଗ୍ଗୋପାଯସ୍ସ ଭାଵନାକାରେନ ପଵତ୍ତନତୋ। ଦସ୍ସନଂ ଵିସୁଦ୍ଧି ଏତ୍ଥାତି ଦସ୍ସନଵିସୁଦ୍ଧିକଂ, ନିବ୍ବାନଂ। ଫସ୍ସାଯତନଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଫସ୍ସାଯତନକମ୍ମଟ୍ଠାନିକୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି ପଦେସୁ।

ପଦେସସଙ୍ଖାରେସୂତି ସଙ୍ଖାରେକଦେସେସୁ। ହେଟ୍ଠିମପରିଚ୍ଛେଦେନ ପଥଵିଆଦିକେ ଧମ୍ମମତ୍ତେ ଦିଟ୍ଠେ ରୂପପରିଗ୍ଗହୋ, ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦିକେ ତଂସହଗତଧମ୍ମମତ୍ତେ ଦିଟ୍ଠେ ଅରୂପପରିଗ୍ଗହୋ ଚ ସିଜ୍ଝତୀତି ଵଦନ୍ତି।

ଅଧିଗତମଗ୍ଗମେଵ କଥେସୀତି ଯେନ ମୁଖେନ ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସଂ ଅକାସି, ତମେଵସ୍ସ ମୁଖଂ କଥେସି। ଅଯଂ ପନାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଇମେସନ୍ତି ଫସ୍ସାଯତନକମ୍ମଟ୍ଠାନିକପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧକମ୍ମଟ୍ଠାନିକାନଂ ଵଚନଂ। ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ସମେତୀ’’ତି ଵତ୍ୱା ତମେଵତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କରୋତି ‘‘ପଠମେନା’’ତିଆଦିନା। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଵିମୁତ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅଭାଵା ‘‘ନିପ୍ପଦେସେସୂ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥେଵାତି ଯଥେଵ ଫସ୍ସାଯତନକମ୍ମଟ୍ଠାନିକଂ, ତଥେଵ ତଂ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧକମ୍ମଟ୍ଠାନିକଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା।

ସମପ୍ପଵତ୍ତା ଧାତୁଯୋତି ରସାଦଯୋ ସରୀରଧାତୁଯୋ ସମପ୍ପଵତ୍ତା, ନ ଵିସମାକାରସଣ୍ଠିତା ଅହେସୁଂ। ତେନାହ ‘‘କଲ୍ଲସରୀରଂ ବଲପ୍ପତ୍ତ’’ନ୍ତି। ‘‘ଅତୀତା ସଙ୍ଖାରା’’ତିଆଦି ଵିପସ୍ସନାଭିନିଵେସଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମସନଂ ସଙ୍ଖତ୍ତକମେଵ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ଚାରିଭୂମିନ୍ତି ଗୋଚରଟ୍ଠାନଂ।

କାରକଭାଓନ୍ତି ଭାଓନାନୁଯୁଞ୍ଜନଭାଓଂ। ପଣ୍ଡୁରୋଗପୁରିସୋତି ପଣ୍ଡୁରୋଗୀ ପୁରିସୋ। ଅରିଟ୍ଠନ୍ତି ସୁତ୍ତଂ। ଭେସଜ୍ଜଂ କତ୍ୱାତି ଭେସଜ୍ଜପଯୋଗଂ କତ୍ୱା। କରିସ୍ସାମୀତି ଭେସଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସାମି। ଝାମଥୁଣୋ ୱିଯାତି ଦଡ୍ଢଥୁଣୋ ୱିଯ ଖାରକଜାଲନଦ୍ଧତ୍ତା ତରୁଣମକୁଲସନ୍ତାନସଞ୍ଛନ୍ନତ୍ତା।

ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରଗାମେତି ଦକ୍ଖିଣଦ୍ୱାରସମୀପେ ଗାମେ। ଲୋହିତକୋତି ଲୋହିତୱଣ୍ଣୋ। ଓଚିରକଜାତୋତି ଜାତଓଲମ୍ବମାନଚିରକୋ ୱିଯ। ଆଦିନ୍ନସିପାଟିକୋତି ଗହିତଫଲପୋତକୋ। ସନ୍ଦଚ୍ଛାଯୋତି ବହଲଚ୍ଛାଯୋ। ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ସାଖା ଅୱିରଳା ଘନପତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତା, ତସ୍ମା ଛାଯାପିସ୍ସ ତାଦିସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସନ୍ଦଚ୍ଛାଯୋ ନାମ ସଂସନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତଚ୍ଛାଯୋ''ତି, ଘନଚ୍ଛାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତିଆଦି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ।

ଯେନଯେନାକାରେନ ଅଧିମୁତ୍ତାନନ୍ତି ଛଫସ୍ସାଯତନାଦିମୁଖେନ ଯେନ ଯେନ ୱିପସ୍ସନାଭିନିୱେସେନ ୱିପସ୍ସନ୍ତାନଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅଧିମୁତ୍ତାନଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ପରିଞ୍ଞାତିସମଯାଦିସିଦ୍ଧିଯା। ତେନ ତେନେୱାକାରେନାତି ଅତ୍ତନାଧିମୁତ୍ତାକାରେନ। ଇଦାନି ତଂ ତଂ ଆକାରଂ ଉପମାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଇଦନ୍ତି ନଗରୋପମଂ। ତଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖିତନ୍ତି କିଂସୁକୋପମଦୀପିତଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ସଚେ ସଲ୍ଲକ୍ଖିତଂ। ଅସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥନ୍ତି ଯଥାସଲ୍ଲକ୍ଖିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱସେନ ଲଦ୍ଧୱିସେସସ୍ସ ଉପବ୍ରୂହନାଯ। ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ। ଚୋରାସଙ୍କା ନ ହୋନ୍ତି ମଜ୍ଝିମଦେସରଜ୍ଜସ୍ସ ପସନ୍ନଭାୱତୋ। ତିପୁରିସୁବ୍ବେଧାନୀତି ଉବ୍ବେଧେନ ତିପୁରିସପ୍ପମାଣାନି ନାନାଭିତ୍ତିୱିଚିତ୍ତାନି ଥମ୍ଭାନଂ ଉପରି ୱିୱିଧମାଲାକମ୍ମାଦିୱିଚିତ୍ତଧନୁରାକାରଲକ୍ଖିତାନି ମନୋରମାନି। ତେନାହ ''ନଗରସ୍ସ ଅଲଙ୍କାରତ୍ଥ''ନ୍ତି। ନଗରଦ୍ୱାରସ୍ସ ଥିରଭାୱାପାଦନୱସେନ ଠପେତବ୍ବତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ଚୋରନିୱାରଣତ୍ଥାନିପି ହୋନ୍ତିଯେୱା''ତି। ପିଟ୍ଠସଙ୍ଘାତସ୍ସାତି ଦ୍ୱାରବାହସ୍ସ। ''ଇମେ ଆୱାସିକା, ଇମେ ଆଗନ୍ତୁକା, ତତ୍ଥାପି ଚ ଇମେହି ନଗରସ୍ସ ନଗରସାମିକସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥୋ। ଇମେସଂ ୱସେନ ଅନତ୍ଥୋ ସିଯା''ତି ଜାନନଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଅଞ୍ଞାତନିୱାରଣେ ପଟୁଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥକିଚ୍ଚେ ତଙ୍ଖଣୁପ୍ପଜ୍ଜନକପଟିଭାନସଙ୍ଖାତାଯ।

ରଞ୍ଞା ଆଯୁତ୍ତୋ ନିଯୋଜିତୋ ରାଜାଯୁତ୍ତୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ରଞ୍ଞୋ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚେ ଠପିତପୁରିସୋ। କତିପାହେଯେୱାତି କତିପଯଦିୱସେଯେୱ ଅକିଚ୍ଚକରଣେନ ତସ୍ସ ଠାନଂ ୱିବ୍ଭମୋ ଜାତୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – ''ସବ୍ବାନି ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନାଦୀନି ହାରେତ୍ୱା''ତି।

ସୀସମସ୍ସ ଛିନ୍ଦାହୀତି ସୀସଭୂତଂ ଉତ୍ତମଙ୍ଗଟ୍ଠାନିଯଂ ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ରାଜକିଚ୍ଚଂ ଛିନ୍ଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞଥା ତସ୍ସ ପାକତିକେ ଅତ୍ଥେ ଗଯ୍ହମାନେ ପାଣାତିପାତୋ ଆଣତ୍ତୋ ନାମ ସିଯା। ନ ହି ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ତାଦିସଂ ଆଣାପେତି, ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତତୋ ନିୱାରକତ୍ତା। ଅଥ ୱା ଛିନ୍ଦାହୀତି ମମ ଆଣାଯ ଅସ୍ସ ସୀସଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିଯ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେହି, ଏୱଂ ସୋ ତତ୍ଥୋୱାଦପଟିକରଉପତ୍ତୋ ଓଦମେଯ୍ୟାତି, ତଥା ଚେୱ ଉପରି ପଟିପତ୍ତି ଆଗତା। ତତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚନ୍ତିମନଗରେ।

ଉପ୍ପନ୍ନେନାତି ସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନେନ।

ତସ୍ସେୱାତି ସକ୍କାଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ନଗରସ୍ସ ''ଦ୍ୱାରାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ''ସୀଘଂ ଦୂତଯୁଗ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାତି ଯୋଜନା। ହଦଯୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ସିଙ୍ଘାଟକଭାୱେନ ଗହିତତ୍ତା ''ହଦଯୱତ୍ଥୁସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତାନଂ ମହାଭୂତାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁରୂପମେୱ ଗହେତବ୍ବଂ, ତଦେୱେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା କସ୍ମା ମହାଭୂତଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଆହ ''ୱତ୍ଥୁରୂପସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ଯାଦିସୋତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ୱସେନ ଯାଦିସୋ ଏୱ ପୁବ୍ବେ ଆଗତୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୋ। ''ଅଯମ୍ପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ତାଦିସୋ ଏୱା''ତି ୱତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ''ଯଥାଗତମଗ୍ଗୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇଦଂ ତାୱେତ୍ଥାତି ଏତ୍ଥ ଏତସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥଂ ଆଭତାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତୌପମାଯ ଇଦଂ ସଂସନ୍ଦନଂ।

ଇଦଂ ସଂସନ୍ଦନନ୍ତି ଇଦାନି ୱକ୍ଖମାନଂ ଉପମାଯ ସଂସନ୍ଦନଂ। ନଗରସାମିଉପମା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିପତ୍ତଂ ଖୀଣାସୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆଭତା। ସିଙ୍ଘାଟକୂପମା ଚତୁମହାଭୂତୱସେନ ଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିପତ୍ତଂ ଖୀଣାସୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଆଭତାତି ଯୋଜନା। ''ଚତୁସଚ୍ଚମେୱ କଥିତ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତାନି ସଚ୍ଚାନି ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସକଲେନପି ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ନଗରସମ୍ଭାରୋ ଛଦ୍ୱାରାଦଯୋ। ତେନ ହି ଛଫସ୍ସାଯତନାଦଯୋ ଉପମିତା। ତେ ପନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଯାପନ୍ନାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନଗରସମ୍ଭାରେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚମେୱ କଥିତ''ନ୍ତି।

କିଂସୁକୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ୱୀଣୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୬।ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ୱା ଭିକ୍ଖୁନିୟା ୱାତି କାମଂ ପାଠଇଯଂ ପରିସାଦ୍ୱଯମେୱ ଗହିତଂ, ସେସପରିସାନଂ ପନ ତଦଞ୍ଞେସମ୍ପି ଦେୱମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ସବ୍ବସାଧାରଣୋୱାଯଂ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଉପମାପୁବ୍ବକଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ନାମା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଯଜନ୍ତୋତି ଦଦନ୍ତୋ। ୱିନ୍ଦିତବ୍ବୋତି ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ, ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛନ୍ଦୋତି ତଣ୍ହାଛନ୍ଦୋ। ତେନାହ – ''ଦୁବ୍ବଲତଣ୍ହା ସୋ ରଞ୍ଜେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀ''ତି। ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକା ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନା। ସା ହି ଅନାସେୱନତ୍ତା ମନ୍ଦା। ସୋତି ଛନ୍ଦୋ। ରଞ୍ଜେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଲଦ୍ଧାସେୱନତ୍ତା। ଦୋସୋ ନାମ ଚିତ୍ତଦୂସନତ୍ତା। ତାନୀତି ଦଣ୍ଡାଦାନାଦୀନି। ତମ୍ମୂଲକାତି ଲୋଭମୂଲକା ତାୱ ମାଯାସାଠେଯ୍ୟମାନାତିମାନଦିଟ୍ଠିଚାପଲାଦଯୋ, ଦୋସମୂଲକା ଉପନାହମକ୍ଖପଲାସିସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯଥମ୍ଭସାରମ୍ଭାଦଯୋ, ମୋହମୂଲକା ଅହିରିକ-ଅନୋତ୍ତପ୍ପ-ଥିନମିଦ୍ଧୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚ-ୱିପରୀତମନସିକାରାଦଯୋ, ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି ତଂମୂଲକତ୍ତା। ଯସ୍ମା ପନ ସବ୍ବେପି ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦପରିଯାପନ୍ନା ଏୱ, ତସ୍ମା ତେସମ୍ପେତ୍ଥ ଗହିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଛନ୍ଦୋ ରାଗୋତି ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭାଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସଭଯୋ। ଭେରୱଟ୍ଠେନ ସପ୍ପଟିଭଯୋ। କୁସଲପକ୍ଖସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନଟ୍ଠେନ ସକଣ୍ଟକୋ। କୁସଲଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେହି ଦୁରୱଗାହଟ୍ଠେନ ସଗହନୋ। ଭୱସମ୍ପତ୍ତିଭୱନିବ୍ବାନାନଂ ଅପ୍ପଦାନଭାୱତୋ ଉମ୍ମଗ୍ଗୋ। ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିମଗ୍ଗତ୍ତା କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ। ଇରିଯନାତି ୱତ୍ତନା ପଟିପଜ୍ଜନା। ଦୁଗ୍ଗତିଗାମିତାଯ କିଲେସୋ ଏୱ କିଲେସମଗ୍ଗୋ। ନ ସକ୍କା ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଂ ଗନ୍ତୁଂ କୁତୋ ନିବ୍ବାନଗମନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅସୁଭାୱଜ୍ଜନାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅନିଚ୍ଚମନସିକାରାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚିତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତତି ସରାଗଚିତ୍ତଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଟିପକ୍ଖମନସିକାରେନ ୱିନୋଦିତତ୍ତା। ମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେତି ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖଟ୍ଠାନିଯେ ଆରମ୍ମଣେ। ଉଦ୍ଦେସ...ପେ... ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସାତି ଉଦ୍ଦିସାପନୱସେନ ଉଦ୍ଦେସଂ, ପରିପୁଚ୍ଛାପନୱସେନ ପରିପୁଚ୍ଛଂ, ଗରୂନଂ ସନ୍ତିକେ ୱସନୱସେନ ଗରୁୱାସଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ଚିତ୍ତନ୍ତି ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଞାଣଚରିଯ-ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣ-ପଞ୍ଞୱନ୍ତ-ପୁଗ୍ଗଲସେୱନୱସେନ ତଦଧିମୁତ୍ତିସିଦ୍ଧିଯା ଅଞ୍ଞାଣଚିତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତତି।

ଯଥା ''ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲଂ ପୁଞ୍ଞ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦), ଏୱଂ କିଟ୍ଠସମ୍ଭୱତ୍ତା ''କିଟ୍ଠ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ''କିଟ୍ଠନ୍ତି କିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନସସ୍ସ''ନ୍ତି।

ଘଟାତି ସିଙ୍ଗଯୁଗଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସିଙ୍ଗାନଂ ଅନ୍ତରେ''ତି। ଘଟାତି ଗୋଣାଦୀନଂ ସିଙ୍ଗନ୍ତରଟ୍ଠସ୍ସ ସମଞ୍ଞାତି ୱଦନ୍ତି। ନାସାରଜ୍ଜୁକେତି ନାସାରଜ୍ଜୁପାତଟ୍ଠାନେ।

ଦମେତି ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ନିୱାରେତି। ନନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ଯଂ ସୁତ୍ତଂ ସୁଭାସିତଂ ମଯା। ତଦସ୍ସାତି ତଦା ଅସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ। ଆରମ୍ମଣେତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣେ।

ସୁଦୁଜିତନ୍ତି ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱକରଣେନ ଜିତଂ। ସୁତଜିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଦୂରକରଣେନ ଜିତଂ, ତଥାଭୂତଞ୍ଚ ତଜ୍ଜିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଭୂତୋ ଗୋଚରୋ। କମ୍ମଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣଞ୍ହି ବହିଦ୍ଧାରୂପାଦିଆରମ୍ମଣୱିଧୁରତାଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମଥୋ ଅନୁରକ୍ଖଣଂ ଏତସ୍ସାତି ସମଥାନୁରକ୍ଖଣଂ। ଯଥା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସୀଲଂ ସମଥାନୁରକ୍ଖଣଂ ହୋତି, ତଥା କଥିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସୀଲଂ ସମଥସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ଏୱଂ ସମଥୋପି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋତି।

ୱାଦିଯମାନାଯ ୱୀଣାଯ। ଚିତ୍ତଂ ରଞ୍ଜେତୀତି ରଜ୍ଜନେନ। ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯତାଯ ଚିତ୍ତଂ ବନ୍ଧତୀତି ବନ୍ଧନୀଯୋ। ୱେଟ୍ଠକେତି ତନ୍ତୀନଂ ଆସଜ୍ଜନୱେଟ୍ଠକେ। କୋଣନ୍ତି କୱଣତୋ ୱୀଣାଯ ସଦ୍ଦକରଣତୋ କୋଣନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ଦାରୁଦଣ୍ଡଂ ସିଙ୍ଗାଦୀସୁ ଯେନ କେନଚି କତଂ ଘଟିକଂ। ତେନାହ ''ଚତୁରସ୍ସଂ ସାରଦଣ୍ଡକ''ନ୍ତି।

ଯସ୍ମା ସୋ ରାଜା ରାଜମହାମତ୍ତୋ ୱା ସଦ୍ଦଂ ଯଥାସଭାୱତୋ ନ ଅଞ୍ଞାସି, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ଅଜାନନାକାରମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସଦ୍ଦଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅସତୀ କିରାଯନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଯଥାଲିଙ୍ଗମେୱ ୱଦନ୍ତୋ ''ଅସା''ତି ଆହ। ''ଅସତୀତି ଲାମକାଧିୱଚନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ

ପୟୋଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅସା ଲୋକିତ୍ଥିୟୋ ନାମା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଲୋକେ ଇତ୍ଥିୟୋ ନାମ ଅସତିୟୋତି ଅତ୍ଥୋ, ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ୱେଲା ତାସଂ ନ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ପକତିୟା ଲୋକେ ଜେଟ୍ଠଭାତା କନିଟ୍ଠଭାତା ମାତୁଲୋତିଆଦିକା ୱେଲା ମରିୟାଦା ତାସଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ସାରତ୍ତା ଚ ପଗବ୍ଭା ଚ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସଂୟୋଗୱସେନ ୱିନିୟୋଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କଥଂ? ସିଖୀ ସବ୍ବଘସୋ ୟଥା। ତେନେୱାହ –

‘‘ସବ୍ବା ନଦୀ ୱଙ୍କଗତୀ, ସବ୍ବେ କଟ୍ଠମୟା ୱନା;

ସବ୍ବିତ୍ଥିୟୋ କରେ ପାପଂ, ଲଭମାନେ ନିୱାତକେ’’ତି। (ଜା। ୨।୨୧।୩୦୮);

ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ତନ୍ତିବଦ୍ଧଂ ଚତୁରସ୍ସଅମ୍ବଣୱାଦିତାଦୀନି। ୱୀଣା ୱିୟ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନେକଧମ୍ମସମୂହଭାୱତୋ। ରାଜା ୱିୟ ୟୋଗାୱଚରୋ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଧମ୍ମଗୱେସକତ୍ତା। ଅସ୍ସାତି ୟୋଗାୱଚରସ୍ସ।

ନିରୟାଦିତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ମିମ୍ପି ଗତି-ସଦ୍ଦୋ ୱତ୍ତତି। ତତୋ ୱିସେସନତ୍ଥଂ ‘‘ଗତିଗତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ, ରୂପରୂପ’’ନ୍ତି ଚ ୟଥା, ଗତିସଞ୍ଞିତଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ‘‘ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ସଂସରତି ୱତ୍ତତୀ’’ତି। ସଞ୍ଜାୟନପଦେସୋ ଏୱ ଗତୀତି ସଞ୍ଜାତିଗତି।

ତଂ ପନ ଗତିଂ ସତ୍ତାନଂ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖସ୍ସ ଗବ୍ଭାସୟସ୍ସ ୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅୟମସ୍ସ କାୟୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ସଲକ୍ଖଣଂ ଗତି ନିଟ୍ଠା, ତତୋ ପରଂ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ନତ୍ଥୀତି ସଲକ୍ଖଣଗତି। ଅଭାୱୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତାଭାୱୋ। ସନ୍ତାନୱିଚ୍ଛେଦୋ ୱିଭୱଗତି ତଂନିଟ୍ଠାନଭାୱା। ଭେଦୋତି ଖଣନିରୋଧୋ, ଇଧାପି ତଂନିଟ୍ଠାନତାୟେୱ ପରିୟାୟୋ। ୟାୱ ଭୱଗ୍ଗାତି ୟାୱ ସବ୍ବଭୱଗ୍ଗା। ସଲକ୍ଖଣୱିଭୱଗତିଭେଦଗତିୟୋ ‘‘ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି ଇମିନାୱ ପକାସିତାତି ନ ଗହିତା। ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ନ ହୋତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା।

ସୀଲଂକଥିତଂ ରୂପାଦୀସୁ ଛନ୍ଦାଦିନିୱାରଣସ୍ସ କଥିତତ୍ତା। ମଜ୍ଝେ ସମାଧିଭାୱନା କଥିତା ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ସନ୍ତିଟ୍ଠତି…ପେ… ସମାଧିୟତୀ’’ତି ଜୋତିତତ୍ତା। ପରିୟୋସାନେ ଚ ନିବ୍ବାନଂ କଥିତଂ ‘‘ୟମ୍ପିସ୍ସ…ପେ… ନ ହୋତୀ’’ତି ୱଚନତୋ।

ୱୀଣୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଛପ୍ପାଣକୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୭।ୱଣସରୀରୋତି ୱଣିତସରୀରୋ। ପକ୍କତ୍ତାତି କୁଥିତତ୍ତା। ସରଦଣ୍ଡେସୁ ସରସମଞ୍ଞାତି କଣ୍ଡ-ସଦ୍ଦୋ ସରପରିୟାୟୋତି ଆହ – ‘‘ସରୱନନ୍ତି କଣ୍ଡୱନ’’ନ୍ତି। ଅରୁଗତ୍ତୋ…ପେ… ୱେଦିତବ୍ବୋ ଗୁଣସରୀରସ୍ସ ଖଣ୍ଡଛିଦ୍ଦସୀଲାଦୀହି ହେଟ୍ଠା ମଜ୍ଝେ ଉପରିଭାଗେ ଚ ଭେଦୱିସମଚ୍ଛିନ୍ନୱିକାରଦୋସତ୍ତା। ଏତ୍ଥ କୁସା ‘‘କଣ୍ଟକା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା କଣ୍ଟକସଦିସତ୍ତା, କୁସତିଣାନଂ ଏୱ ୱା ୱୁତ୍ତାକାରପଦେସୋ ‘‘କୁସକଣ୍ଟକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

ଗାମୱାସୀନଂ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନାତି ନାରହୋୱ ହୁତ୍ୱା ତେସଂ କାରାନଂ ପଟିଗ୍ଗହଣୱସେନ ପୀଳନଟ୍ଠେନ।

ପକ୍ଖିନ୍ତି ହତ୍ଥିଲିଙ୍ଗସକୁଣଂ। ତସ୍ସ କିର ହତ୍ଥିସୋଣ୍ଡସଦିସଂ ମୁଖଂ, ତସ୍ମା ‘‘ହତ୍ଥିସୋଣ୍ଡସକୁଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସ୍ସଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ରଜ୍ଜୁୟା ୟଥାବଦ୍ଧଂ ଏୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେୟ୍ୟ।

ଭୋଗେହୀତି ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଭୋଗେହି। ମଣ୍ଡଲଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ୟଥା ସରୀରଂ ମଣ୍ଡଲାକାରେନ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ କତ୍ୱା। ସୁପିସ୍ସାମୀତି ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମିସ୍ସାମି। ଡେତୁକାମୋତି ଉପ୍ପତିତୁକାମୋ। ଦିସା ଦିସନ୍ତି ଦିସତୋ ଦିସଂ।

ଛ ପାଣକା ୱିୟ ଛ ଆୟତନାନି ନାନଜ୍ଝାସୟତ୍ତା, ନାନଜ୍ଝାସୟତା ଚ ନେସଂ ନାନାୱିସୟନିନ୍ନତାୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଦଳ୍ହରଜ୍ଜୁ ୱିୟ ତଣ୍ହା ତେସଂ ବନ୍ଧନତୋ। ମଜ୍ଝେ ଗଣ୍ଠି ୱିୟ ଅୱିଜ୍ଜା ବନ୍ଧନସ୍ସ ଦୁବ୍ବିନିମ୍ମୋଚନହେତୁତୋ। ଆରମ୍ମଣଂ ବଲୱଂ ହୋତି ମନୁଞ୍ଞଭାୱେନ ଚେୱ ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଭିନିୱେସସ୍ସ ଦଳ୍ହଭାୱେନ ଚ।

ସରିକ୍ଖକେନ ୱା ଉପମାୟ ଆହରଣପଚ୍ଚୋ। ଅପ୍ପନାତି ସଂସନ୍ଦନା। ପାଠଇୟଂୟେୱ ଅପ୍ପିତା ଉପମା ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ’’ତିଆଦିନା। ରୂପଚିତ୍ତାଦିୱିସମନିନ୍ନତ୍ତା ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିସମଜ୍ଝାସୟତା। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି।

କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦକୂପକେତି କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦସଙ୍ଖିତେ ଆୱାଟେ। ତସ୍ମାତି ସୋତସ୍ସ। ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଉପନିସ୍ସଯୋ ହୋତି ତେନ ୱିନା ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ‘‘ଅଜଟାକାସୋପି ୱଟ୍ଟତି ଏୱା’’ତି ୱଦ୍ଧା ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନ୍ତୋଲେଣସ୍ମି’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧାତୁପରମ୍ପରା ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋତି ଭୂତପରମ୍ପରାସଙ୍ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ।

ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଏୱଂ ଭୂତପରମ୍ପରାୱସେନ ସଦ୍ଦେ ସୋତପଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତେ। ସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରତା ହୋତି ସୋତସ୍ସ। ଘାନାଦୀନଂ ୱିଯ ‘‘ଦୂରେ ସଦ୍ଦୋ’’ତି ଜାନନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ସମ୍ପତ୍ତଗାହିଭାୱତୋ। ତଥା ତଥା ଜାନନାକାରୋ ହୋତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଗହଣାକାରୱିସେସତୋ। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପୱତ୍ତି ପନ ଉଭଯତ୍ଥ ସମାନାୱ। ଦୂରେ ଠିତୋପି ସଦ୍ଦୋ ତାଦିସେ ଠାନେ ପଟିଘୋସାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଅଯୋକନ୍ତୋ ୱିଯ ଅଯୋଚଲନସ୍ସାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଧମ୍ମତାତି ଧମ୍ମସଭାୱୋ, ସଦ୍ଦସ୍ସ ସୋ ସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ତତୋ ସୱନଂ ହୋତି ଆକାସସଙ୍ଖିତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯସ୍ସ ଲଦ୍ଧୂନତୋ। ଯଦି ପନ ସୋତଂ ସମ୍ପତ୍ତଗାହୀ ସିଯା, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସଦ୍ଦୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ ନ ସିଯା। ପଟ୍ଠାନେ ଚ ଅୱିସେସେନ ‘‘ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ବହିଦ୍ଧା ଚ ଚିତ୍ତଜସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ ନତ୍ଥି। ଅଥ ୱା ଚିତ୍ତଜୋ ସଦ୍ଦୋ ଧାତୁପରମ୍ପରାଯ ସୋତପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତି, ନ ସୋ ଚିତ୍ତଜୋ ସଦ୍ଦୋ, ଯୋ ପରମ୍ପରାଯ ପୱତ୍ତୋ। ଉତୁଜୋ ହି ସୋ, ତସ୍ମା ଯଥୁପ୍ପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦୋ, ତତ୍ଥ ଠିତୋୱ ସୋତପସାଦସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରମେୱେତ’’ନ୍ତି।

ତଦା ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତତଂ ଆପଜ୍ଜତି ପରିସ୍ସଯାନଂ ଅଭାୱତୋ। ନାସଚ୍ଛିଦ୍ଦସଙ୍ଖାତଆକାସସନ୍ନିସ୍ସଯେ ୱତ୍ତନତୋ ଘାନଂ ଆକାସଜ୍ଝାସଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱାତେନ ୱିନା ଗନ୍ଧଗହଣସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ ୱାତୂପନିସ୍ସଯଗନ୍ଧଗୋଚରଂ। ତେନାହ ‘‘ତଥା ହୀ’’ତିଆଦି।

ଗାମତୋ ଲଦ୍ଧବ୍ବଂ ଆହାରଂ ଗାମଂ, ତନ୍ନିନ୍ନତାଯ ଗାମଜ୍ଝାସଯତା ୱୁତ୍ତା। ତଥା ହି ଜୀୱିତନିମିତ୍ତଂ ରସୋ ଜୀୱିତଂ, ତସ୍ମିଂ ନିନ୍ନତାଯ ତଂ ଅୱ୍ହାଯତୀତି ଜିୱ୍ହା। ନ ସକ୍କା ଖେଳେନ ଅତେମିତସ୍ସ ରସଂ ଜାନିତୁଂ, ତସ୍ମା ଆପୋସନ୍ନିସ୍ସିତରସାରମ୍ମଣା ଜିୱ୍ହାତି।

ଆମକସୁସାନତୋ ବହି। ଉପାଦିଣ୍ଣକଜ୍ଝାସଯୋତି ଉପାଦିଣ୍ଣକନିନ୍ନୋ। କାଯପସାଦସନ୍ନିସ୍ସଯଭୂତାଯ ପଥୱିଯା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣେ ଘଟିତେ ଏୱ ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଥୱୀସନ୍ନିସ୍ସିତଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣୋ’’ତି। ତଥା ହୀତିଆଦି କାଯସ୍ସ ଉପାଦିଣ୍ଣକଜ୍ଝାସଯତାଯ ସାଧକଂ । ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ବାହିରା ୱା। ଅସ୍ସାତି କାଯସ୍ସ। ସୁସଙ୍ଗହିତସ୍ସାତିଆଦି ତସ୍ସ ପଥୱିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱଦସ୍ସନଂ।

ନାନଜ୍ଝାସଯୋତି ନାନାରମ୍ମଣନିନ୍ନୋ। ତେନ ମନସ୍ସ ମକ୍କଟସ୍ସ ୱିଯ ଅନୱଟ୍ଠିତତଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ‘‘ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବେପୀ’’ତିଆଦି। ମୂଲଭୱଙ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଅସ୍ସାତି ମନସ୍ସ। ଏୱଂ କିରିଯମଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନାନତ୍ତନ୍ତି ଭେଦୋ।

ଯଥାରୁଚିପ୍ପୱତ୍ତିଯା ନିୱାରଣୱସେନ ବନ୍ଧନଂ। ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱନ୍ତି ଲୋଲତାସଙ୍ଖାତପରିପ୍ଫନ୍ଦସ୍ସ ଅଭାୱଂ। ନାକଡ୍ଢତୀତି ସୱିସଯେ ରୂପାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ, ତଂସମଙ୍ଗିନଂ ୱା ପୁଗ୍ଗଲଂ ନାକଡ୍ଢତି। ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନାୱ କଥିତା ଆଯତନମୁଖେନ ‘‘ଏୱମ୍ପି ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ଛପ୍ପାଣକୋପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଯୱକଲାପିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୮।ଯୱପୁଞ୍ଜୋ ସୁପରିପକ୍କଯୱସମୁଦାଯୋ। କାଜହତ୍ଥାତି ଦଣ୍ଡହତ୍ଥା। ପୋଥେଯ୍ଯୁନ୍ତି ଯଥା ଯୱସଙ୍ଖାତଂ ଧଞ୍ଞଂ ୱଣ୍ଟତୋ ମୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ପୋଥେଯ୍ଯୁଂ। ଯୱେ ସାୱେଦ୍ଧାତି ଯୱସୀସତୋ ଯୱେ ପୋଥନେନ ମୋଚେଦ୍ଧା ୱିୱେଚେଦ୍ଧା।

ଚତୁମହାପଥୋ ୱିଯ ଛ ଆଯତନାନି ଆରମ୍ମଣଦଣ୍ଡକେହି ହନନଟ୍ଠାନତ୍ତା। ଯୱକଲାପୀ ୱିଯ ସତ୍ତୋ ତେହି ହଞ୍ଞମାନତ୍ତା। ଛ ବ୍ଯାଭଙ୍ଗିଯୋ ୱିଯ ସଭାୱତୋ ଛଧାପି ପଚ୍ଚେକଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତୱସେନ ଅଟ୍ଠାରସ ଆରମ୍ମଣାନି ଯୱକଲାପଟ୍ଠାନିଯସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ହନନତୋ। ଭୱପତ୍ଥନାଯ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଭୱପତ୍ଥନା କିଲେସା’’ତି ବହୁୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ। ଭୱପତ୍ଥନା ଚ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତା କିଲେସା ଚାତି ଭୱପତ୍ଥନାକିଲେସାତି ଏୱଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ସତ୍ତାନଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ନାମ ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ ଭୱପତ୍ଥନାମୂଲକଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱଂ ସତ୍ତା’’ତିଆଦି। ଭୱପତ୍ଥନକିଲେସାତି ଚ ଭୱପତ୍ଥନାମୂଲକଂ କିଲେସଂ।

ଭୁମ୍ମନ୍ତି ସମୀପତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ। ତେନାହ ''ସୁଧମ୍ମାୟ ଦ୍ୱାରେ''ତି। ନ କତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦନଂ ନ କତଂ। ନୱଗୂଥସୂକରଂ ୱିୟାତି ନୱଗୂଥଭକ୍ଖସୂକରଂ ୱିୟ। ଚିରେନେୱାତି ୟୋ ବଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ଚିରେନେୱ । ତସ୍ମାତି ୟସ୍ମା ୱେପଚିତ୍ତିବନ୍ଧନସ୍ସ ବନ୍ଧନମୁଞ୍ଚନଂ ୱିୟ, ତସ୍ମା ''ୱେପଚିତ୍ତିବନ୍ଧନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଞାଣମୋକ୍ଖଂ ବନ୍ଧନନ୍ତି ଞାଣେନ ମୁଞ୍ଚନଂ ବନ୍ଧନଂ।

ମଞ୍ଞମାନୋତି ପରିକପ୍ପିତତଣ୍ହାୱସେନ ''ଏତଂ ମମା''ତି, ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ''ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି, ମାନୱସେନ ''ଏସୋହମସ୍ମୀ''ତି ମଞ୍ଞନ୍ତୋ। ଖନ୍ଧୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ମଞ୍ଞମାନୱତ୍ଥୁନୋ ଅଭାୱା ''ଖନ୍ଧେ ମଞ୍ଞନ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତନ୍ତି ''ମାରସ୍ସା''ତି ଏତଂ ସାମିୱଚନଂ। କିଲେସମାରେନ ବଦ୍ଧୋତି କିଲେସମାରେନ ତେନେୱ କିଲେସବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧୋ। ମୁତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାୟ ସତି ଦିଟ୍ଠିମାନମଞ୍ଞନାନଂ ପସଙ୍ଗୋ ଏୱ ନତ୍ଥୀତି ୟଥା ''ଅସ୍ମୀ''ତି ପଦେନ ଦିଟ୍ଠିମାନମଞ୍ଞନା ୱୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞିତାପୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅସ୍ମୀତି ପଦେନ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞିତଂ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଅୟମହମସ୍ମୀତି ପଦେନ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞିତନ୍ତି ଏତରହି ଲଦ୍ଧମାନଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁୱସେନେୱ। ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଅନାଗତଦିଟ୍ଠିୱତ୍ଥୁପରିକପ୍ପନୱସେନେୱ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞିତଂ। ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ହି ଅନାଗତାଲିଙ୍ଗନା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ଉଚ୍ଛେଦୱସେନ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞିତମେୱାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ରୂପୀତିଆଦୀନି ପଦାନି। ସସ୍ସତସ୍ସେୱାତି ସସ୍ସତଗାହସ୍ସେୱ ପଭେଦଦୀପନାନି। ୟସ୍ମା ମଞ୍ଞିତଂ ଆବାଧୱସେନ ରୋଗୋ, ଅନ୍ତୋଦୋସୱସେନ ଗଣ୍ଡୋ, ଅଙ୍ଗନିକନ୍ତୱସେନ ସଲ୍ଲଂ, ତସ୍ମା ଇମେହି ତଣ୍ହାଦୀହି କିଲେସେହି ପାକଟଚଲନୱସେନ ଇଞ୍ଜନ୍ତି ଚେୱ, ଅପାକଟସଞ୍ଚଲନୱସେନ ଫନ୍ଦନ୍ତି ଚ। ପପଞ୍ଚିତଂ ସଂସାରେ ଚିରାୟନଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଗଂ, ଖନ୍ଧସନ୍ତାନସ୍ସ ୱା ୱିତ୍ଥାରଣଂ। ପମତ୍ତାକାରପ୍ପତ୍ତା ମୁଚ୍ଛନାକାରପ୍ପତ୍ତା। ତେସନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକିଲେସାନଂ। ଆକାରଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ପୱତ୍ତିଆକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ।

ମାନୋ ନାମ ''ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା ମଜ୍ଜନାକାରପ୍ପୱତ୍ତି। ତଣ୍ହାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତମାନୱସେନାତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ? ନନୁ ସବ୍ବୋ ମାନୋ ତଣ୍ହାସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ? ସତି ହି ବ୍ୟଭିଚାରେ ୱିସେସନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି। ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଣ୍ହା ପନ ଅତ୍ଥି ମାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତା, ଅତ୍ଥି ମାନସ୍ସ ଅପ୍ପଚ୍ଚୟଭୂତା, ୟତୋ ମାନୋ ଅନିୟତୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ହି ପଟ୍ଠାନେ ''ସଂୟୋଜନଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ସଂୟୋଜନୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ହେତୁପଚ୍ଚୟା''ତି ଏତ୍ଥ ସଂୟୋଜନାନି ସଂୟୋଜନେହି ୟଥାଲାଭଂ ୟୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୟୋଜନାୟ ''କାମରାଗସଂୟୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ମାନସଂୟୋଜନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନ''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''କାମରାଗସଂୟୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନ''ନ୍ତି, ''ମାନସଂୟୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଭୱରାଗସଂୟୋଜନଂ ଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନ''ନ୍ତି ଚ ୱତ୍ୱା ''ଭୱରାଗସଂୟୋଜନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ କାମରାଗଭୱରାଗସଂୟୋଜନେହି ମାନସ୍ସ ଅନିୟତଭାୱୋ ପକାସିତୋ। ତତ୍ଥ ୟା ତଣ୍ହା ବଲୱତୀ, ତଂ ସନ୍ଧାୟ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ତଣ୍ହାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତମାନୱସେନା''ତି। ବଲୱତଣ୍ହାସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ହି ମାନୋ ସୟମ୍ପି ବଲୱା ହୁତ୍ୱା ଅସ୍ମୀତି ସୱିସେସଂ ମଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତତୀତି।

ଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ମାନମୂଲକଦିଟ୍ଠିୱସେନ। ''ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା ହି ବହୁଲମାନୁପେତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରୂପାଦୀସୁ ଏକଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅୟମହମସ୍ମୀତି ଦିଟ୍ଠିୟା ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ମାନସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ମାନୋପି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ମାନମୂଲକଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ଅୟମହମସ୍ମୀତି ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଚୋଦକୋ ପନ ଇମମତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଅନୁପଲଦ୍ଧମାନମେୱ ସମ୍ପୟୋଗତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ''ନନୁ ଚା''ତିଆଦିନା ଚୋଦେତି। ଇତରୋ ''ଆମ ନତ୍ଥୀ''ତି ତମତ୍ଥଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ''ମାନସ୍ସ ପନା''ତିଆଦିନା ପରିହାରମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ।

ୟୱକଲାପିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆସୀୱିସୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚତୁତ୍ଥୋ ପଣ୍ଣାସକୋ।

ସଳାୟତନସଂୟୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ୱେଦନାସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ସଗାଥାୱଗ୍ଗୋ

୧। ସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୯ ।ୱେଦନାଚ ପଜାନାତୀତି ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୱେଦନାନଂ ପଜାନନଂ ସାତିସଯସମାଧାନପୁବ୍ବକନ୍ତି ଭଗୱତା ‘‘ସମାହିତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଉପଚାରେନ ୱା ଅପ୍ପନାଯ ୱା ସମାହିତୋ’’ତି। ୱେଦନାତି ତିସ୍ସୋପି ୱେଦନା। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱସେନାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଭାୱେନ, ପରିଜାନନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ଭୱନ୍ତି ସମୁଦଯଂ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାକମ୍ମଫସ୍ସାଦିପ୍ପଭେଦଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ସମୁଦଯସଚ୍ଚୱସେନ ପଜାନାତୀ’’ତି। ଯତ୍ଥାତି ଯଂନିମିତ୍ତଂ, ଯଂ ଆଗମ୍ମ କାମତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାଦିନିରୋଧା ୱେଦନାନିରୋଧୋ, ତେସଂ ଅଯଂ ନିରୋଧୋ। ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ଅରିଯମଗ୍ଗପ୍ପୱତ୍ତିଯା ହି ନିବ୍ବାନଂ ୱେଦନାନିରୋଧୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଖଯଂ ଗମେତୀତି ଖଯଗାମୀ, ତଂ ଖଯଗାମିନଂ। ଛାତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା କାମାନଂ ପାତୁକାମତାୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ, ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ନତ୍ଥି ଏତସ୍ମିଂ ଛାତନ୍ତି ନିଚ୍ଛାତୋ। ତେନାହ ‘‘ନିତ୍ତଣ୍ହୋ’’ତି। ସମ୍ମସନଚାରୱେଦନାତି ସମ୍ମସନୂପଚାରୱେଦନା। ଦ୍ୱୀହି ପଦେହୀତି ‘‘ସମାହିତୋ ସମ୍ପଜାନୋ’’ତି ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି। ‘‘ସତୋ’’ତି ପନ ଇଦଂ ସମ୍ପଜାନପଦସ୍ସେୱ ଉପବ୍ରୂହନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସେହି ଚତୂହି ଚତୁସଚ୍ଚଂ କଥିତଂ, ଇତରେହି ପନ ଦ୍ୱୀହି ଚତୁସଚ୍ଚବୁଜ୍ଝନମେୱ କଥିତଂ। ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୋତି ସବ୍ବସଭାୱଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହନକୋ। ତେନାହ ‘‘ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି।

ସମାଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୁଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୦। ଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତୀତି ଅଦୁକ୍ଖଂ, ସୁଖଂ ନ ହୋତୀତି ଅସୁଖଂ, ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖନ୍ତି ୱେଦଯିତସଦ୍ଦାପେକ୍ଖାଯ ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ। ସପରସନ୍ତାନଗତେ ସନ୍ଧାଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଗହଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରସ୍ସ ଚା’’ତି। ତେନ ସବ୍ବମ୍ପି ୱେଦଯିତଂ ଗହିତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ । ନସ୍ସନସଭାୱନ୍ତି ଇତ୍ତରଖଣତାଯ ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅପସ୍ସିତବ୍ବସଭାୱଂ। ପଲୋକୋ ଭେଦୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଲୋକିନଂ। ତେନାହ ‘‘ଭିଜ୍ଜନସଭାୱ’’ନ୍ତି। ଞାଣେନ ଫୁସିତ୍ୱା ଫୁସିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ଅନିଚ୍ଚା ପଭଙ୍ଗୁନୋତି ଆରମ୍ମଣତୋ, ଉତ୍ତରକାଲଂ ଅସମ୍ମୋହତୋ ମଗ୍ଗପରମ୍ପରାଯ ଫୁସିତ୍ୱା ଫୁସିତ୍ୱା ୱଯଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ। ୱିରଜ୍ଜତୀତି ମଗ୍ଗୱିରାଗେନ ୱିରଜ୍ଜତି। ସମ୍ମସନଚାରୱେଦନା କଥିତା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକାନଂ ୱସେନ ଦେସନାତି। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରେହି ଞାଣେହି ଯାଥାୱତୋ ପରିଜାନନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନଂ ଞାଣଫୁସନଂ।

ସୁଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୧ ।ସବ୍ବମ୍ପି ଅଟ୍ଠସତପଭେଦଂ ତଣ୍ହଂ ଛିନ୍ଦି ସମୁଚ୍ଛେଦପହାନୱସେନ ପଜହି। ତେନାହ ‘‘ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦୀ’’ତି। ଯଦଗ୍ଗେନ ତଣ୍ହା ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା, ତଦଗ୍ଗେନ ସବ୍ବାନିପି ସଞ୍ଞୋଜନାନୀତି ଆହ ‘‘ଦସୱିଧମ୍ପୀ’’ତିଆଦି। ସମ୍ମାତି ସୁଟ୍ଠୁ। ପହାନଞ୍ଚ ନାମ ଉପାଯେନ ଞାଯେନ ପହାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ହେତୁନା କାରଣେନା’’ତି। ଦସ୍ସନାଭିସମଯାତି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧା। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ମୋହଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ଏୱ ପୱତ୍ତତି, ତେନ ମାନୋ ଯାଥାୱତୋ ଦିଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତି, ଅଯମସ୍ସ ଦସ୍ସନାଭିସମଯୋ। ଯଥା ହି ସୂରିଯେ ଉଟ୍ଠିତେ ଅନ୍ଧକାରୋ ୱିଦ୍ଧଂସିଯମାନୋ ୱିହତୋ, ଏୱଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ସୋ ସବ୍ବସୋ ପହୀନୋ ଏୱ ହୋତି, ନ ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି, ଅଯମସ୍ସ ପହାନାଭିସମଯୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ହୀ’’ତିଆଦି। କିଚ୍ଚୱସେନାତି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅନିପ୍ଫାଦନୱସେନ।

ଯେ ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଅନ୍ତାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ମରିଯାଦନ୍ତୋତି ମରିଯାଦସଙ୍ଖାତୋ ଅନ୍ତୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସତ୍ତଯେପି। ତେସୂତି ଚତୂସୁ ଅନ୍ତେସୁ। ଅଦୁଂ ଚତୁତ୍ଥକୋଟିସଙ୍ଖାତଂ ସବ୍ବସ୍ସେୱ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ମାନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ପହୀନତ୍ତା ଚ ଅକାସୀତି ଯୋଜନା। ସମୁସ୍ସଯୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ।

ନ ରିଞ୍ଚତୀତି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ତେନାହ ‘‘ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନ ଜହତୀ’’ତି, ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖଂ ନୋପେତୀତି ଇମସ୍ସ ‘‘ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଅନାସଓ୍ୱୋ’’ତି ଇମସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ରତ୍ତୋ ଦୁଟ୍ଠୋ’’ତି ଅୱୋଚ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନୱସେନ। ସଙ୍ଖଂ ନୋପେତୀତି ୱା ଦିଟ୍ଠେ-ଧମ୍ମେ ଅନାସଓ୍ୱୋ ଧମ୍ମଟ୍ଠୋ ୱେଦଗୂ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ମନୁସ୍ସୋ ଦେୱୋତି ୱା ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନ ଉପେତୀତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନୱସେନପି ଅତ୍ଥୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁଖାଦୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଯଥାକ୍କମଂ ରାଗାନୁସଯାଦଯୋ କଥିତାତି ଆହ – ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଆରମ୍ମଣାନୁସଯୋ କଥିତୋ’’ତି। ଯୋ ହି ରାଗାଦି ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ଅତିଇଟ୍ଠାଦୀସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହୋ ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନୋ, ସୋ ‘‘ରାଗାନୁସଯୋ’’ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତୋ, ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠୋ ସୋ ମଗ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବୋ, ନ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭିଭୱଟ୍ଠୋତି।

ପହାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପାତାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୨। ଯତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠା ନତ୍ଥି ଏକନ୍ତିକାତି ଏକନ୍ତିକସ୍ସ ମହତୋ ପାତସ୍ସ ଅଲନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠା’’ତି। ଅସମ୍ଭୂତତ୍ଥନ୍ତି ନ ସମ୍ଭୂତତ୍ଥଂ, ମୁସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତି ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଯଂ ତଂ ଉଦକଂ ପତତୀତି ଯୋଜନା। ଯସ୍ମା ସମୁଦ୍ଦପିଟ୍ଠେ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱେରମ୍ଭୱାତସଦିସୋ ମହାୱାତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଂ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛାପେତି, ତଂ କଦାଚି ଚକ୍କୱାଳଅଭିମୁଖଂ, କଦାଚି ସିନେରୁପାଦାଭିମୁଖଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ପତିହନତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବଲୱାମୁଖଂ ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସା’’ତିଆଦି। ୱେଗେନ ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱାତି ମହତା ୱାତୱେଗେନ ସମୁଦ୍ଧତଂ ତେନେୱ ୱେଗେନ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା। ମହାନରକପପାତୋ ୱିଯାତି ଯୋଜନାଯାମୱିତ୍ଥାରଗମ୍ଭୀରସୋବ୍ଭପପାତୋ ୱିଯ ହୋତି। ତଥାରୂପାନନ୍ତି ତତ୍ଥ ୱସିତୁଂ ସମତ୍ଥାନଂ। ଅସନ୍ତନ୍ତି ଅଭୂତଂ। ଅତ୍ଥୱସେନ ହି ୱାଚା ଅଭୂତଂ ନାମ।

ନ ପତିଟ୍ଠାସୀତି ପତିଟ୍ଠଂ ନ ଲଭି। ଅନିବଦ୍ଧନ୍ତି ଅନିବନ୍ଧନତ୍ଥଂ ଯଂକିଞ୍ଚି। ଦୁବ୍ବଲଞ୍ଞାଣୋତି ଞାଣବଲରହିତୋ। ‘‘ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ସୁତୱା ଅରିଯସାୱକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ସୋତାପନ୍ନୋ ଧୁର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରେସୁ ଅରିଯସାୱକେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ତେସଞ୍ହି ୱେଦନା ସୁପରିଞ୍ଞାତା। ବଲୱୱିପସ୍ସକୋ…ପେ… ଯୋଗାୱଚରୋପି ୱଟ୍ଟତି ମତ୍ତସୋ ୱେଦନାନଂ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତା।

ପାତାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦଟ୍ଠବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୩।ୱିପରିଣାମନୱସେନଦୁକ୍ଖତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବାତି କିଞ୍ଚାପି ସୁଖା, ପରିଣାମଦୁକ୍ଖତା ପନ ସୁଖୱେଦନାଯ ଏକନ୍ତିକାତି। ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନାତି ପୀଳନୱସେନ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ। ହୁତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚଯସମାଗମେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ତେନ ପାକଭାୱପୁବ୍ବକୋ ଅତ୍ତଲାଭୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଭାୱାକାରେନାତି ଭଙ୍ଗୁପଗମନାକାରେନ। ତେନ ୱିଦ୍ଧଂସଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଉଭଯେନ ଉଦଯବ୍ବଯପରିଚ୍ଛିନ୍ନତାଯ ସିଖପ୍ପତ୍ତଂ ଅନିଚ୍ଚତଂ ଦସ୍ସେତି। ସ୍ୱାଯଂ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରୋ ଇତରାସୁପି ୱେଦନାସୁ ଲବ୍ଭତେୱ, ଅଧିକୋ ଚ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖସଭାୱୋ। ଦୁକ୍ଖତାୱସେନ ପୁରିମାନଂ ୱେଦନାନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବତାଯ ଦସ୍ସିତତ୍ତା ପଚ୍ଛିମାଯ ୱେଦନାଯ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବତା ଦସ୍ସିତା। ଅଦ୍ଦାତି ଞାଣଗତିଯା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅଦକ୍ଖି। ଞାଣଗମନଞ୍ହେତଂ, ଯଦିଦଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଂ। ସନ୍ତସଭାୱଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖତୋ ଉପସନ୍ତରୂପତ୍ତା।

ଦଟ୍ଠବ୍ବସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୪।ଦ୍ୱୀସୁ ଜନେସୂତି ସୁତୱନ୍ତଅସ୍ସୁତୱନ୍ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଜନେସୁ। ଅନୁଗତୱେଧନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ପୱତ୍ତୱେଧସ୍ସ ଅନୁଗତୱେଧଂ। ବଲୱତରା ଦିଗୁଣା ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ଦଳ୍ହତରପୱତ୍ତିଯା। ଏୱମେୱାତି ଯଥା ୱିଦ୍ଧସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅନୁୱେଧନା ବଲୱତରା, ଏୱମେୱ। ସମାଧିମଗ୍ଗଫଲାନି ନିସ୍ସରଣଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ। ସମାଧିସୀସେନ ହେତ୍ଥ ଝାନଞ୍ଚ ଗହିତଂ। ସୋ ନ ଜାନାତି ଅନଧିଗତତ୍ତା। ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ଜାନାତି ଅନିସ୍ସରଣମେୱ। ତାସଂ ସମଧିଗତାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନାନଂ। ନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅପ୍ପହୀନକିଲେସତ୍ତା। ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମସ୍ସାତି ସଙ୍ଖାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପରିଞ୍ଞାତଚତୁକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ତୁଲିତଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସୁତ୍ତେ ପୁରିମସୁତ୍ତେ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣାନୁସଯୋୱ କଥିତୋ, ସୋ ପନ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅନୁରୋଧୱିରୋଧପହାନସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଖୀଣାସଓ୍ୱୋ ଧୁରଂ। ଅନାଗାମୀପି ୱଟ୍ଟତି, ତସ୍ସ ୱିରୋଧପ୍ପହାନଂ ଲବ୍ଭତି।

ସଲ୍ଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପଠମଗେଲଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୫। ସଦ୍ଧିଦ୍ୱା ଗିଲାନେ ଉପଟ୍ଠାତବ୍ବେ ମଞ୍ଞିସ୍ସନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଠାନେ। କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗୋ ସପ୍ପାୟୋ ଯେସଂ ତେ କମ୍ମଟ୍ଠାନସପ୍ପାୟା, ସତିପଟ୍ଠାନରତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନିଚ୍ଚତଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋତି କାଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ୱେଦନାଯ ଚ ଅନିଚ୍ଚତଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋ। ୱଯଂ ଅନୁପସ୍ସନ୍ତୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱଯନ୍ତି ପନ ତାଯ ଏୱ ଖଯସଙ୍ଖାତଂ। ୱିରାଗନ୍ତି ୱିରଜ୍ଜନଂ। ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗନ୍ତି ପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗଂ, ପକ୍ଖନ୍ଦନପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗମ୍ପି ୱା।

ଆଗମନୀଯପଟିପଦାତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗମନଟ୍ଠାନିଯା ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା। ପୁବ୍ବଭାଗାଯେୱ ନ ଲୋକୁତ୍ତରା। ସମ୍ମଜଞ୍ଞଂ ପୁବ୍ବଭାଗିଯମେୱ। ତିସ୍ସୋ ଅନୁପସ୍ସନା ପୁବ୍ବଭାଗାଯେୱ ୱିପସ୍ସନାପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା । ମିସ୍ସକାତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା। ଭାୱନାକାଲୋ ଦସ୍ସିତୋ ''ନିରୋଧାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ, ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ରାଗାନୁସଯୋ ପହୀଯତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା।

ପଠମଗେଲଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮-୯। ଦୁତିଯଗେଲଞ୍ଞସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୫୬-୨୫୭।ଫସ୍ସଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଏତ୍ଥ ଫସ୍ସସୀସେନ ଫସ୍ସାଯତନାନଂ ଗହଣଂ। ନ ହି ଫସ୍ସାଯତନେହି ୱିନା ଫସ୍ସସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ। ତେନାହ ''କାଯୋୱ ହି ଏତ୍ଥ ଫସ୍ସୋତି ୱୁତ୍ତୋ''ତି, ଫସ୍ସସୀସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନୱମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା।

ଦୁତିଯଗେଲଞ୍ଞସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଫସ୍ସମୂଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୮। ସୁଖୱେଦନାଯ ହିତଂ ସୁଖୱେଦନିଯଂ। ସୋ ପନେସ ହିତଭାୱୋ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନାତି ଆହ ''ସୁଖୱେଦନାଯ ପଚ୍ଚଯଭୂତ''ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସୁତ୍ତଦ୍ୱଯେତି ଇମସ୍ମିଂ ନୱମେ ଦସମେ ଚ ସୁତ୍ତେପି। ସମ୍ମସନଚାରୱେଦନାତି ସମ୍ମସନୀଯୱେଦନା ଏୱ କଥିତା, ନ ଲୋକୁତ୍ତରାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଫସ୍ସମୂଲକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଗାଥାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ରହୋଗତୱଗ୍ଗୋ

୧। ରହୋଗତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୯।ଯଂକିଞ୍ଚି ୱେଦଯିତନ୍ତି ''ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ୱେଦଯିତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି ପରିଯାଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ତଂ ସବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଯା ଏସାତିଆଦୀସୁ ଯୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାସଙ୍ଖାତୋ ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରୋ, ଯା ଖଯସଭାୱତା ୱିନସ୍ସନସଭାୱତା ଜରାଯ ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ୱିପରିଣାମନସଭାୱତା, ଏତଂ ସନ୍ଧାଯ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ସବ୍ବଂ ୱେଦଯିତଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ମଯା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ସାତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚତା । ୱେଦନାନମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚତା ଏୱ ସଙ୍ଖାରସଭାୱତ୍ତା। ତାସଂ ଅନିଚ୍ଚତା ଚ ନାମ ମରଣଂ ଭଙ୍ଗୋତି କତ୍ୱା ତତୋ ଉତ୍ତରି ଦୁକ୍ଖଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ସବ୍ବା ୱେଦନା ''ଦୁକ୍ଖା''ତି ୱୁତ୍ତା, ଯଥା ''ଯଦନିଚ୍ଚଂ ତଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ଚ, ''ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା''ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ସୁତ୍ତପଦଂ। ଚତ୍ତାରୋ ଆରୁପ୍ପାତି ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ। ଏତ୍ଥାତି ଚ ଏତସ୍ମିଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱାରେ।

ରହୋଗତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଗାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୨।ପୁରତ୍ଥିମାତି ୱିଭତ୍ତିଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋ, ନିସ୍ସକ୍କେ ୱା ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱସେନାତି ପଠମଦୁତିଯଜ୍ଝାନୱସେନ। ଅନୁସ୍ସତିୱସେନାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସପି ଉପଚାରଜ୍ଝାନଗ୍ଗହିତସ୍ସ ସୱିତକ୍କଚାରସ୍ସ ନିରାମିସସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ଲବ୍ଭନତୋ। ତସ୍ସପି ୱା ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କାମହେତୁ ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନା କାମାମିସେନ ସାମିସା ୱେଦନା। ଅନୁତ୍ତରୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମ ଅରହତ୍ତଫଲଂ। ''କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ତଦାଯତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ପିହଂ ଉପଟ୍ଠାପଯତୋ ତସ୍ମିଂ ଅନିଜ୍ଝମାନେ ପିହପ୍ପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପନ୍ନଦୋମନସ୍ସୱେଦନା। ନେକ୍ଖମ୍ମନିସ୍ସିତା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ନିରାମିସା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ନାମ। ସୱିସେସଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଗାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫-୮। ପଠମଆନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୬୩-୨୬୬।ହେଟ୍ଠା କଥିତନଯାନେୱ, ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯତୋ ପନ ତେସଂ ଦେସନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ସୁତ୍ତେସୁ। ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ''ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱାଚା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧା ହୋତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯାୱ ଖୀଣାସୱସ୍ସ କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି, ତାୱ ଦେସନାଯ ପୱତ୍ତତ୍ତା ''ପରିପୁଣ୍ଣପସ୍ସଦ୍ଧିକାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତାନି। ତାୱ ପରିପୂରଂ କତ୍ୱା ଅଦେସିତତ୍ତା ''ପଚ୍ଛିମାନି ଉପଡ୍ଢପସ୍ସଦ୍ଧିକାନି, ଦେସନାଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଠମଆନନ୍ଦସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯-୧୦। ପଞ୍ଚକଙ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୬୭-୨୬୮।ଦଣ୍ଡମୁଗ୍ଗରଂ ଅଗ୍ଗସୋଣ୍ଡମୁଗ୍ଗରଂ। କାଠଅସୁତ୍ତପକ୍ଖିପନଂ କାଠଅସୁତ୍ତନାଠଇ। ୱାସିଆଦୀନି ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାନି ଅସ୍ସାତି ପଞ୍ଚକଙ୍ଗୋ। ୱଡ୍ଢୱିଜ୍ଜାଯ ୱୁତ୍ତୱିଧିନା କତ୍ତବ୍ବନିସ୍ସଯାନି ଠପେତୀତି ଥପତି। ପଣ୍ଡିତୌଦାଯିତ୍ଥେରୋ, ନ ଲାଠଉଦାଯିତ୍ଥେରୋ। ଦ୍ୱେପାନନ୍ଦାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପଦୁଦ୍ଧାରୋ କତୋ – ''ଦ୍ୱେପି ମଯା ଆନନ୍ଦା''ତି ପନ ପାଠଇଯଂ। ପସାଦକାଯସନିସ୍ସିତା କାଯିକା, ଚେତୋସନିସ୍ସିତା ଚେତସିକା। ଆଧିପଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ସୁଖମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଉପୱିଚାରୱସେନାତି ରୂପାଦୀନି ଉପେଚ୍ଚ ୱିଚରଣୱସେନ। ଅତୀତେ ଆରମ୍ଭଣେ। ପକ୍ଖପ୍ପନେତି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠାଧିକଂ ସତଂ ଅଟ୍ଠସତଂ।

ପାଟିଯେକ୍କୋ ଅନୁସନ୍ଧୀତି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିଆଦୀହି ୱିସୁଂ ତେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସୋ ଏକୋ ଅନୁସନ୍ଧି। ଏକାପି ୱେଦନା କଥିତା ''ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁତୱା ଅରିଯସାୱକୋ''ତି ଆହରିତ୍ୱା ''ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା''ତି। ଯସ୍ମା ଭଗୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖାୱେଦନଂ ୱତ୍ୱା – ''ଅତ୍ଥାନନ୍ଦ, ଏତସ୍ମା ସୁଖା ଅଞ୍ଞଂ ସୁଖ''ନ୍ତିଆଦିଂ ୱଦନ୍ତୋ ଥପତିନୋ ୱାଦଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି ନାମ। ତେନ ହି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ''ସୁଖ''ନ୍ତେୱ ୱୁତ୍ତା ସନ୍ତସଭାୱତ୍ତା। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରନ୍ତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତତରଂ ମନୋରମତରଂ। ତେନାହ ''ସୁନ୍ଦରତର''ନ୍ତି। ପଣୀତତରନ୍ତି ପଧାନଭାୱଂ ନୀତତାଯ ଉଠଆରତରଂ। ତେନାହ ''ଅତପ୍ପକତର''ନ୍ତି। ସୁଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତା ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ଖାଦନେନ, ସୁକରଂ ଓକାସଦାନମସ୍ସାତି ୱା। ନିରୋଧୋ ସୁଖଂ ନାମ ସଦ୍ଦସୋ ଉଦଯବ୍ବଯାଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ସୁଖଟ୍ଠେନା''ତି।

ସୁଖସ୍ମିଂଯେୱାତି ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ପଞ୍ଞପେତି। ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସୀସଂ କତ୍ୱାତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଦେସନାଯ ସୀସଂ ଉତ୍ତମଂ କତ୍ୱା। ଦେସନାଯ ଉଦ୍ଦେସାଧିମୁତ୍ତେ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ୱିହାରିତତ୍ତା ''ନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦସମଂ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ପଞ୍ଚକଙ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ରହୋଗତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅଟ୍ଠସତପରିଯାଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୀୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୯। ଚୂଳଆ ପନ ଅସ୍ସ ମହତୀ ଅହି ସୱିସେସା, ତସ୍ମା ''ମୋଳଇଯସୀୱକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଛନ୍ନପରିବ୍ବାଜକୋତି କମ୍ବଲାଦିନା କୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦକପରିବ୍ବାଜକୋ। ପିତ୍ତପଚ୍ଚଯାନୀତି ପିତ୍ତହେତୁକାନି । ''ତିସ୍ସୋ ୱେଦନା''ତି ୱତ୍ୱା ତାସଂ ସମ୍ଭୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପିତ୍ତପଚ୍ଚଯା। ପିତ୍ତଭେସଜ୍ଜଂ କରିସ୍ସାମୀତି ଭେସଜ୍ଜସମ୍ଭରଣତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ତଦତ୍ଥଂ ଆମିସକିଞ୍ଚିକ୍ଖସମ୍ଭରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ପାଣଂ ହନତୀତି ଯୋଜନା। ମଜ୍ଝତ୍ତୋ ଭେସଜ୍ଜକରଣେ ଉଦାସୀନୋ।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ପିତ୍ତାଦିପଚ୍ଚଯହେତୁକନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ଲୋକସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଅତିଧାୱନ୍ତି ଯେ ସମଣା ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣା ୱା, ତସ୍ମା ତେସଂ ମିଚ୍ଛା। ପିତ୍ତାଦୀନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ସମୋଧାନସନ୍ନିପାତେ ଜାତାନି ସନ୍ନିପାତିକାନି। ପୁରିମୌତୁନୋ ୱିସଦିସୋ ଉତୁୱିପରିଣାମୋତି ଆହ ''ୱିସଭାଗୌତୁତୋ ଜାତାନୀ''ତି । ଅନୁଦକୋ ଥଦ୍ଧଲୂଖଭୂମିୱିଭାଗୋ ଜଙ୍ଗଲଦେସୋ, ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅନୁପଦେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମଲଯଂ ହିମସୀତବହୁଲୋ, ଇତରୋ ଉଣ୍ହବହୁଲୋ।

ଅତ୍ତନୋ ପକତିଚରିଯାନଂ ୱିସମଂ କାଯସ୍ସ ପରିହରଣୱସେନ, ଜାତାନି ପନ ଅସଯ୍ହସହନଅଦେସଅକାଲଚରଣାଦିନା ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି ଆହ ''ମହାଭାରୱହନା''ତିଆଦି। ପରସ୍ସ ଉପକ୍କମତୋ ନିବ୍ବତ୍ତାନି ଓପକ୍କମିକାନୀତି ଆହ – ''ଅଯଂ ଚୋରୋ ୱା''ତିଆଦି। କେୱଲନ୍ତି ବାହିରପଚ୍ଚଯଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା କେୱଲଂ ତେନେୱ। ତେନାହ ''କମ୍ମୱିପାକତୋୱ ଜାତାନୀ''ତି। ସଚ୍ଚା ପଟିବାହିତୁଂ ପତୀକାରେନ। ଲୋକୱୋହାରୋ ନାମ କଥିତୋ ପିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଦିସମଞ୍ଞାଯ ଲୋକସିଦ୍ଧତ୍ତା। କାମଂ ସରୀରସନ୍ନିସ୍ସିତା ୱେଦନା କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାୱ, ତସ୍ସା ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୱସେନ ଏୱମଯଂ ଲୋକୱୋହାରୋତି ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେୱ ଗହେତ୍ୱା ପରୱାଦପଟିସେଧୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସୀୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୧୦। ଅଟ୍ଠସତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୭୦-୨୭୮। ୱେଦନାନଂ ଅଟ୍ଠାଧିକଂ ସତଂ, ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠସତସ୍ସ ତବ୍ଭାୱସ୍ସ ପରିଯାଯୋ କାରଣଂ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠସତପରିଯାଯୋ, ସୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଅଟ୍ଠସତସ୍ସ କାରଣଭୂତ''ନ୍ତି। ଧମ୍ମକାରଣନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଭୂତଂ କାରଣଂ। କାଯିକାତି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରକାଯିକା। ତେନାହ ''କାମାୱଚରେଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି, କାମଭୂମିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରୂପାୱଚରେ ନତ୍ଥି, ତିଭୂମିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ''ଅରୂପେ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଲୋକୁତ୍ତରଂ, ନ ଲୋକିଯ''ନ୍ତି। ଇତରା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା। ଉପୱିଚରନ୍ତି ଉପେଚ୍ଚ ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାନନ୍ତି ୱିଚାରସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ।

ପଟିଲାଭତୋତି ପଟିଲଦ୍ଧଭାୱତୋ। ସମନୁପସ୍ସତୋତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ପସ୍ସତୋ। ଅତୀତଂ ଖଣତ୍ତଯାତିକ୍କମେନ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ, ନିରୁଦ୍ଧୱତ୍ତିଯା ନିରୁଦ୍ଧଂ, ପକତିୱିଜହନେନ ୱିପରିଣତଂ। ସମନୁସ୍ସରତୋତି ଚିନ୍ତଯତୋ। ଗେହସ୍ସିତନ୍ତି କାମଗୁଣନିସ୍ସିତଂ। କାମଗୁଣା ହି ଇଧ ଗେହନିସ୍ସିତଧମ୍ମେନ ଗେହପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତା।

ୱିପରିଣାମୱିରାଗନିରୋଧନ୍ତି ୱିପରିଣାମନଂ ୱିରଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣଂ ନିରୁଜ୍ଝନଞ୍ଚ ୱିଦିତ୍ୱା। ପୁବ୍ବେତି ଅତୀତେ। ଏତରହୀତି ଇଦାନି ୱତ୍ତମାନା। ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ପସ୍ସତୋତି ୱିପସ୍ସନାପଞ୍ଞାଯ ଚେୱ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯ ଚ ଯାଥାୱତୋ ପସ୍ସତୋ। ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁନ୍ତି ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିୱେଧଂ ପାପେତୁଂ। ନିବ୍ବାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ନେକ୍ଖମ୍ମସ୍ସିତସୋମନସ୍ସାନି ନାମ। ଲୋକାମିସପଟିସଂଯୁତ୍ତାନନ୍ତି କାମଗୁଣନିସ୍ସିତାନଂ। ତଦାଯତନନ୍ତି ତଂ ଆଯତନଂ ତଂ କାରଣଂ ଅରହତ୍ତଂ। ଅନୁତ୍ତରେସୁ ୱିମୋକ୍ଖେସୂତି ଅରିଯଫଲଧମ୍ମେସୁ। ପିହନ୍ତି ଅଧିଗମିଚ୍ଛଂ।

ଉପେକ୍ଖାତି ସୋମନସ୍ସରହିତଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖା। ବାଲ୍ଯଯୋଗତୋ ବାଲସ୍ସ, ତତୋ ଏୱ ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। କିଲେସୋଧୀନଂ ମଗ୍ଗୋଧୀହି ଅଜିତତ୍ତା ଅନୋଧିଜିନସ୍ସ। ସତ୍ତମଭୱାଦିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତନୱିପାକସ୍ସ ଅଜିତତ୍ତା ଅୱିପାକଜିନସ୍ସ। ଅନେକାଦୀନୱେ ୱଜ୍ଜେ ଆଦୀନୱସ୍ସ ଅଜାନନେନ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋ। ପଟିପତ୍ତିପଟିୱେଧବାହୁସଚ୍ଚାଭାୱେନ ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ରୂପଂ ସା ନାତିୱତ୍ତତି ନ ଅତିକ୍କମତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାଭାୱତୋ। ସଙ୍ଖସଙ୍ଗାହକୋତି ସଙ୍ଖଧମ୍ମେ ସଙ୍ଗଣ୍ହନକୋ। ତତିଯାଦୀନି ଯାୱ ଦସମା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ଅଟ୍ଠସତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ନିରାମିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭୯। ଆରମ୍ମଣତୋ ସମ୍ପଯୋଗତୋ ଚ କିଲେସାମିସେନ ସାମିସା। ନିରାମିସାଯାତି ନିସ୍ସକ୍କଵଚନଂ। ନିରାମିସତରାୱାତି ଏକଂସଵଚନଂ ତସ୍ସା ତଥା ନିସ୍ସମେତଵ୍ଵତାଯ। ସା ହି ପୀତି ସବ୍ବସୋ ସନ୍ତକିଲେସାମିସେ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତିଯା ଅଚ୍ଚନ୍ତସଭାୱଧମ୍ମାରମ୍ମଣୱିସଯତାଯ ସଯମ୍ପି ସାତିସଯଂ ସନ୍ତସଭାୱାକାରେନ ପୱତ୍ତିଯା ନିରାମିସାଯପି ନିରାମିସତରା ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ନନୁ ଚା’’ତିଆଦି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ସାଧେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଅପ୍ପଟିହାରିକନ୍ତି ପଟିହରଣରହିତଂ ଅପ୍ପଟିହାରଂ, କେନଚି ଅନାୱଟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସୱାରେସୂତି ସୁଖୱାରୌପେକ୍ଖାୱାରେସୁ।

ୱିମୋକ୍ଖୱାରୋ ପନ ନ ଅତିଦିଟ୍ଠୋ ଇତରେହି ୱିସଦିସତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ୱିମୋକ୍ଖୱାରେ ପନା’’ତିଆଦି। ରୂପପଟିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଭାୱିତରୂପପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ। ସାମିସୋ ନାମ ଯସ୍ମା ସାମିସରୂପପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତି ଚେୱ ସାମିସରୂପପଟିଭାଗଞ୍ଚ , ତସ୍ମା ‘‘ରୂପାମିସ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତେନ ରୂପାମିସେନ ସାମିସୋ ନାମ। ଅରୂପାମିସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅରୂପପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ ନିରାମିସୋ ନାମ।

ନିରାମିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠସତପରିଯାଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱେଦନାସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ମାତୁଗାମସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମପେୟ୍ୟାଲୱଗ୍ଗୋ

୧-୨। ମାତୁଗାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୮୦-୨୮୧।ଅଗୁଣଙ୍ଗେହୀତି ଅଗୁଣକୋଟ୍ଠାସେହି। ରୂପୟତୀତି ରୂପଂ, ସରୀରରୂପଂ। ସରୀରରୂପଂ ପାସଂସଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପୱା, ତପ୍ପଟିକ୍ଖେପେନ ନ ଚ ରୂପୱା, ସମ୍ପନ୍ନରୂପୋ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାତିକୁଲତୋ ଅଞ୍ଞତୋ ୱା ଆଗତାୟ ଭୋଗସମ୍ପଦାୟ ଅଭାୱେନ ନ ଭୋଗସମ୍ପନ୍ନୋ। ଦୁସ୍ସୀଲୋତି ନିସ୍ସୀଲୋ। ନିସ୍ସୀଲତାୟ ଏୱ ଚସ୍ସା ପୁଙ୍ଖୁଟ୍ଠାୟିତାଦିଆଚାରାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଆଲସିୟୋତି ଆଲସିୟତାୟ ଯୁତ୍ତୋ। ପଜଞ୍ଚସ୍ସ ନ ଲଭତୀତି ପଜାଭାୱସୀସେନ ତସ୍ସା ପରିୱାରହାନି ୱୁତ୍ତା। ପରିୱତ୍ତେତଙ୍କନ୍ତି ପୁରିସୱସେନ ପରିୱତ୍ତେତଙ୍କଂ।

ମାତୁଗାମସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଆୱେଣିକଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮୨। ଆୱେଣିତଙ୍କତୋ ମରିୟାଦାୟ ୱିସୁଂ ଅସାଧାରଣତୋ ପସ୍ସିତଙ୍କତୋ ଆୱେଣିକାନି। ପଟିପଛେକେ ପୁଗ୍ଗଲେ ନିୟୁତ୍ତାନୀତି ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକାନି। ପରିଚାରିକଭାୱନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାୟିକଭାୱଂ।

ଆୱେଣିକଦୁକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ତୀହିଧମ୍ମେହିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୨୮୩-୩୦୩।ମଚ୍ଛେରମଲପରିୟୁଟ୍ଠିତେନାତି ମଚ୍ଛରିୟମଲେନ ଅଭିଭୂତେନ। ତେନାତି କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ଅଦାନେନ ଚ। ଏତଂ ''ମଚ୍ଛେରମଲପରିୟୁଟ୍ଠିତେନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଲୋକେନ୍ତୋ ୱିଚରତି ଇସ୍ସାପକତଚିତ୍ତତାୟ। ପଞ୍ଚମାଦୀନି ଯାୱ ଏକାଦସମା ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

ତୀହିଧମ୍ମେହିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ବଲୱଗ୍ଗୋ

୧। ୱିସାରଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦୪।ରୂପସମ୍ପତ୍ତିରୂପବଲଂ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱତୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ବଲାନି ହି ସତ୍ତାନଂ ୱୁଡ୍ଢିୟା ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ଯଥା ତଂ ଆହାରୋ। ତେନାହ – ''ଇମାନୀ''ତିଆଦି।

ୱିସାରଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨-୧୦। ପସୟ୍ହସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୦୫-୩୧୩।ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସଙ୍କଂ ଅନ୍ତୋଜନଂ ସାମିକଞ୍ଚ। ନାସେନ୍ତୀତି ନାସନଂ ଅଦସ୍ସନଂ ନେନ୍ତି ନୀହରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପସୟ୍ହସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମାତୁଗାମସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଜମ୍ବୁଖାଦକସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ନିବ୍ବାନପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧୪।ନିବ୍ବାନଂଆଗମ୍ମାତି ଏତ୍ଥ ଆଗମ୍ମାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେହି ନିବ୍ବିନ୍ନସ୍ସ ୱିସଙ୍ଖାରନିନ୍ନସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁନା ୱିୱଟ୍ଟିତମାନସସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ସଚ୍ଛିକରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚ୍ଛିକିରିଯମାନଞ୍ହି ତଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭୂତଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଅଧିପତିପଚ୍ଚଯଭୂତେ ଚ ତସ୍ମିଂ ପରମସ୍ସାସଭାୱେନ ୱିମୁତ୍ତସଙ୍ଖାରସ୍ସ ପରମଗତିଭାୱେନ ଚ ପତିଟ୍ଠାନଭୂତେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଖଯସଙ୍ଖାତୋ ମଗ୍ଗୋ ରାଗାଦିକେ ଖେପେତୀତି ତଂସଚ୍ଛିକରଣାଭାୱେ ରାଗାଦୀନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିନିରୋଧଗମନାଭାୱତୋ ''ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ରାଗୋ ଖୀଯତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଇମିନାୱ ସୁତ୍ତେନାତି ଇମିନାୱ ଜମ୍ବୁଖାଦକସୁତ୍ତେନ। କିଲେସକ୍ଖଯମତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ୱଦେଯ୍ଯୁ ''ରାଗକ୍ଖଯୋ''ତିଆଦିନା ସୁତ୍ତେ ଆଗତତ୍ତା। ''କିଲେସକ୍ଖଯମତ୍ତ''ନ୍ତି ଅୱିସେସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ''କସ୍ସା''ତିଆଦି। ଅଦ୍ଧା ଅତ୍ତନୋତି ୱକ୍ଖତି ''ପରସ୍ସ କିଲେସକ୍ଖଯେନ ପରସ୍ସ ନିବ୍ବାନସମ୍ପତ୍ତି ନ ଯୁତ୍ତା''ତି। ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣକରଣେନ ଗୋତ୍ରଭୁକ୍ଖଣେ କିଲେସକ୍ଖଯପ୍ପତ୍ତିତା ଚ ଆପନ୍ନାତି ଆହ – ''କିଂ ପନ ତେସୁ ଅଖୀଣେସୁଯେୱା''ତିଆଦି। ନନୁ ଆରମ୍ମଣକରଣମତ୍ତେନ କିଲେସକ୍ଖଯୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ଚିତ୍ତଞ୍ହି ଅତୀତାନାଗତାଦିସବ୍ବଂ ଆଲମ୍ବନଂ କରୋତି, ନ ନିପ୍ଫନ୍ନମେୱାତି। ଗୋତ୍ରଭୂପି ମଗ୍ଗେନ ଯା କିଲେସାନଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତା କାତବ୍ବା, ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି? ନ, ଅପ୍ପତ୍ତନିବ୍ବାନସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଞାଣାଭାୱତୋ। ନ ହି ଅଞ୍ଞେ ଧମ୍ମା ୱିଯ ନିବ୍ବାନଂ, ତଂ ପନ ଅତିଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଅପ୍ପତ୍ତେନ ଆଲମ୍ବିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ତେନ ଗୋତ୍ରଭୁନା ପତ୍ତବ୍ବେନ ତିକାଲିକସଭାୱାତିକ୍କନ୍ତଗମ୍ଭୀରଭାୱେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, କିଲେସକ୍ଖଯମତ୍ତତଂ ୱା ଇଚ୍ଛତୋ ଗୋତ୍ରଭୁତୋ ପୁରେତରଂ ନିପ୍ଫନ୍ନେନ କିଲେସକ୍ଖଯେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଅପ୍ପତ୍ତକିଲେସକ୍ଖଯାରମ୍ମଣକରଣେ ହି ସତି ଗୋତ୍ରଭୁତୋ ପୁରେତରଚିତ୍ତାନିପି ଆଲମ୍ବେଯ୍ଯୁନ୍ତି।

ତସ୍ମାତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ। ତଂ ପନେତଂ ନିବ୍ବାନଂ। ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମାତିଆଦୀସୂତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଲୋକୁତ୍ତରଅନାସୱାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅରୂପଧମ୍ମାଦିଭାୱଗ୍ଗହଣେନ ଚସ୍ସ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନତା ଦୀପିତା। ତେନାହ ''ନ କିଲେସକ୍ଖଯମତ୍ତମେୱା''ତି। କିଲେସକ୍ଖଯମତ୍ତତାଯ ହି ସତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ବହୁତା ଆପଜ୍ଜତି ''ଯତ୍ତକା କିଲେସା ଖୀଯନ୍ତି, ତତ୍ତକାନି ନିବ୍ବାନାନୀ''ତି। ଅଭାୱସ୍ସଭାୱତୋ ଗମ୍ଭୀରାଦିଭାୱୋ ଅସଙ୍ଖତାଦିଭାୱୋ ଚ ନ ସିଯା, ୱୁତ୍ତୋ ଚ ସୋ ନିବ୍ବାନସ୍ସ, ତସ୍ମାସ୍ସ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନଭାୱୋ। ଯସ୍ମା ଚ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚାରମ୍ମଣଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସେ ପଜହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଯତୋ ମହଗ୍ଗତଞାଣଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ୱା କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ତଦଙ୍ଗୱସେନ ୱା ପଜହତି, ତସ୍ମା ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚସଙ୍ଖତଧମ୍ମାରମ୍ମଣେହି ୱିପରୀତସଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ତଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ କିଲେସେ ପଜହାତି ଏୱଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାସଙ୍ଖତସଭାୱଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବନ୍ତି।

ନିବ୍ବାନପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୧୫। ଧମ୍ମୱାଦୀପଞ୍ହସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୧୬-୩୨୮।ପହାଯ ଗତତ୍ତାତି ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଜହିତ୍ୱା ଞାଣଗମନେନ ଗତତ୍ତା। ସୁଟ୍ଠୁ ଗତାତି ସମ୍ମା ଗତା ପଟିପନ୍ନାତି ସୁଗତା। ପରିଜାନନତ୍ଥନ୍ତି ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନନତ୍ଥଂ। ଦୁକ୍ଖସଙ୍ଖାତୋତି ''ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ସଙ୍ଖାତବ୍ବୋ ୱିଦିତବ୍ବୋ ଚ ଦୁକ୍ଖସଭାୱୋ ଧମ୍ମୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା। ଯସ୍ମା ଦୁକ୍ଖୱେଦନାୱିନିମୁତ୍ତସଙ୍ଖତଧମ୍ମେ ସୁଖୱେଦନାଯ ଚ ଯଥା ଇଧ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାତି ଦୁକ୍ଖପରିଯାଯୋ ନିରୁପ୍ପତେୱ, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଭାୱୋ ଧମ୍ମୋ ଏକେନ ଦୁକ୍ଖସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ ''ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତା''ତି। ସେସପଦଦ୍ୱଯେତି ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତାତି ଏତସ୍ମିଂ ପଦଦ୍ୱଯେ। ସଙ୍ଖାରଭାୱେନ ଦୁକ୍ଖସଭାୱୋ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତା। ସୁଖସ୍ସ ୱିପରିଣାମନେନ ଦୁକ୍ଖସଭାୱୋ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତା।

ଧମ୍ମୱାଦୀପଞ୍ହସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ଦୁକ୍କରପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨୯।ପବ୍ବଜ୍ଜାଯାତି ପବ୍ବଜିତପଟିପତ୍ତିଯଂ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୂତି ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନୋ ଭିକ୍ଖୁ। ପାତନ୍ତି ପାତୋ। ନଚିରସ୍ସନ୍ତି

ଖିପ୍ପମେୱ। ତେନାହ “ଲହୁଯେୱା”ତି।

ଦୁକ୍କରପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଜମ୍ବୁଖାଦକସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ସାମଣ୍ଡକସଂଯୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୩୦-୩୩୧।ଇମିନାଓନୟେନାତି ଯୋ ଜମ୍ବୁଖାଦକସଂଯୁତ୍ତେ ଅଵ୍ହନୟୋ, ଇମିନାଓ ନୟେନ। ଇମିନା ହି ଦ୍ଵେ ସଂଯୁତ୍ତାନି ପାଠଇତୋ ଅଵ୍ହତୋ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଦିସାନେଓାତି ଦସ୍ସେତି।

ସାମଣ୍ଡକସଂଯୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୬। ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସଂଯୁତ୍ତଂ

୧-୮। ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ହସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୩୨-୩୩୯। କାମସହଗତେସୁ ସଞ୍ଞାମନସିକାରେସୁ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତେସୁ ଓ୍ୱାପାଦାଦିସହଗତାପି ସଞ୍ଞାମନସିକାରା ଯଥାପଚ୍ଚଯଂ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତିଯେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ''କାମସହଗତାତି ପଞ୍ଚନୀୱରଣସହଗତା''ତି। ନୀୱରଣାନଞ୍ହେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ଯଦିଦଂ କାମଗ୍ଗହଣଂ। ପହୀନାୱସେସା ଚେତ୍ଥ ନୀୱରଣା ୱେଦିତବ୍ବା, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚଗ୍ଗହଣଂ ନ କତ୍ତବ୍ବଂ। ତସ୍ସାତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତତୋ ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ ଅଚିଣ୍ଣୱସିତାଯ। ତେନାହ ''ହାନଭାଗିଯଂ ନାମ ଅହୋସୀ''ତି। ଆରମ୍ମଣ…ପେ… ସହଗତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଇତରେସଂ ଅଭାୱତୋ।

ପଠମଜ୍ଝାନପଞ୍ହସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅନିମିତ୍ତପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୦।ୱିପସ୍ସନାସମାଧିଂଯେୱ, ନ ଫଲସମାଧିଂ। ଛେଜ୍ଜକିଚ୍ଚଂ ନ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ। ନିକନ୍ତୀତି ୱିପସ୍ସନଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତଣ୍ହା। ସାଧେତୁଂ ନାସକ୍ଖି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠତ୍ତା। ନିମିତ୍ତାନୁସାରୀତି ନିଚ୍ଚସୁଖଅତ୍ତନିମିତ୍ତାନଂ ଅପୂରଣତୋ ରାଗଦୋସମୋହନିମିତ୍ତାନିପେତ୍ଥ ନିମିତ୍ତାନେୱ। ୱୁଟ୍ଠାନ…ପେ… ସମାଧିନ୍ତି ଏତେନ ଯାୱ ମଗ୍ଗୋ ନାଧିଗତୋ, ତାୱ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନମନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋପି ଯଥାରହଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ଅପ୍ପଣିହିତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ଚେତୋସମାଧିଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ୱିହରତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଦସ୍ସେତି। ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାସଙ୍ଖାତଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଚେତୋସମାଧିନ୍ତି ଚିତ୍ତସୀସେନ ୱିପସ୍ସନାସମାଧିମାହ। ଉପରିମଗ୍ଗଫଲସମାଧିନ୍ତି ପଠମମଗ୍ଗସମାଧିସ୍ସ ପଗେୱ ଅଧିଗତତ୍ତା।

ଅନିମିତ୍ତପଞ୍ହସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦-୧୧। ସକ୍କସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୪୧-୩୪୨।ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନାତି ୱତ୍ଥୁତ୍ତଯଂ ଯାଥାୱତୋ ଞତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନପସାଦେନ, ମଗ୍ଗେନାଗତପସାଦେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ପନ କେନଚି ଅସଂହାରିଯୋ ଅସମ୍ପକମ୍ପିଯୋତି ଆହ ''ଅଚଲପ୍ପସାଦେନା''ତି। ଅଭିଭୱନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ।

ସକ୍କସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ଚିତ୍ତସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୩।ଭୋଗଗାମନ୍ତି ଭୋଗୁପ୍ପତ୍ତିଗାମଂ। ପୱତ୍ତତୀତି ଅପ୍ପଟିହତଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି ପଟିସମ୍ଭିଦପ୍ପତ୍ତିଯା।

ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପଠମୈସିଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୪।ଅୱିସାରଦତ୍ତାତି ପଞ୍ହଂ ବ୍ଯାକାତୁଂ ୱେଯ୍ଯତ୍ତିଯାଭାୱେନ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା। ଉପାସକୋ ଥେରେସୁ ବ୍ଯାକାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେସୁ ସଯଂ ବ୍ଯାକାତୁକାମୋ ପୁଚ୍ଛତି, ନ ୱିହେସାଧିପ୍ପାଯୋ। ପଠମୱଚନେନ ଅବ୍ଯାକରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱାୱ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ ୱିହେସୋ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିହେସେତୀ’’ତି।

ପଠମୈସିଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦୁତିଯୈସିଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୫।ଅୱନ୍ତିଯାତି ଅୱନ୍ତିରଟ୍ଠେ, ତଂ ପନ ମଜ୍ଝିମପଦେସତୋ ଦକ୍ଖିଣଦିସାଯଂ। ତେନାହ ‘‘ଦକ୍ଖିଣାପଥେ’’ତି। ଅଧିପ୍ପାଯେନାତି ତସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ଅନୁମୋଦନାଧିପ୍ପାଯେନ ୱଦତି, ନ ପନ ତତୋ କିଞ୍ଚି ଗହେତୁକାମତାଧିପ୍ପାଯେନ।

ଦୁତିଯୈସିଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମହକପାଟିହାରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୬।ତେସଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋତି ତେସଂ ଦାସକମ୍ମକରାନଂ ସେସକେ ଯଥାରୁଚି ୱିଚାରଣଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ। କୁଥିତନ୍ତି ବଲୱତା ସୂରିଯସନ୍ତାପେନ ସଙ୍କୁଥିତଂ । ତେନାହ ‘‘ହେଟ୍ଠା’’ତିଆଦି। ଅତିତିଖିଣନ୍ତି ଅତିୱିଯ ତିକ୍ଖଧାତୁକଂ। ଅସମ୍ଭିନ୍ନପଦନ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନାଗତତ୍ତା ତିପିଟକେ ଅୱୋମିସ୍ସକପଦଂ, ଇଧେୱ ଆଗତପଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିଲୀଯମାନେନାତି ପଟିକଂସେନ ୱିସେସନେନ ୱିଲୀଯମାନେନ କାଯେନ।

ଏତ୍ଥ ଚାତି ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧିକରଣେ। ଅବ୍ଭମଣ୍ଡପଂ କତ୍ୱାତି ସମନ୍ତତୋ ଛାଦନୱସେନ ମଣ୍ଡପଂ ୱିଯ ମେଘପଟଲଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ଦେୱୋତି ମେଘୋ। ଏକମେକଂ ଫୁସିତକଂ ଫୁସାଯତୁ ଜାଲୱିନଦ୍ଧଂ ୱିଯ ୱସ୍ସତୁ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ନାନାପରିକମ୍ମଂ ନାନାଧିଟ୍ଠାନଂ ଏକତୋ ପରିକମ୍ମଂ ଏକତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଚତୁକ୍କମେତ୍ଥ ସମ୍ଭୱତୀତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦିନା। ଯଥା ତଥାତି ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଚତୂସୁ ପକାରେସୁ ଯେନ ୱା ତେନ ୱା ପକାରେନ କରୋନ୍ତସ୍ସ। କତପରିକମ୍ମସ୍ସାତି ‘‘ଏୱଂ ୱା ଏୱଂ ୱା ହୋତୂ’’ତି ପୱତ୍ତିତପରିକମ୍ମଚିତ୍ତସ୍ସ। ‘‘ପରିକମ୍ମାନନ୍ତରେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ସମାପନ୍ନପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଅଧିଟ୍ଠାନଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯଂ ପୱତ୍ତପରିକମ୍ମଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ମହକପାଟିହାରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଠମକାମଭୂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୭। ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ, ତଂ ଏତସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ନେଲଂ, ତଂ ଅଙ୍ଗଂ ଏତସ୍ସାତି ନେଲଙ୍ଗୋ, ସୁୱିସୁଦ୍ଧସୀଲଗୁଣୋ। ତେନାହ ‘‘ନେଲଙ୍ଗନ୍ତି ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ସୀଲାନମେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଦୋସାଭାୱମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନେଲଙ୍ଗୋତି ନିଦ୍ଦୋସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି ମହାକପ୍ପିନତ୍ଥେରଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠେନ କଥେସୀତି ଅତ୍ତନୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଉପଲକ୍ଖିତେନ ଅତ୍ଥେନ କଥେସି। ଅଯଂ ପନ ନଯଗ୍ଗାହେନାତି ଅଯଂ ପନ ଗହପତି ଅସୁତ୍ୱା କେୱଲଂ ନଯଗ୍ଗାହେନ ଆହ।

ପଠମକାମଭୂସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଦୁତିଯକାମଭୂସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୩୪୮ ।ନିରୋଧଂଵଲଞ୍ଜେତି ଅନାଗାମିଭାଵତୋ। ଇମେ ସଙ୍ଖାରାତି ଇମେ ‘‘କାଯସଙ୍ଖାରୋ, ଵଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚମାନା ତଯୋ ସଙ୍ଖାରା। ସଦ୍ଦତୋପି, ଅତ୍ଥତୋପି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମିସ୍ସା, ତତୋ ଏଵ ଆଲୁଳିତା ଆକୁଲା, ଅଵିଭୂତା ଦୁଵିଭାଵନା, ଦୁଦ୍ଦୀପନା ଅସଙ୍କରତୋ ଦୀପେତୁଂ ଦୁକ୍କରା। ତଥା ହି କୁସଲଚେତନା ଏଵ ‘‘କାଯସଙ୍ଖାରୋ’’ତିପି ଵୁଚ୍ଚତି, ‘‘ଵଚୀସଙ୍ଖାରୋ’’ତିପି, ‘‘ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ’’ତିପି। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାପି କତ୍ଥଚି ‘‘କାଯସଙ୍ଖାରୋ’’ତି, ଵିତକ୍କଵିଚାରାପି ‘‘ଵଚୀସଙ୍ଖାରୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ସଞ୍ଞାଵେଦନାପି ‘‘ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ’’ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ ‘‘ତଥା ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଆକଡ୍ଢିତ୍ଵା ଗହଣଂ ଆଦାନଂ, ସମ୍ପତ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥେ କରଣଂ ଗହଣଂ, ଗହିତସ୍ସ ଵିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ମୁଞ୍ଚନଂ, ଫନ୍ଦନଂ ଚୋପନଂ ପାପେତ୍ଵା ନିପ୍ଫାଦେତ୍ଵା। ହନୁସଞ୍ଚୋପନନ୍ତି କାଯଵିଞ୍ଞତ୍ତିଵସେନ ପୁବ୍ବଭାଗେ ହନୁସଞ୍ଚୋପନଂ କତ୍ଵା। ଏଵଞ୍ହି ଵଚୀଭେଦକରଣଂ। ଏଵଂ ଇମେତିଆଦି ଯଥାଵୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ।

ପଦତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛତି ଇତରସଙ୍ଖାରେହି ପଦତ୍ଥତୋ ଵିସେସଂ କଥାପେସ୍ସାମୀତି। କାଯନିସ୍ସିତାତି ଏତ୍ଥ କାଯନିସ୍ସିତତା ଚ ନେସଂ ତବ୍ଭାଵଭାଵିତାଯ ଵେଦିତବ୍ବା, ନ କାଯସ୍ସ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯତାଵସେନାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କାଯେ ସତି ହୋନ୍ତି, ଅସତି ନ ହୋନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। କାଯୋତି ଚେତ୍ଥ କରଜକାଯୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତାତି ଚିତ୍ତଂ ନିସ୍ସାଯ ତଂ ନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯଭୂତଂ ଲଭିତ୍ଵା ଉପ୍ପନ୍ନା।

‘‘ସମାପଜ୍ଜାମୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ସମୀପେ ଵୁଚ୍ଚମାନଂ ‘‘ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସ’’ନ୍ତି ପଦଂ ଆସନ୍ନାନାଗତକାଲଵାଚୀ ଏଵ ଭଵିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, ନ ଇତରନ୍ତି ଆହ – ‘‘ପଦଦ୍ଵଯେନ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିକାଲୋ କଥିତୋ’’ତି। ତଯିଦଂ ତସ୍ସ ତଥା ଵତ୍ତବ୍ବତାଯ ଵୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ତସ୍ସ ତଥା ଚିତ୍ତପଵତ୍ତିସମ୍ଭଵତୋ। ସମାପନ୍ନେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ପୁରିମେହୀତି ‘‘ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସଂ ସମାପଜ୍ଜାମୀ’’ତି ଦ୍ଵୀହି ପଦେହି। ପଚ୍ଛିମେନାତି ‘‘ସମାପନ୍ନୋ’’ତି ପଦେନ।

ଭାଵିତଂ ହୋତି ଉପ୍ପାଦିତଂ ହୋତି ନିରୋଧସମାପନ୍ନତ୍ଥାଯ। ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନସଙ୍ଖାତାଯ ନିରୋଧଭାଵନାଯ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଭାଵିତଂ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ଯଂ ତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେଯେଵାତି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନକ୍ଖଣେ ନିରୁଜ୍ଝତି। ତତ୍ଥ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ ହେଟ୍ଠା ନିରୋଧୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ତଜ୍ଜା ପରିକମ୍ମସିଦ୍ଧା ଯା ଅପ୍ପଵତ୍ତି , ତତ୍ଥ ‘‘ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସଞ୍ଞା’’ତି, ଯା ନେସଂ ତଥା ଅପ୍ପଵତ୍ତି। ସା ‘‘ଅନ୍ତୋନିରୋଧେ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଵୁତ୍ତା।

‘‘ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝୋ’’ତି ଵଚନତୋ ତଦଞ୍ଞେସଂ ଅନିରୋଧଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଵାଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ ନିରୁଜ୍ଝୋତି ଵଚନତୋ’’ତିଆଦିଂ ଵତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଅତିପ୍ପସଙ୍ଗଦସ୍ସନମୁଖେନ ତଂ ଵାଦଂ ନିସେଧେତୁଂ ‘‘ତେ ଵତ୍ତବ୍ବା’’ତିଆଦିମାହ। ଅଭିନିଵେସଂ ଅକତ୍ଵାତି ଯଥାଗତେ ବ୍ଯଞ୍ଜନମତ୍ତେ ଅଭିନିଵେସଂ ଅକତ୍ଵା। ଆଚରିଯାନଂ ନଯେତି ଆଚରିଯାନଂ ପରମ୍ପରାଗତେ ଧମ୍ମନଯେ ଧମ୍ମନେତ୍ତିଯଂ ଠତ୍ଵା।

କିରିଯମଯପଵତ୍ତସ୍ମିନ୍ତି ପରିତ୍ତଭୂମକକୁସଲାକୁସଲଧମ୍ମପବନ୍ଧେ ଵତ୍ତମାନେ। ତସ୍ମିଞ୍ହି ଵତ୍ତମାନେ କାଯିକ-ଵାଚସିକ-କିରିଯସମ୍ପଵତ୍ତି ହୋତି, ଦସ୍ସନ-ସଵନାଦିଵସେନ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ପଵତ୍ତମାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ – ‘‘ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣେସୁ ପସାଦେ ଘଟ୍ଟେନ୍ତେସୂ’’ତି। ମକ୍ଖିତାନି ଵିଯାତି ପୁଞ୍ଛିତାନି ଵିଯ ହୋନ୍ତି ଘଟ୍ଟନାଯ ଵିବାଧିତତ୍ତା। ଏତେନାଯଂ ଘଟ୍ଟନା ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରିକଵିଞ୍ଞାଣାନଂ ଵେଗସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନାଯ ନ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେଵାହ – ‘‘ଅନ୍ତୋନିରୋଧେ ପଞ୍ଚ ପସାଦା ଅତିଵିଯ ଵିରୋଚନ୍ତୀ’’ତି।

ତତୋ ପରଂ ସଚିତ୍ତକୋ ଭଵିସ୍ସାମୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନଂ ଗହେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ – ‘‘ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଅଚିତ୍ତକୋ ଭଵିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏତେନେଵ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ଯଂ ଏଵଂ ଭାଵିତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଵିସୁଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାଵନା ନାମ ନତ୍ଥି, ଅଦ୍ଧାନପରିଚ୍ଛେଦଂ ପନ କତ୍ଵା ନିରୋଧସମାପଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ କାତବ୍ବପରିକମ୍ମଭାଵନାଯ ଏଵ ତସ୍ସ ସିଜ୍ଝନତୋ।

ସା ପନେସା ନିରୋଧକଥା। ଦ୍ଵୀହି ବଲେହୀତି ସମଥଵିପସ୍ସନାବଲେହି। ତଯୋ ଚ ସଙ୍ଖାରାନନ୍ତି ତିଣ୍ଣଂ କାଯଵଚୀଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିଯା। ସୋଳସହି ଞାଣଚରିଯାହୀତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅନୁପସ୍ସନାଞାଣାନଂ, ଅଟ୍ଠନ୍ନଞ୍ଚ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣାନଂ ଵସେନ ଇମାହି ସୋଳସହି ଞାଣପ୍ପଵତ୍ତୀହି। ନଵହି ସମାଧିଚରିଯାହୀତି ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଅଟ୍ଠ ସମାଧିଚରିଯା, ତାସଂ ଉପଚାରସମାଧି ସମାଧିଭାଵସାମଞ୍ଞେନ ଏକା ସମାଧିଚରିଯାତି ଏଵଂ ନଵହି ସମାଧିଚରିଯାହି। ଵସୀଭାଵତାପଞ୍ଞାତି ଵସୀଭାଵତାସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଞା। ସବ୍ବାକାରେନ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ କଥିତା, ତେ ତାଵ

ଆକାରା ତିଟ୍ଠନ୍ତୁ, ସରୂପମତ୍ତସ୍ସ ପନସ୍ସ ୱତ୍ତଳନ୍ତି ଆହ – ‘‘କୋ ପନାଯଂ ନିରୋଧୋ ନାମା’’ତି। ଯଦି ଖନ୍ଧାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି, ଅଥ କିମତ୍ଥମେତଂ ଝାନସୁଖାଦିଂ ୱିଯ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାରାନ’’ନ୍ତିଆଦି।

ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ ଅନାଗାମିଫଲଚିତ୍ତଂ। ‘‘ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗସମଯେ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ‘‘କିଂ ପନ…ପେ… ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି। ସମୁଟ୍ଠାପେତି ରୂପସମୁଟ୍ଠାଦକତ୍ତା। ଇମସ୍ସାତି ନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନଭିକ୍ଖୁନୋ। ସା ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ସା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକା ଫଲସମାପତ୍ତି ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସେ। ଫଲସମାପତ୍ତିଯା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନିକଭାୱୋ କଥଂ ନିଚ୍ଛିତୋତି ଆହ – ‘‘କିଂ ୱା ଏତେନା’’ତିଆଦି। ୱକ୍ଖମାନାକାରେନପି ପରିହାରୋ ହୋତୀତି। ସନ୍ତସମାପତ୍ତିତୋତି ନିରୋଧସମାପତ୍ତିମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ଅବୋହାରିକା ହୋନ୍ତି ଅତିସୁଖୁମସଭାୱତ୍ତା, ସଞ୍ଚୀୱତ୍ଥେରସ୍ସ ପୁବ୍ବେ ସମାପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା ଅବୋହାରିକଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଭୱଙ୍ଗସମଯେନେୱେତଂ କଥିତ’’ନ୍ତି।

କିରିଯମଯ…ପେ… ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ? ନନୁ ଭୱଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିକାଲମ୍ପି ୱିତକ୍କୱିଚାରା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେୱାତି? କିଞ୍ଚାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ୱଚୀସଙ୍ଖାରଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତା ପନ ନ ହୋନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କିଂ ଭୱଙ୍ଗ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁଞ୍ଞତୋ ଫସ୍ସୋତିଆଦଯୋ ସଗୁଣେନପି ଆରମ୍ମଣେନାତି ଆରମ୍ମଣଭୂତମେତଂ। ସୁଞ୍ଞତା ନାମ ଫଲସମାପତ୍ତି ନିଚ୍ଚସୁଖଅତ୍ତସଭାୱତୋ ସୁଞ୍ଞତ୍ତା। ‘‘ସୁଞ୍ଞତୋ ଫସ୍ସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସୁଞ୍ଞସଭାୱତ୍ତା। ଅନିମିତ୍ତା ନାମ ଫଲସମାପତ୍ତି ରାଗନିମିତ୍ତାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ। ଅପ୍ପଣିହିତା ନାମ ଫଲସମାପତ୍ତି ରାଗପଣିଧିଆଦୀନମଭାୱତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ତେନାହ ‘‘ଅନିମିତ୍ତପ୍ପଣିହିତେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି। ରାଗନିମିତ୍ତାଦୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଦଗ୍ଗେନ ଫଲସମାପତ୍ତିସମ୍ଫସ୍ସୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ନାମ, ତଦଗ୍ଗେନ ଫଲସମାପତ୍ତିପି ସୁଞ୍ଞତା ନାମ, ଫସ୍ସସୀସେନ ପନ ଦେସନା ଆଗତାତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଅନିମିତ୍ତପ୍ପଣିହିତେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଆଗମନଂ ଏତ୍ଥ, ଏତାଯାତି ୱା ଆଗମନିକା, ସା ଏୱ ଆଗମନିଯା କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା। ୱୁଟ୍ଠାତି ନିମିତ୍ତତୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନେନ। ଅନିମିତ୍ତା ନାମ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତସ୍ସ ଉଗ୍ଘାଟନତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ୱୁଟ୍ଠାନମେୱ ପମାଣଂ, ନ ପରିଗ୍ଗହଦସ୍ସନାନି। ଅପ୍ପଣିହିତା ନାମ ସୁଖପଣିଧିଯା ପଟିପକ୍ଖତୋ। ସୁଞ୍ଞତା ନାମ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଯା ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସତ୍ତସୁଞ୍ଞତାଯ ସୁଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତୋ ନାମ ୱିପସ୍ସନାଗମନତୋ। ଫଲଂ ଅନିମିତ୍ତଂ ନାମ ମଗ୍ଗାଗମନତୋ। ୱିକପ୍ପୋ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ଆଗମନସ୍ସ ୱତ୍ଥାନସ୍ସ ଅଭାୱେନ, ୱିପସ୍ସନାଯ ଅନିମିତ୍ତାଦିନାମଲାଭୋ ଅୱୱତ୍ଥିତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ପନ ସା ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ଏୱରୂପାପି ହୋତୀତି ତସ୍ସ ୱସେନ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ୱିଯ ଫସ୍ସସ୍ସପି ପୱତ୍ତିରୂପତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତୋ ୱିକପ୍ପୋ ଅନୱସରୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଯୋ ଫସ୍ସା ଫୁସନ୍ତୀତି ପୁଗ୍ଗଲଭେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ଏକଂଯେୱ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଏତସ୍ମିଂ ଖଣେ ତଯୋ ଫସ୍ସା ଫୁସନ୍ତି। ‘‘ତିୱିଧୋ ଫସ୍ସୋ ଫୁସତୀ’’ତି ୱା ଭୱିତବ୍ବଂ। ଯସ୍ମା ପନ ‘‘ନିରୋଧଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସା’’ତିଆଦି ଯସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତା ତଯୋ ଏୱ ଫସ୍ସା ସମ୍ଭୱନ୍ତି, ତସ୍ସ ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତଯୋ ଫସ୍ସା ଫୁସନ୍ତୀ’’ତି।

ନିବ୍ବାନଂ ୱିୱେକୋ ନାମ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିୱିତ୍ତଭାୱତୋ। ତସ୍ମିଂ ୱିୱେକେ ଏକନ୍ତେନେୱ ନିନ୍ନପୋଣତ୍ତା ଏୱ ହି ତେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧସଙ୍କୁସ୍ସକ୍କା ଉତ୍ତମପୁରିସା ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୀତି।

ଦୁତିଯକାମଭୂସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଗୋଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪୯।ନେସନ୍ତି ଅପ୍ପମାଣଚେତୋୱିମୁତ୍ତି-ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସଞ୍ଞିତାନଂ ଝାନାନଂ। ଅତ୍ଥୋପି ନାନାତି ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା। ଫରଣଅପ୍ପମାଣତାଯ ‘‘ଅପ୍ପମାଣା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀ’’ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଜ୍ଝାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭୂମନ୍ତରତୋ’’ତିଆଦି। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞା ଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଜ୍ଝାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭୂମନ୍ତରତୋ’’ତିଆଦି। ୱିପସ୍ସନାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ସବ୍ବାପି ୱା। ପମାଣକରଣୋ ନାମ ଯସ୍ସ ସଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଗୁଣାଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ ପମାଣକରଣତୋ।

ଫରଣଅପ୍ପମାଣତାଯାତି ଫରଣୱସେନ ଅପ୍ପମାଣଗୋଚରତାଯ। ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଅପ୍ପମାଣମେୱ ପମାଣଗୋଚରାନଂ କିଲେସାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱସ୍ସପି ଅନାଗମନତୋ। ଖଲନ୍ତି ଖଲେ ପସାରିତସାଲିସୀସାଦିଭଣ୍ଡଂ। କିଞ୍ଚେହୀତି ମଦ୍ଦସ୍ସୁ। ତେନାହ ‘‘ମଦ୍ଦନଟ୍ଠୋ’’ତି। ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ, ପଲିବୁଦ୍ଧକଂ ୱା ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚନଂ, ଅକିଞ୍ଚନମେୱ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ।

ରୂପନିମିତ୍ତସ୍ସାତି କସିଣରୂପନିମିତ୍ତସ୍ସ। ନ ଗହିତାତି ସରୂପତୋ ନ ଗହିତା, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଗହିତା ଏୱ। ତେନାହ – ‘‘ସା ସୁଞ୍ଞା ରାଗେନାତିଆଦିୱଚନତୋ ସଙ୍ଖତ୍ଥ ଅନୁପୱିଟ୍ଠାୱା’’ତି।

ନାନାତି ସଦ୍ଦୱସେନ। ଏକତ୍ଥାତି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଆରମ୍ମଣଭାୱେନ ଏକସଭାୱା। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପମାଣଂ…ପେ… ଏକତ୍ଥା’’ତି। ଆରମ୍ମଣୱସେନାତି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱସେନ। ଚତ୍ତାରୋ ହି ମଗ୍ଗା, ଚତ୍ତାରି ଫଲାନି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ନିବ୍ବାନପୱିଟ୍ଠତାଯ ଏକତ୍ଥା ଏକାରମ୍ମଣା। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେତି ଇଦଂ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ଅପ୍ପମାଣାଦି ପରିଯାଯୱୁତ୍ତଂ, ନିବ୍ବାନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ। ତସ୍ମା ‘‘ଅଞ୍ଞସ୍ମି’’ନ୍ତି ଇଦଂ ତେନ ତେନ ପରିଯାଯେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

ଗୋଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ନିଗଣ୍ଠନାଟପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୦।ଆଗତାଗମୋତି ୱାତୁଗ୍ଗତପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ। ୱିଞ୍ଞାତସାସନୋତି ପଟିୱିଦ୍ଧସବ୍ବସାସନୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନାଗାମୀ’’ତିଆଦି। ନଗ୍ଗଭୋଗ୍ଗନ୍ତି ଅୱସନଭାୱେନ ନଗ୍ଗଂ, କୁଟିଲଜ୍ଝାସଯତାଯ ଭୋଗ୍ଗଂ, ତତୋ ଏୱ ନିସ୍ସିରିକଂ। ନଗ୍ଗତାଯ ହି ସୋ ରୂପେନ ନିସ୍ସିରିକୋ, ଭୋଗ୍ଗତାଯ ଚିତ୍ତେନ। ଭଗୱତୋ ସଦ୍ଧାଯାତି ଭଗୱତି ସଦ୍ଧାଯ। ତସ୍ମିଂ ସଦ୍ଦହନା ଓକପ୍ପନା ତସ୍ସ ସଦ୍ଧାତିପି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ଗଚ୍ଛାମୀତି ଆଗଚ୍ଛାମି, ବୁଜ୍ଝାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଂ ନିଗଣ୍ଠେନ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥମାହ।

କାଯଂଉନ୍ନାମେତ୍ୱାତି କାଯଂ ଅବ୍ଭୁନ୍ନାମେତ୍ୱା। କୁଚ୍ଛିଂ ନୀହରିତ୍ୱାତି ପିଟ୍ଠିଯା ନିନ୍ନମନେନ କୁଚ୍ଛିଂ ପୁରତୋ ନୀହରିତ୍ୱା। ଗୀୱଂ ପସାରଣୱସେନ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବଂ ଦିସଂ ପେକ୍ଖମାନୋ। ସବ୍ବମିଦଂ ନିଗଣ୍ଠସ୍ସ ପହଟ୍ଠାକାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଇଦାନି ସମଣସ୍ସ ଗୋତମସ୍ସ ଉପରି ୱାଦଂ ଆରୋପେତୁଂ ଲଚ୍ଚୁତୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ୱାତଂ ୱା ସୋ’’ତିଆଦି। ସକାରଣାତି ଯୁତ୍ତିସହିତା। ପଞ୍ହମଗ୍ଗୋତି ପଞ୍ହସଙ୍ଖାତୋ ୱୀମଂସା, ଏୱଂ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଚିନ୍ତେନେୱ ପରିୱୀମଂସା ପଞ୍ହା। ଏକୋ ଉଦ୍ଦେସୋତି ଏକଂ ଉଦ୍ଦିସନଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସଂଖିତ୍ତୱଚନଂ। ୱେଯ୍ୟାକରଣନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସନଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଚାରେତ୍ୱା କଥନଂ। ଏୱନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନ। ସଙ୍ଖତ୍ଥାତି ସବ୍ବେସୁ ପଞ୍ହୁଦ୍ଦେସୱେଯ୍ୟାକରଣେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନିଗଣ୍ଠନାଟପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅଚେଲକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୧। ଅଲଂ ସମତ୍ଥୋ ଅରିଯଭାୱାଯାତି ଅଲମରିଯୋ। ଞେଯ୍ୟଜାନନଟ୍ଠେନ ଞାଣମେୱ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଞାଣଦସ୍ସନଂ, ସୋଯେୱ ଅତିସଯଟ୍ଠେନ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସେସୋ। ପାୱଳଥା ୱୁଚ୍ଚତି ଆନିସଦପଦେସୋ, ତଂ ପାୱଳଥଂ ରଜୋହରଣତ୍ଥଂ ନିପ୍ପୋଟୀଯତି ଏତାଯାତି ପାୱଳଥନିପ୍ପୋଟନା, ମୋରପିଞ୍ଛୱତ୍ତି।

ଅଚେଲକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଗିଲାନଦସ୍ସନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୨। ମତ୍ତରାଜା ନାମ ଏକୋ ଭୁମ୍ମଦେୱୋ ଭୂତାଧିପତି ସୁରାପୋତଲରୁକ୍ଖନିୱାସୀ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ମତ୍ତରାଜକାଲେ’’ତି। ‘‘ଓସଧିତିଣୱନପ୍ପତୀସୁ’’ତି ୱତ୍ୱା ତେ ଯଥାକ୍କମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ହରୀତକା…ପେ… ରୁକ୍ଖେସୁ ଚା’’ତି ଆହ। ପତ୍ଥନାୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଠପେହି। ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତୀତି ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ସମିଜ୍ଝିସ୍ସତି। ତେନ ହୀତି ଯସ୍ମା ତଂ ଦେୱାପି ଆସନ୍ନମରଣଂ ମଞ୍ଞନ୍ତି, ତସ୍ମା ସା ୱରମେୱ ଭୱିସ୍ସତି, ତଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଗିଲାନଦସ୍ସନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଚିତ୍ତସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଗାମଣିସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଚଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୩। ‘‘ଯେନ ମିଧେକଚ୍ଚୋ ଚଣ୍ଡୋ ଚଣ୍ଡୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଏୱଂ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନେନ ଧମ୍ମସଙ୍ଗାହକତ୍ଥେରେହି ଚଣ୍ଡୋତି ଗହିତନାମୋ। ପାକଟଂ କରୋତୀତି ଦସ୍ସେତି ଅତ୍ତନୋ ଚଣ୍ଡଭାୱଂ।

ଚଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ତାଲପୁଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୪। ୱାଲୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ତାଲୋ, ତସ୍ସ ତାଲପୁଟଂ ନାମ। ଯଥା ଆମଲକୀଫଲସମାନକଂ, ସୋ ପନ ତାଲସଦିସମୁଖୱଣ୍ଣତ୍ତା ତାଲପୁଟୋତି ଏୱଂନାମକୋ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସ କିରା’’ତିଆଦି। ଅଭିନୀହାରସମ୍ପନ୍ନୋ ଅନେକେସୁ କପ୍ପେସୁ ସମ୍ଭତସାୱକବୋଧିସମ୍ଭାରୋ। ତଥା ହେସ ଅସୀତିଯା ମହାସାୱକେସୁ ଅବ୍ଭନ୍ତରୋ ଜାତୋ। ସହସ୍ସଂ ଦେନ୍ତି ନଚ୍ଚଂ ପସ୍ସିତୁକାମା। ସମଜ୍ଜୱେସନ୍ତି ନେପଚ୍ଚୱେସଂ। କୀଠଅଂ କତ୍ୱାତି ନଚ୍ଚକୀଠଇତଂ କୀଠଇତ୍ୱା, ନଚ୍ଚିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁବ୍ବେ ତଥାପୱତ୍ତୱୁତ୍ତନ୍ତଦସ୍ସନେ ସଚ୍ଚେନ, ତଦ୍ଧିପରିଯାଯେ ଅଲିକେନ। ରାଗପଚ୍ଚଯାତି ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭୂତା। ମୁଖତୋ…ପେ… ଦସ୍ସନାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମୁଖତୋ ଅଗ୍ଗିଜାଲନିକ୍ଖମଦସ୍ସନାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅଞ୍ଞେ ଚ…ପେ… ଅଭିନଯାତି କାମସ୍ସାଦସଂଯୁତ୍ତାନଂ ସିଙ୍ଗାରହସ୍ସଅବ୍ଭୁତରସାନଞ୍ଚେୱ ‘‘ଅଞ୍ଞେ ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତସନ୍ତବୀଭଚ୍ଛରସାନଞ୍ଚ ଦସ୍ସନକା ଅଭିନଯା। ଦୋସପଚ୍ଚଯାତି ଦୋସୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭୂତା। ହତ୍ଥପାଦଚ୍ଛେଦାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାନଂ ରୁଦ୍ଦୱୀରଭଯାନକରସାନଂ ଦସ୍ସନକା ଅଭିନଯା। ମୋହପଚ୍ଚଯାତି ମୋହୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଭୂତା। ଏୱମାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାନଂ କରୁଣାସନ୍ତଭଯାନକରସାନଂ ଦସ୍ସନକା ଅଭିନଯା। ତେ ହି ରସେ ସନ୍ଧାଯ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଯେ ଧମ୍ମା ରଜନୀଯା, ଯେ ଧମ୍ମା ଦୋସନୀଯା, ଯେ ଧମ୍ମା ମୋହନୀଯା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତଂ।

ନଟୱେସଂଗହେତ୍ୱାୱ ପଚ୍ଚନ୍ତି କମ୍ମସରିକ୍ଖୱିପାକୱସେନ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ନିରଯେ ପଚ୍ଚନଂ ସନ୍ଧାଯ। ଏତଂ ‘‘ପହାସୋ ନାମ ନିରଯୋ, ତତ୍ଥ ଉପପଜ୍ଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଲୋକେ ଅତ୍ଥୱିସେସୱସେନ ସକମ୍ମକାନିପି ପଦାନି ଅକମ୍ମକାନି ଭୱନ୍ତି ‘‘ୱିମୁଚ୍ଚତି ପୁରିସୋ’’ତି, ଏୱଂ ଇଧ ଅତ୍ଥୱିସେସୱସେନ ଅକମ୍ମକଂ ସକମ୍ମକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ଏତଂ ରୋଦାମୀ’’ତି। କୋ ପନ ସୋ ଅତ୍ଥୱିସେସୋ? ଅସହନଂ ଅକ୍ଖମନଂ, ତସ୍ମା ନ ରୋଦାମି ନ ସହାମି, ନ ଅକ୍ଖମାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରୋଦନକାରଣଞ୍ହି ଅସହନ୍ତୋ ତେନ ଅଭିଭୂତୋ ରୋଦତି। ତମେୱସ୍ସ ସକମ୍ମକଭାୱସ୍ସ କାରଣଭୂତଂ ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ‘‘ନ ଅସ୍ସୁୱିମୋଚନମତ୍ତେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମତଂ ୱା, ଅମ୍ମ, ରୋଦନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ମତଂ ରୋଦନ୍ତି, ତସ୍ସ ମରଣଂ ନ ସହନ୍ତି, ନକ୍ଖମନ୍ତୀତି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋତି।

ତାଲପୁଟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩-୫। ଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୫୫-୩୫୭। ଯୁଜ୍ଝନଂ ଯୋଧୋ, ସୋ ଆଜୀୱୋ ଏତସ୍ସାତି ଯୋଧାଜୀୱୋ। ତେନାହ – ‘‘ଯୁଦ୍ଧେନ ଜୀୱିକଂ କପ୍ପନକୋ’’ତି, ଉସ୍ସାହଂ ୱାଯାମଂ କରୋତୀତି ଯୁଜ୍ଝନୱସେନ ଉସ୍ସାହଂ ୱାଯାମଂ କରୋତି। ପରିଯାପାଦେନ୍ତୀତି ମରଣପରିଯନ୍ତିକଂ ଆପଦଂ ପାପେନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ମରଣଂ ପଟିପଜ୍ଜାପେନ୍ତୀ’’ତି। ଦୁଟ୍ଠୁ ଠପିତନ୍ତି ଦୁଟ୍ଠାକାରେନ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଅହ୍ୱାୱହଭାୱଂ ନ ଗତଂ ପଟିପନ୍ନଂ। ପରେହି ସଙ୍ଗାମେ ଜିତା ହତା ଏତ୍ଥ ଜାଯନ୍ତୀତି ପରଜିତୋ ନାମ ନିରଯୋ। ଅସିଧନୁଗଦାଯସଙ୍କୁଚକ୍କାନି ପଞ୍ଚାୱୁଧାନି। ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ତଂ ଯୋଧାଜୀୱଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସନ୍ଧାଯ। ଏତଂ ‘‘ଯୋ ସୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମେସୁପି ହତ୍ଥାରୋହଅସ୍ସାରୋହସୁତ୍ତେସୁ ଏସେୱ ନଯୋତି ଏସୋ ତତିଯେ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ଅତ୍ଥତୋ ୱିସେସାଭାୱତୋ।

ଯୋଧାଜୀୱସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅସିବନ୍ଧକପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୮।ପଚ୍ଛାଭୂମିୱାସିନୋତି ଅପରଦେସୱାସିନୋ। ଉଦକସୁଦ୍ଧିକଭାୱଜାନନତ୍ଥାଯାତି ଅତ୍ତନୋ ଉଦକସୁଦ୍ଧିକଭାୱଂ ଜାନନତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଲୋକସ୍ସ ଚ ଉଦକେନ ସୁଦ୍ଧି ହୋତୀତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଜାନନତ୍ଥଞ୍ଚ। ଉପରି ଯାପେନ୍ତୀତି ଉପରି ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଯାପେନ୍ତି। ସମ୍ମା ଞାପେନ୍ତୀତି ସମ୍ମା ଉଜୁକଂଯେୱ ସଗ୍ଗଂ ଲୋକଂ ଗମେନ୍ତି। ତେନାହ – ''ସଗ୍ଗଂ ନାମ ଓକ୍କାମେନ୍ତୀ''ତି, ଅୱକ୍କାମେନ୍ତି ଓଗାହାପେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁପରିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟାତି ଅନୁପରିତୋ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ।

ଅସିବନ୍ଧକପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଖେତ୍ତୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫୯।ଥଣ୍ଡିଲନ୍ତି କଥିନଂ ଲୂଖଂ। ଊସରନ୍ତି ଊସଜାତଂ। ଚତୂହିପି ଓଘେହି ଅନଭିଭୱନୀଯତାଯ ଅହଂ ଦୀପୋ। ସବ୍ବପରିସ୍ସଯେହି ଅନଭିଭୱନୀଯତାଯ ଅହଂ ଲେଣୋ। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖପରିତ୍ତାସନତୋ ତାଯନଟ୍ଠେନ ଅହଂ ତାଣଂ। ସବ୍ବଭଯହିଂସନତୋ ଅହଂ ସରଣନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଉଦକମଣିକୋତି ମହନ୍ତଂ ଉଦକଭାଜନଂ। ବହି ୱିସ୍ସନ୍ଦନୱସେନ ଉଦକଂ ନ ହରତୀତି ଅହାରୀ, ପରିତୋ ନ ପଗ୍ଘରତୀତି ଅପରିହାରୀ। ସଙ୍କଚ୍ଛମେୱ ଦେସେନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଗାରୱସ୍ସ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ମହାକରୁଣାଯ ଚ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମାନରସତ୍ତା। ଚତସ୍ସୋ ପନ ପରିସା ସତ୍ଥୁଗାରୱେନ ଅତ୍ତନୋ ଚ ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନତାଯ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଓକପ୍ପେତ୍ୱା ସୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମା ତା ଦେସନାଫଲେନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି। କିଞ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ସତ୍ଥୁ ଦେସନା ତତ୍ଥ ସଙ୍କଚ୍ଛଦେସନା ନାମ ଜାତା।

ଖେତ୍ତୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସଙ୍ଖଧମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୦। ''ଯୋ କୋଚି ପୁରିସୋ ପାଣାତିପାତୀ ମୁସାୱାଦୀ, ସବ୍ବୋ ସୋ ଆପାଯିକୋ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ''ଯଂବହୁଲଂ ଯଂବହୁଲଂ କରୋତି, ତେନ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତନୋ ୱାଦଂ ଭିନ୍ଦତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଯଦି ବହୁସୋ କତେନ ପାପକମ୍ମେନ ଆପାଯିକୋ, ''ଯୋ କୋଚି ପାଣମତିପାତେତୀ''ତିଆଦିୱଚନଂ ମିଚ୍ଛାତି। ଚତ୍ତାରି ପଦାନୀତି ''ଯୋ କୋଚି ପାଣମତିପାତେତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ଅତ୍ଥକୋଟ୍ଠାସା। ଦିଟ୍ଠିଯା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି ''ଅହି ଖୋ ପନ ମଯା''ତିଆଦିନା ଅଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ। ବଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ସମତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଖଧମକୋତି ସଙ୍ଖସ୍ସ ଧମନକିଚ୍ଚେ ଛେକୋ। ଅଦୁକ୍ଖେନାତି ସୁଖେନ। ଉପଚାରୋପି ଅପ୍ପନାପି ୱଟ୍ଟତି ଉଭିନ୍ନଂ ସାମଞ୍ଞୱଚନଭାୱତୋ। ଅପ୍ପମାଣକତଭାୱୋ ଲଦ୍ଧୁତେୱ। ତଥା ହି ତଂ କିଲେସାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତାଯ ଦୀଘସନ୍ତାନତାଯ ୱିପୁଲଫଲତାଯ ଚ ''ମହଗ୍ଗତ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ନ ଓହୀଯତୀତି ଯସ୍ମିଂ ସନ୍ତାନେ କାମାୱଚରକମ୍ମଂ, ମହଗ୍ଗତକମ୍ମଞ୍ଚ କତୂପଚିତଂ ୱିପାକଦାନେ ଲଦ୍ଧାୱସରଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଂ, ତେସୁ କାମାୱଚରକମ୍ମଂ ଇତରଂ ନୀହରିତ୍ୱା ସଯଂ ତତ୍ଥ ଓହୀଯିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ମହଗ୍ଗତକମ୍ମମେୱ ପନ ଇତରଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଦାତୁଂ ସକ୍କୋତି ଗରୁଭାୱତୋ। ତେନାହ ''ତଂ କାମାୱଚରକମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦି। କିଲେସୱସେନାତି ପାପକମ୍ମସ୍ସ ମୂଲଭୂତକିଲେସୱସେନ। ପାଣାତିପାତାଦଯୋ ହି ଦୋସମୋହଲୋଭାଦିମୂଲକିଲେସସମୁଟ୍ଠାନା। କିଲେସୱସେନାତି ୱା କମ୍ମକିଲେସୱସେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ପାଣାତିପାତୋ ଖୋ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, କମ୍ମକିଲେସୋ''ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୩।୨୪୫)। ଯଥାନୁସନ୍ଧିନାୱ ଗତନ୍ତି ଯଥାନୁସନ୍ଧିସଙ୍ଖାତଅନୁସନ୍ଧିନା ଓସାନଂ ଗତଂ ସଂକିଲେସସମ୍ମୁଖେନ ଉଟ୍ଠିତାଯ ୱୋଦାନଧମ୍ମୱସେନ ନିଟ୍ଠାପିତତ୍ତା।

ସଙ୍ଖଧମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୧।ଏୱଂ ପୱତ୍ତଇହିତିକାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ପୱତ୍ତଇହିତିକା। ଦ୍ୱୀହିତିକା ଦୁକ୍କରଜୀୱିକପଯୋଗା। ସଲାକମତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ ଏତ୍ଥାତି ସଲାକା ୱୁତ୍ତା, ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦଲୋପୋ। ଉଭତୋକୋଟିକନ୍ତି ଯଦି ''କୁଲାନୁଦଯଂ ନ ୱଣ୍ଣେମୀ''ତି ୱଦତି, ''ଭୂତା ନିକ୍କରୁଣା ସମଣ ତୁମ୍ହେ''ତି ୱାଦଂ ଆରୋପେହି। ଅଥ ସବ୍ବଦାପି ''କୁଲାନୁଦଯଂ ୱଣ୍ଣେମୀ''ତି ୱଦତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ''କସ୍ମା ଏୱଂ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖେ କାଲେ ମହତିଯା ପରିସାଯ ପରିୱୁତୋ

ଜନପଦଚାରିକଂ ଚରନ୍ତା କୁଲୂପଚ୍ଛେଦାଯ ପଟିପଜ୍ଜଥା’’ତି ଏୱଂ ଉଭତୋକୋଟିକଂ ୱାଦଂ ଆରୋପେହୀତି ଗାମଣିଂ ଉଯ୍ୟୋଜେସି।

ଦ୍ୱେ ଅନ୍ତେତି ଉଭୋ କୋଟିଯୋ। ବହି ନୀହରିତୁନ୍ତି ନ ୱଣ୍ଣେମି ୱଣ୍ଣେମୀତି ଦ୍ୱେ ଅନ୍ତେ ମୋଚେନ୍ତୋ ତଂ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ବହି ନୀହରତି ନାମ। ତତ୍ଥ ଦୋସଂ ଦତ୍ୱା ଚୋଦେନ୍ତୋ ତଂ ଅପୁଚ୍ଛଂ କରୋନ୍ତୋ ଗିଲିତ୍ୱା ୱିଯ ଅନ୍ତୋ ପୱେସେତି ନାମ।

ଇତୋ ସୋ ଗାମଣୀତିଆଦି ଅତ୍ତନୋ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଜ୍ଝେସଞ୍ଚ ଅତ୍ଥକାମାନଂ ଭିକ୍ଖପ୍ପଦାନେନ ଅନିଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତିଅଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ଦାନେନ ସମ୍ଭୂତାନୀତି ଦାନମଯେନ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁନା ସମ୍ପଦେୱ ଭୂତିଂ ୱଡ୍ଢିଂ ପତ୍ତାନି। ସଚ୍ଚେନ ଅରିଯୱୋହାରେନ ସମ୍ପଦେୱ ଭୂତାନି ଉପ୍ପନ୍ନାନି ସଚ୍ଚସମ୍ଭୂତାନୀତି ଆହ ‘‘ସଚ୍ଚଂ ନାମ ସଚ୍ଚୱାଦିତା’’ତି। ସେସସୀଲନ୍ତି ଅଟ୍ଠୱିଧଅରିଯୱୋହାରତୋ ଅଞ୍ଞସୀଲଂ। ନିହିତନ୍ତି ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ପୁବ୍ବପୁରିସେହି ନିଧାନଭାୱେନ ନିହିତଂ। ଦୁପ୍ପଯୁତ୍ତାତି କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିୱସେନ ଦୁଟ୍ଠୁ ପଯୁତ୍ତା କମ୍ମନ୍ତା। ୱିପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନସ୍ସନ୍ତି। କୁଲଙ୍ଗାରୋତି କୁଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାରସଦିସୋ ୱିନାସକପୁଗ୍ଗଲୋ। ଅନିଚ୍ଚତାତି ମରଣଂ। ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ପଧାନପୁରିସାନଂ ଭୋଗାନଂ ୱା ସବ୍ବସୋ ୱିନାସୋ। ତେନାହ ‘‘ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱୋ’’ତିଆଦି।

କୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ମଣିଚୂଳକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୨।ତଂପରିସନ୍ତି ତଂ ରାଜନ୍ତେପୁରେ ନିସିନ୍ନଂ ରାଜପରିସଂ। ନଯଗ୍ଗାହେତି କୁତୋଚିପି ଅସୁତ୍ୱା କେୱଲଂ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ମତିଯା ନଯଗ୍ଗହଣେ ଠତ୍ୱା।

କାରେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ସତି ସମ୍ଭୱେ ପଟିସଙ୍ଖାରସ୍ସ, ସେନାସନୱିନାସୋ ନ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତ୍ତନୋ ଏତ୍ଥ କିଚ୍ଚାୱସାନେ ଯଂ ଗିହୀନଂଯେୱ ସନ୍ତକଂ ତାୱକାଲିକଂ, ତଂ ଗିହିୱିକତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଗିହିୱିକତଂ କତ୍ୱା’’ତି। ନ ୱଦାମି ପଚ୍ଚଜିତାସାରୁପ୍ପତୋ।

ମଣିଚୂଳକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଭଦ୍ରକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୩।ଏୱଂନାମକେତି ମଲ୍ଲା ନାମ ଜାନପଦିନୋ ରାଜକୁମାରା, ନେସଂ ନିୱାସତାଯ ‘‘ମଲ୍ଲା’’ଇଚ୍ଚେୱ ବହୁୱଚନୱସେନ ଲଦ୍ଧନାମତ୍ତା ଏୱଂନାମକେ ଜନପଦେ। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ପତ୍ତିଯା କାଲନ୍ତରସଙ୍ଖାତୋ କାଲୋତି ଅକାଲୋ, ସୋ ଏୱ ଅକାଲିକୋ। ତେନାହ – ‘‘କାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ପତ୍ତେନା’’ତି। ସୋ ପନ ‘‘ଯଂକିଞ୍ଚି ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ଛନ୍ଦମୂଲକ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଛନ୍ଦମୂଲଭାୱୋ, ଏୱଂ ଛନ୍ଦମୂଲକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ କଥିତତ୍ତା ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ କଥିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭଦ୍ରକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ରାସିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୪।ରାସିଂ କତ୍ୱା ମାରପାସୱସେନ, ତତ୍ରାପି ଅନ୍ତରଭେଦେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବପଞ୍ହେ ଏକତୋ ରାସିଂ କତ୍ୱା। ତପନଂ ଅତ୍ତପରିତାପନଂ ତପୋ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତପସ୍ସୀ, ତଂ ତପସ୍ସିଂ। ସୋ ପନ ତଂ ତପଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତପନିସ୍ସିତକ’’ନ୍ତି। ସୋ ପନ ଅନେକାକାରଭେଦେନ ଲୂଖଂ ଫରୁସଂ ଜୀୱନସୀଲତ୍ତା ଲୂଖଜୀୱୀ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଲୂଖଜୀୱିକ’’ନ୍ତି। ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଉପ୍ପଥଭାୱେନ ଅୱନିଯା ଗନ୍ତବ୍ବାତି ଅନ୍ତା, ତତୋ ଏୱ ଲାମକତ୍ତା ଅନ୍ତା। ଲାମକମ୍ପି ‘‘ଅନ୍ତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଅନ୍ତମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଜୀୱିକାନଂ (ଇତିୱୁ। ୯୧; ସଂ। ନି। ୩।୮୦), ଏକୋ ଅନ୍ତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧୫; ୩।୯୦)। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଆଧାରଭାୱଂ ଉରୀକତ୍ୱା ‘‘କୋଟ୍ଠାସା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ହୀନୋ ଗାମୋତି ପାଠଇ। ଗାମ-ସଦ୍ଦୋ ହୀନପରିଯାଯୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଗାମ୍ମୋ’’ତି। ଗାମେ ଭୱୋତି ଗାମ୍ମୋ। ଗାମ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଗାମୱାସିୱିସଯୋ ‘‘ଗାମୋ ଆଗତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଗାମୱାସୀନଂ ଧମ୍ମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତେସଂ ଚାରିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ ସରୀରପରିଯାଯୋ ‘‘ଅତ୍ତନ୍ତପୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ସରୀରଦୁକ୍ଖକରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ଏତ୍ତାତି ଏତସ୍ମିଂ ତପନିସ୍ସିତଗରହିତବ୍ବପଦେ କସ୍ମା ଅନ୍ତଦ୍ୱଯମଜ୍ଝିମପଟିପଦାଗହଣଂ? ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୋ ତାୱ ଗଯ୍ହତୁ ଇଦମତ୍ଥିତାଯାତି

ଅଧିପ୍ପାୟୋ। କାମଭୋଗୀତପନିସ୍ସିତକନିଜ୍ଜରଓତ୍ଥୂନଂ ଦସ୍ସନେ ଯଥାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭଜିତ୍ୱା କଥନଂ ସମ୍ଭଓତୀତି ତେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ କଥିତୋ।

ତମତ୍ଥନ୍ତି ଯୋ ''କାମଭୋଗୀତପନିସ୍ସିତକେସୁ ଗରହିତଟ୍ଠେଯେୱ ଗରହତି, ପସଂସିତଟ୍ଠେଯେୱ ଚ ପସଂସତୀ''ତି ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ, ତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ। ସାହସିକକମ୍ମେନାତି ଅଯୁତ୍ତେନ କମ୍ମେନ। ଧମ୍ମେନ ଚ ଅଧମ୍ମେନ ଚାତି ଧମ୍ମିକେନ ଅଧମ୍ମିକେନ ଚ। ଅଯୋନିସୋ ପଓତ୍ତଂ ବାହିରକଂ ସନ୍ଧାଯ ଚୋଦକୋ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇତରୋ ନଯିଦଂ ତାଦିସଂ ଅତ୍ତପରିତାପନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ଯୋନିସୋ ପଓତ୍ତଂ ସାସନିକମେୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିଯଓସେନ ଚା''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ''କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ ଅଟ୍ଠି ଚ ଅଓସିସ୍ସତୂ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୨।୨୩୭; ଅ। ନି। ୨।୫) ନଯେନ ୱୁତ୍ତା ସରୀରେନିରପେକ୍ଖୱିପସ୍ସନାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କାପନଓସେନ ପଓତ୍ତା ୱୀରିଯଭାୱନା ''ଚତୁରଙ୍ଗୱୀରିଯଓସେନା''ତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ଅବ୍ଭୋକାସିକନେସଜ୍ଜିକତପାଦିନିସ୍ସିତାୱ କିଲେସନିମ୍ମଥନଯୋଗ୍ଗା ୱୀରିଯଭାୱନା ''ଧୁତଙ୍ଗଓସେନ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତାତି। ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ନିସ୍ସେସକିଲେସାନଂ ପଜହନା ନିଜ୍ଜରା। ସା ଚ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକା ତିଣ୍ଣଂ ମୂଲକିଲେସାନଂ ପଜହନେନ ''ତିସ୍ସୋ''ତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ''ଏକୋପୀ''ତିଆଦି।

ରାସିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ପାଟଲିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬୫। ''ମାଯଞ୍ଚାହଂ ପଜାନାମୀ''ତି ୱଚନଂ କାମଂ ତେସଂ ମାଯାୱୀଭାୱଦସ୍ସନପରଂ, ଭଗଓତୋ ପନ ମାଯାସାଠେଯ୍ୟାଦିକସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ପାପଧମ୍ମସ୍ସ ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ସେତୁଘାତୋ, ତସ୍ମା ସବ୍ବସୋ ପହୀନମାଯୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ମାଯଂ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଞେଯ୍ୟେ ସବ୍ବସୋ ଜାନାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ମାଯଞ୍ଚାହଂ, ଗାମଣି, ପଜାନାମୀ''ତିଆଦି। ମାଯଞ୍ଚ ପଜାନାମୀତି ନ କେୱଲମହଂ ମାଯଂ ଏୱ ଜାନାମି, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଜାନାମୀତି।

ଇଦ୍ଧିକାମେହୀତି ଇଦ୍ଧୀହି ଚେୱ ତଦଞ୍ଞକାମେହି ଚ। ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେତି ଏକସ୍ମିଂ ପଦେସେ। ଏକେକସ୍ସେୱ ଆଗନ୍ତୁକସ୍ସ ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ୱା। ସତ୍ତିଅନୁରୂପେନାତି ୱିଭଓସତ୍ତିଅନୁରୂପେନ। ବଲାନୁରୂପେନାତି ପରିୱାରବଲାନୁରୂପେନ। ସତ୍ତିଅନୁରୂପେନାତି ୱା ସଦ୍ଧାସତ୍ତିଅନୁରୂପେନ। ବଲାନୁରୂପେନାତି ୱିଭଓବଲାନୁରୂପେନ। ଧମ୍ମେସୁ ସମାଧି ଦସକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ସମାଧାନଂ। ଅଗ୍ଗହିତଚିତ୍ତତା ପରିଯୁଟ୍ଠକାରିତା। ତେନ ଲୋକିଯସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଚ ୱୁତ୍ତା। ତଥା ଚାହ – ''କୋ ଚାଦି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ସୀଲଞ୍ଚ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ଦିଟ୍ଠି ଚ ଉଜୁକା''ତି (ସଂ। ନି। ୫। ୩୬୯)। ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଉପରି କତ୍ତବ୍ବଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଧମ୍ମସମାଧିସ୍ମିଂ ଠିତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପଟିପଦାତି ତସ୍ସ କମ୍ମଫଲୱାଦିନୋ ସତ୍ଥୁ ୱଚନଂ ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଅଯଂ ମଯ୍ହଂ ସୀଲସଂୱରବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାସଙ୍ଖାତାପଟିପଦା ଅନପରାଧକତାଯ ଏୱ ସଂୱତ୍ତତି। ଜଯଗ୍ଗାହୋତି ଉଭଯଥାପି ମଯ୍ହଂ କାଚି ଜାନି ନତ୍ଥି।

ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମସମାଧି ନାମ, ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମମତ୍ତଂ ୱା। ତତିଯୱିକପ୍ପେ ସୀଲାଦିୱିସୁଦ୍ଧିଯା ସଦ୍ଧିଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା ଯଥାୱୁତ୍ତତିୱିଧଧମ୍ମାୱହତ୍ତା ଏୱ ଧମ୍ମସମାଧି ନାମ। ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାତି ୱୁତ୍ତଖଣିକଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା। ସାପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମାଧାନତୋ ''ଚିତ୍ତସମାଧୀ''ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୀ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୀ ଚ ହୁତ୍ୱା ପଓତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତସମାଧି ଏୱ ୱିସେସେନ ଚିତ୍ତସମାଧି ନାମ।

ପାଟଲିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଗାମଣିସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅସଙ୍ଖତସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧-୧୧। କାଯଗତାସତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୬୬-୩୭୬।ଅସଙ୍ଖତନ୍ତି ନ ସଙ୍ଖତଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି। ତେନାହ ‘‘ଅକତ’’ନ୍ତି। ହିତଂ ଏସନ୍ତେନାତି ମେତ୍ତାଯନ୍ତେନ। ଅନୁକମ୍ପମାନେନାତି କରୁଣାଯନ୍ତେନ। ଉପାଦାଯାତି ଆଦିଯିତ୍ୱାତି ଅଯମେତ୍ଥୋତିଆହ ‘‘ଚିତ୍ତେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା’’ତି। ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନାତି ଅୱିପରୀତଧମ୍ମସ୍ସ ଦେସନା, ପଟିପତ୍ତିମ୍ପି ସାୱକା ୱିଯ ଗରୁକୋ ଭଗୱା। ଦାଯଜ୍ଜଂ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ନିଯ୍ୟାତେତି।

ଭିକ୍ଖୁସମ୍ପତ୍ତିକାଲାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ସପ୍ପାଯାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ଲଦ୍ଧୁନକାଲୋ। ୱିପତ୍ତିକାଲେ ପନ ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭାରିଯନ୍ତି ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ଦାରୁଣଂ। ଅମ୍ହାକଂ ସନ୍ତିକା ଲଦ୍ଧବ୍ବା। ତୁମ୍ହାକଂ ଅନୁସାସନୀତି ତୁମ୍ହାକଂ ଦାତବ୍ବା ଅନୁସାସନୀ।

କାଯଗତାସତିସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୋ

୨୩-୩୩। ଅସଙ୍ଖତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୩୭୭-୪୦୯। ତତ୍ଥ ଚ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ନତଂ, ନତ୍ଥି ଏତସ୍ମିଂ ୱା ଅଧିଗତେ ପୁଗ୍ଗଲଭାୱୋତି ଅନତଂ। ଅନାସୱନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସଚ୍ଚଧମ୍ମତାଯ ସଚ୍ଚଂ। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ପାରମେତୀତି ପାରଂ। ସଣ୍ହଟ୍ଠେନାତି ସୁଖୁମଟ୍ଠେନ ନିପୁଣଂ। ତତୋ ଏୱ ଦୁଦ୍ଦସତାଯ। ଅଜଜ୍ଜରଂ ନିଚ୍ଚସଭାୱତ୍ତା। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ୱା ଅନିଦସ୍ସନଂ। ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ନତ୍ଥି ସଂସାରେ। ପପଞ୍ଚନ୍ତି ୱା ନିପ୍ପପଞ୍ଚଂ।

ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ୱା ଅମତଂ। ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନ ୱା ପଣୀତଂ। ସୁଖହେତୁତାଯ ୱା ସିୱଂ। ତଣ୍ହା ଖୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ତଣ୍ହକ୍ଖଯଂ।

ଅଞ୍ଞସ୍ସ ତାଦିସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ୱିମ୍ହାପନୀଯତାଯ ଅଭୂତମେୱାତି। କୁତୋଚି ପଚ୍ଚଯତୋ ଅନିଦ୍ଧମେୱ ହୁତ୍ୱା ଭୂତଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଜାତଂ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥୀ’’ତି। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଅନୀତିକଂ ଈତିରହିତଂ। ୱାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହା, ତଦଭାୱେନ ନିବ୍ବାନଂ। ବ୍ୟାବଜ୍ଝଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୁକ୍ଖଂ, ତଦଭାୱେନ ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝଂ। ପରମତ୍ଥତୋ ସଚ୍ଚତୋ ସୁଦ୍ଧିଭାୱେନ। କାମା ଏୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଅଲ୍ଲୀଯିତବ୍ବତୋ ଆଲଯା। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନାତି ପତିଟ୍ଠାଭାୱେନ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ମୁଚ୍ଚିତୁକାମାନଂ ଦୀପସଦିସଂ ଓଘେହି ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣୀଯତ୍ତା। ଅଲ୍ଲୀଯିତବ୍ବଯୁତ୍ତଟ୍ଠେନାତି ଅଲ୍ଲୀଯିତୁଂ ଅରହଭାୱତୋ। ତାଯନଟ୍ଠେନାତି ସପରତାଯନଟ୍ଠେନ। ଭଯସରଣଟ୍ଠେନାତି ଭଯସ୍ସ ହିଂସନଟ୍ଠେନ। ସେଟ୍ଠଂ ଉତ୍ତମଂ। ଗତୀତି ଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ।

ଅସଙ୍ଖତସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅସଙ୍ଖତସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅବ୍ୟାକତସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଖେମାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୦।ବିମ୍ବିସାରସ୍ସୋପାସିକାତି ବିମ୍ବିସାରସ୍ସ ଓରୋଧଭୂତା ଉପାସିକା। ପଣ୍ଡିତାତି ସିକ୍ଖିତଭାୱେନ। ୱେୟ୍ୟତ୍ତିଯଂ ୱିସାରଦଭାୱେନ। ୱିସାରଦା ନାମ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିସିଦ୍ଧସାଭାୱିକପଞ୍ଞା, ତାଯ ସମନ୍ନାଗତା।

ଅଚ୍ଛିଦ୍ଦକଗଣନାଯ କୁସଲୋତି ନୱନ୍ତଗଣନାଯ କୁସଲୋ। ଅଙ୍ଗୁଲିମୁଦ୍ଦାଯ ଗଣନାଯ କୁସଲୋତି ଅଙ୍ଗୁଲିକାଯ ଏୱ ଗଣନାଯ କୁସଲୋ ସେୟ୍ୟଥାପି ପାଦସିକା। ପିଣ୍ଡଗଣନାଯାତି ସଙ୍କଲନପଟୁପ୍ପନ୍ନକାରିନୋ ପିଣ୍ଡୱସେନ ଗଣନା। ତଥାଗତୋତି ଖୀଣାସୱୋ, ତଥାଗତଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଖୀଣାସୱୋତି ତସ୍ସ ଅରହତ୍ତଫଲୱସିଭାୱିତଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତି। ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ସତି ଖୀଣାସୱୋ ସତ୍ତସଙ୍ଖାତା ହୋନ୍ତୀତି ୱୋହାରେନ ପଞ୍ଞପେତୁଂ ସକ୍କା ଭୱେୟ୍ୟ, ଅସନ୍ତେସୁ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ପରଂ ମରଣାତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେସଂ ଅଭାୱା ''ଅବ୍ୟାକତମେତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଦି ଏୱଂ ତେସଂ ଅଭାୱତୋ ''ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣା''ତି ପୁଟ୍ଠାଯ ''ଆମା''ତି ପଟିଜାନିତବ୍ବା ସିଯା, ତଂ ପନ ସତ୍ତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ନ ପଟିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯେନ ରୂପେନାତି ସତ୍ତତଥାଗତେ ୱୁତ୍ତରୂପଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଥାଗତେ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ ''ତଂ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ଉପାଦାଯାତି ଯଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଉପାଦାଯ। ତଦଭାୱେନାତି ତସ୍ସ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସ୍ସ ଅଭାୱେନ। ତସ୍ସା ପଞ୍ଞତ୍ତିଯାତି ସତ୍ତପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଅଭାୱଂ। ନିରୁଦ୍ଧଂ ନ ନିଦସ୍ସେତି।

ଖେମାଯ ଥେରିଯା ୱୁତ୍ତଂ ପଠମଂ ସୁତ୍ତଂ ଭଗୱତୋ ସେଟ୍ଠତ୍ତଦୀପନତୋ ଅଗ୍ଗପଦାୱଚରଂୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଗ୍ଗପଦସ୍ମି''ନ୍ତି।

ଖେମାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅନୁରାଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୧।ଇଧ ସଳାଯତନୱଗ୍ଗେ ସଙ୍ଗାଯନୱସେନ ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ୱୁତ୍ତଂ।

୩-୮। ପଠମସାରିପୁତ୍ତକୋଟ୍ଠିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା

୪୧୨-୪୧୭।ରୂପମତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ। କୋ ପନ ସୋ ୱିସେସୋତି? ଯୋ ବାହିରପରିକପ୍ପିତୋ ଇଧ ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅତ୍ତା। ଅନୁପଲବ୍ଭିଯସଭାୱୋତି ଅନୁପଲବ୍ଭିଯତ୍ତା।

ପଠମସାରିପୁତ୍ତକୋଟ୍ଠିକସୁତ୍ତାଦିୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କୁତୂହଲସାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୮।ନାନାୱିଧନ୍ତି ତଂତଂଦିଟ୍ଠିୱାଦପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ୱା ନାନାୱିଧଂ ତିରଚ୍ଛାନକଥଂ। ବହୂନଂ କୁତୂହଲୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋତି ଯୋଜନା। ଯାୱ ଆଭସ୍ସରବ୍ରହ୍ମଲୋକା ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଗ୍ଗିନା କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମଞ୍ଚ କାଯନ୍ତି ଇମଂ ରୂପକାଯଂ। ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ନିକ୍ଖିପତୀତି ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ଭିଜ୍ଜମାନେନ ନିକ୍ଖିପତି। ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ହି ଓରଂ ସତ୍ତରସମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କମ୍ମଜରୂପଂ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତତୋ ପରଂ କମ୍ମଜରୂପଂ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ, ମରଣଂ ନ ସିଯା, ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଆହାରଜସ୍ସ ଚ ଅସମ୍ଭୱୋ ଏୱ, ଉତୁଜଂ ପନ ୱତ୍ତତେୱ। ଯସ୍ମା ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ସତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞତରଣାଯ ଉପପଜ୍ଜତି ନାମ, ଚୁତିକ୍ଖଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ ଅଲଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞତରଣାଯ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଚୁତିକ୍ଖଣେ…ପେ… ହୋତୀ''ତି।

କୁତୂହଲସାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧୯।ତେସଂ ଲଦ୍ଧିଯାତି ତେସଂ ସସ୍ସତୱାଦାନଂ ଲଦ୍ଧିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଏତଂ ''ଅତ୍ଥତ୍ତା''ତି ୱଚନଂ ଏକଂ ଅଭୱିସ୍ସ। ତତୋ ଏୱ ଅନୁଲୋମଂ ତଂ ନାଭୱିସ୍ସ ଞାଣସ୍ସାତି ଅସାରଂ ଏତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅପି ନୁ ମେତସ୍ସାତି ମେ ଏତସ୍ସ ଅନତ୍ତାତି ୱିପସ୍ସନାଞାଣସ୍ସ ଅନୁଲୋମଂ ଅପି ନୁ ଅଭୱିସ୍ସ, ୱିଲୋମକମେୱ ତସ୍ସ ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ସଭିଯକଚ୍ଚାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୨୦। ଯସ୍ସପ'ସ୍ସାତି ପାଠସ୍ସ ଅଯଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ ''ଆୱୁସୋ''ତିଆଦି। ତତ୍ଥାଯଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଆୱୁସୋ, ଯସ୍ସପି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତୀଣି ୱସ୍ସାନି ୱୁଟ୍ଠୋ, ଏତ୍ତକେନ କାଲେନ ''ହେତୁମ୍ହି ସତି ରୂପୀତିଆଦିପଞ୍ଞାପନା ହୋତି, ଅସତି ନ ହୋତୀ''ତି ଏତ୍ତକଂ ବ୍ଯାକରଣଂ ଭୱେଯ୍ଯ, ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏତ୍ତକମେୱ ବହୁ, କୋ ପନ ୱାଦୋ ଅତିକ୍କନ୍ତେ! ଇତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତେ ଧମ୍ମଦେସନାନଯେ ୱାଦୋଯେୱ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥୀତି ଥେରସ୍ସ ପଞ୍ହବ୍ଯାକରଣଂ ସୁତ୍ୱା ପରିବ୍ବାଜକୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ପୱେଦେସି।

ସଭିଯକଚ୍ଚାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅବ୍ଯାକତସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସଳାଯତନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।